

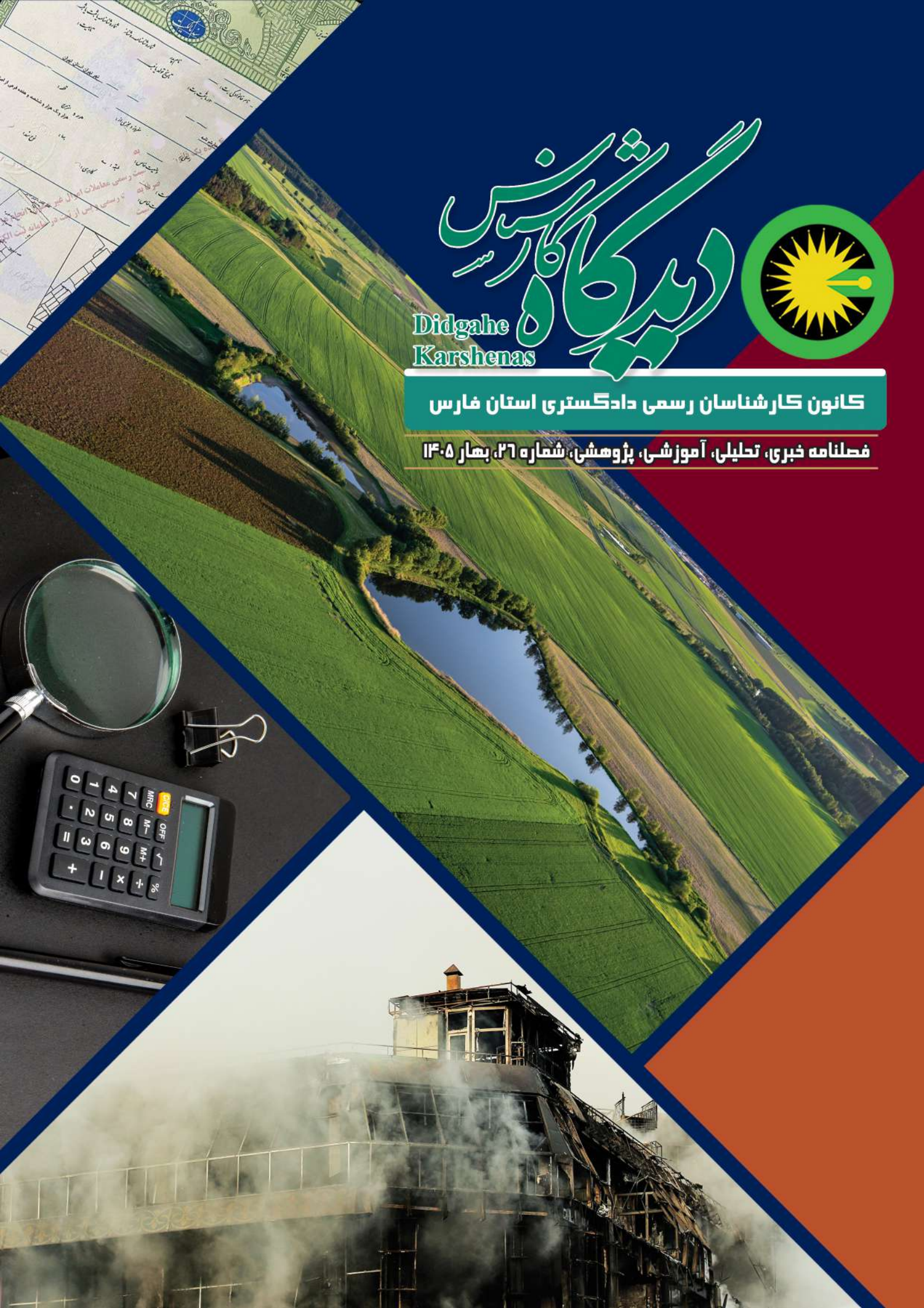
دیدگاه کارشناسی

Didgahe
Karshenas

کانون کارشناسان رسمی دادگستری استان فارس

فصلنامه خبری، تحلیلی، آموزشی، پژوهشی، شماره ۲۶، بهار ۱۴۰۵

فراخوان

فصلنامه دیدگاه کارشناس به‌عنوان یک نشریه تخصصی مفتخر است تا با بهره‌مندی از نظرات، اطلاعات، تجارب کاربردی و یافته‌های ارزشمند کارشناسان فرهیخته در قالب مقاله‌های علمی در رشته‌های مختلف آنها را از طریق انتشار در نشریه در اختیار سایر همکاران و علاقه‌مندان قرار دهد. در همین راستا از کلیه کارشناسان گرامی دعوت می‌نماید نسبت به ارسال مطالب مورد نظر برای چاپ در شماره‌های بعدی نشریه مساعدت لازم را مبذول فرمایند.

کارشناسان محترم می‌توانند مقاله‌های خود را به ایمیل نشریه ارسال نموده و یا فایل آن را به واحد روابط عمومی واقع در طبقه دوم ساختمان کانون فارس تحویل دهند.

E-mail: kkrdfars@gmail.com

در این شماره می خوانید...

- سخن آغازین (محمدحسین دادخواه)..... ۲
- استانداردهای اخلاقی و حرفه ای حسابداری قضایی در ایران (زیینب مهتری)..... ۳
- تشریفات صدور اسناد مالکیت املاک (کاوس کوکبی) ۸
- نگاهی به قوانین مرتبط با حق ارتفاق در کشاورزی (محمدجواد آقاچانی)..... ۱۱
- بافت خاک و کاربرد آن در کارشناسی اراضی کشاورزی (اکبر همتی)..... ۱۸
- مشکلات گریبان گیر طبیعت ایران (فتح اله ابراهیمی)..... ۲۴
- تهویه هوا و کنترل دود در ایمنی ساختمان ها (علی اکبر شیروانی)..... ۲۷
- تأمین دلیل و برآورد خسارت در کشاورزی و منابع طبیعی (پور کاظم فسایی)..... ۳۳
- قتل عمد یا غیر عمد (نعمت اله اعتمادی)..... ۴۳
- معرفت همکارشناسی الکترو شیمی، پتروشیمی و فرآورده های شیمیایی (پاشا قهرمانی)..... ۴۶
- معرفی، تشخیص تژاد، ارزش گذاری و کارشناسی مرغان زبنتی (علی کریمی)..... ۴۸
- نقد بنیان های فنی و حقوقی استفاده از مستثنیات پلاک ثبتی... (کیانوش اسرار)..... ۵۴
- تونیکی میکن و در دجله انداز..... ۵۸
- یادنامه..... ۵۹
- راهنمای تدوین مقاله..... ۶۰

صاحب امتیاز:

کانون کارشناسان رسمی دادگستری استان فارس

مدیر مسئول:

مهندس محمدحسین دادخواه

شورای سیاست گذاری:

دکتر سیدمحسن مرشدی

مهندس سید امیرپیروز مرعشی

مهندس احمدرضا کشت کاران

مدیر اجرایی نشریه:

مهندس محمدجواد سبحانی

هیأت تحریریه:

مهندس داریوش علیرضا صدیقی

مهندس غلامحسین هوشمند سروستانی

سرهنک نعمت اله اعتمادی

مهندس احمدعلی فراهم

دکتر فرزاد رئیس زاده

مهندس امیر فالاح نیا

ویراستار:

افروز نجابینا

طراحی و صفحه آرایی:

سید داوود طباطبائی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

مجتمع چاپ دنیا

آدرس:

فارس، شیراز، خیابان قصردشت، آسیاب قوامی

جنب سازمان انتقال خون

کانون کارشناسان رسمی دادگستری استان فارس

راه های ارتباطی:

شماره تماس:

۰۷۳۶۱۵۳۶۲۹۱۵ خلی ۱۲۴

رایانامه: kkrdfars@gmail.com

وب سایت: www.kkrdf.ir

دیده گاه کارشناس

نشریه دیده گاه کارشناس در پذیرش و ویرایش مطالب دریافتی آزاد است. مسئولیت علمی و حقوقی مطالب دریافتی بر عهده نویسنده/نویسندگان خواهد بود. این نشریه آماده دریافت هر گونه نقد و اظهار نظر در خصوص مطالب چاپ شده است.

سخن‌نویسان

محمدحسین دادخواه

رئیس شورای عالی کارشناسان رسمی دادگستری
رئیس کانون کارشناسان رسمی دادگستری استان فارس
مدیرمسئول فصلنامه دیدگاه کارشناس

بنام خداوند جان و خرد / کنز این برتر اندیشه بر نگذرد

به جرئت می‌توان گفت منبع بنیادین تولید اطلاعات و دانش جدید در عرصه‌های مختلف زندگی و فعالیت‌های بشری از جمله نظام کارشناسی، حاصل فعالیت‌های پژوهشی است. زیرا پژوهش؛ فعالیت و کوششی است منسجم برای رسیدن به شناختی روشن‌تر از مفاهیم و پدیده‌های گوناگون و یافتن بهترین راه‌حل‌های ممکن برای مشکلات موجود و به‌صورت فراگیر شناساندن راه‌های لازم برای گسترش مرزهای دانش و گشودن افق‌های تازه برای آیندگان. قاعدتاً پژوهش در ترکیب با آموزش، منشأ تحولات و پیشرفت‌های متعدد در عرصه‌های مختلف است. از این‌رو، در اسفندماه ۱۴۰۲ اهمیت سازمان‌دهی مؤثرتر آموزش و پژوهش در نظام کارشناسی، شورای عالی کارشناسان رسمی دادگستری را به سمت تأسیس معاونت آموزش و پژوهش رهنمون ساخت. از آن زمان معاونت مذکور با استفاده از همکاری استادان و متخصصان متعدد در نظام کارشناسی و دانشگاهی، در دو زمینه آموزشی و پژوهشی برنامه‌های گسترده‌ای را باهدف ارتقاء نظام و نهاد کارشناسی و آموزش آخرین دستاوردهای علمی در زمینه‌های کارشناسی، تقویت تعامل نظام کارشناسی با قوه قضائیه و نهادهای علمی پیش‌بینی‌شده، تهیه، تدوین و اجرا نموده است که خوشبختانه در پرتو پشتیبانی‌های همه جانبه شورای عالی، فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی به سرانجام نیز رسیده است.

دستاوردهای این فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی، شامل ترجمه ۹ عنوان کتاب در زمینه‌های مختلف کارشناسی کشورهای متعدد و پیشرفته است که تاکنون ۸ عنوان آن به چاپ رسیده و می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد تحول و تعالی در نظام حقوقی کارشناسی باشد، همچنین برگزاری ۶ وبینار آموزشی و ۴ دوره گسترده و فراگیر آموزشی از جمله هوش مصنوعی و ارزش‌گذاری دارایی‌های نامشهود که با موفقیت انجام شده است. در این دوره‌ها بیش از چند هزار نفر از کارشناسان سرتاسر کشور با تدریس استادان عرصه‌های کارشناسی، قضایی و دانشگاهی آموزش‌دیده‌اند. علاوه بر آن راه‌اندازی یک کارگروه و تهیه و تدوین ۷ نظام‌نامه از جمله فعالیت‌های این نهاد در شورای عالی بوده است.

سرافراز باشید و پیروز

استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای حسابداری قضایی در ایران

زینب مهتری
کارشناس رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی

چکیده

حسابداری قضایی یکی از شاخه‌های تخصصی و حساس حسابداری است که با هدف بررسی و تحلیل اطلاعات مالی در دعاوی حقوقی و اقتصادی انجام می‌شود. در این راستا، کارشناسان رسمی دادگستری رشته حسابداری و حسابرسی در نقش حسابداران قضایی در ایران با ارائه گزارش‌های مالی دقیق، شفاف و مبتنی بر شواهد، به قضاوت عادلانه و تصمیم‌گیری صحیح مراجع قانونی کمک می‌کنند. یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت در این حوزه، رعایت استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای است که شامل بی‌طرفی، صداقت، حفظ محرمانگی اطلاعات، مسئولیت‌پذیری، صلاحیت حرفه‌ای و دانش حرفه‌ای می‌شود. این مقاله با رویکرد توصیفی-تحلیلی، به بررسی اصول اخلاق حرفه‌ای در حسابداری قضایی ایران، جایگاه قانونی آن و چالش‌ها و فرصت‌های موجود می‌پردازد. شواهد نشان می‌دهد که رعایت استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای، موجب افزایش اعتماد قضات، مراجع قانونی و جامعه به نتایج کارشناسی و ارتقای کیفیت تصمیمات قضایی می‌شود. ارتباط مستقیم میان رعایت استانداردهای اخلاقی و کیفیت تصمیمات قضایی، نشان می‌دهد که اخلاق حرفه‌ای، یک ضرورت برای حسابداری قضایی است. بدون رعایت این اصول، گزارش‌ها ممکن است علی‌رغم دقت محاسباتی، فاقد اعتبار کافی باشند و نتایج نهایی در فرآیندهای قضایی و حقوقی به‌طور بالقوه آسیب ببینند. از سوی دیگر، با تقویت اخلاق حرفه‌ای و رعایت استانداردهای حرفه‌ای، حسابداران قضایی قادر خواهند بود نه تنها عملکرد خود را بهبود دهند، بلکه موجب افزایش شفافیت، عدالت و اعتماد عمومی شوند. به عبارت دیگر، حسابداری قضایی در ایران تنها زمانی می‌تواند به اهداف خود برسد که آموزش، نظارت، فرهنگ حرفه‌ای و چارچوب قانونی در کنار هم قرار گیرند. این پیوند میان دانش حسابداری، اخلاق حرفه‌ای و قوانین قضایی، تضمین‌کننده گزارش‌های کارشناسی به‌عنوان ابزاری مطمئن برای تصمیم‌گیری صحیح، منصفانه و قانونی است.

مقدمه

در ایران، کارشناسان رسمی دادگستری ملزم به رعایت قوانین و آیین‌نامه‌های مربوطه هستند، اما پیچیدگی پرونده‌ها و فشارهای محیطی، اجرای کامل استانداردهای اخلاقی را با چالش مواجه می‌کند. بنابراین، تحلیل و تبیین استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای در حسابداری قضایی، بررسی مزایا و چالش‌ها و ارائه راهکارهای عملی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

بنابراین هدف این مقاله، ارائه مفاهیم مربوط به رعایت اخلاق حرفه‌ای در حسابداری قضایی ایران و بررسی تأثیر آن بر کیفیت تصمیم‌گیری قضایی و اعتماد عمومی است. بدین منظور، پیشنهادهایی برای بهبود فرآیندها و ارتقای سطح اخلاق حرفه‌ای در فرآیند حسابداری قضایی ارائه می‌شود.

حسابداری قضایی

حسابداری قضایی شاخه‌ای تخصصی از حسابداری است

در دنیای امروز، افزایش پیچیدگی روابط مالی و اقتصادی، همراه با رشد پرونده‌های حقوقی و تجاری، ضرورت وجود کارشناسان خبره و آموزش‌دیده در حوزه حسابداری قضایی را برجسته کرده است. حسابداری قضایی، به‌عنوان ابزاری تخصصی، وظیفه تحلیل و بررسی اسناد مالی، شناسایی تخلفات، ارزیابی دارایی‌ها و ارائه گزارش‌های مستند به مراجع قانونی را بر عهده دارد. در این میان، استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای نقش کلیدی ایفا می‌کنند.

بی‌طرفی، صداقت و مسئولیت‌پذیری، نه تنها کیفیت گزارش‌ها را افزایش می‌دهد، بلکه اعتماد قضات، سرمایه‌گذاران و جامعه را نیز تقویت می‌نماید. عدم رعایت این اصول می‌تواند موجب تضاد منافع، خطاهای حرفه‌ای و کاهش اعتماد عمومی شود.

حرفه‌ای تهیه می‌شوند؛ مبنای تصمیمات قضایی و حقوقی دقیق و منصفانه قرار می‌گیرند. هنگامی که قضات و مراجع قانونی بدانند گزارش‌ها مبتنی بر شواهد معتبر و بی‌طرفانه است، احتمال خطا در حکم کاهش یافته و عدالت برقرار می‌شود. بنابراین، گزارش‌های شفاف و دقیق حسابداران قضایی، به قضاوت عادلانه کمک می‌کند و موجب افزایش اعتماد قضات و مراجع قانونی می‌شود.

۲) حسابداران قضایی در معرض فشارهای اقتصادی، سیاسی و اجتماعی قرار دارند. رعایت اخلاق حرفه‌ای تضمین می‌کند که تصمیمات و گزارش‌های آن‌ها تحت تأثیر این فشارها نباشند و تضاد منافع به حداقل برسد. رعایت اصول اخلاقی از تحت تأثیر قرار گرفتن حسابداران قضایی توسط فشارهای داخلی یا خارجی جلوگیری می‌کند و موجب کاهش تضاد منافع می‌شود.

۳) گزارش‌های دقیق و مبتنی بر شواهد، اطلاعات قابل اتکا برای قضاوت فراهم می‌کنند. اطلاعات صحیح و دقیق موجب کاهش خطا و ابهام در فرآیند قضاوت می‌شود و ارتقای کیفیت تصمیمات قضایی را به دنبال دارد.

۴) رعایت اخلاق حرفه‌ای باعث تقویت جایگاه حسابداران قضایی در جامعه و نظام قضایی شده و به حفظ اعتبار و شأن حرفه‌ای آنان کمک می‌کند. این اعتبار نه تنها برای فرد کارشناس مفید است، بلکه اعتبار کل نظام حسابداری قضایی را نیز تقویت می‌کند.

۵) گزارش‌های حسابداری مبتنی بر استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای باعث افزایش شفافیت مالی و جلوگیری از فساد و تخلفات اقتصادی می‌شوند. از این طریق، حسابداری قضایی نقش مهمی در پشتیبانی از شفافیت مالی، حفظ عدالت اجتماعی و اعتماد عمومی ایفا می‌کند.

اصول و استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای حسابداران قضایی ایران

در ایران، حسابداران قضایی موظفانند علاوه بر دانش حسابداری و توانایی تحلیل مالی، اصول اخلاق حرفه‌ای را رعایت کنند. این اصول به‌منظور رعایت بی‌طرفی، شفافیت، دقت و اعتماد در فرآیندهای قضایی تدوین شده‌اند و رعایت آن‌ها برای اعتبار گزارش‌های کارشناسی ضروری و به شرح زیر است:

۱) **بی‌طرفی و استقلال:** حسابداران قضایی باید بدون هیچ‌گونه

که به تحلیل و بررسی اطلاعات مالی در راستای مسائل قانونی و قضایی می‌پردازد و هدف اصلی آن، ارائه گزارش‌های دقیق، قابل استناد و مبتنی بر شواهد مالی است که می‌تواند در دعاوی حقوقی، اختلافات تجاری، پرونده‌های مالیاتی و بررسی تخلفات اقتصادی مورد استفاده قرار گیرد. به بیان دیگر، حسابداری قضایی شاخه‌ای تخصصی از حسابداری است که به بررسی، تحلیل و تفسیر اطلاعات مالی به‌منظور استفاده در مسائل قانونی و قضایی می‌پردازد. برخلاف حسابداری مالی سنتی که تمرکز اصلی آن بر گزارش دهی برای مدیران و سهامداران است، حسابداری قضایی هدفی کاملاً حقوقی و قانونی دارد و عملکرد حسابداران قضایی باید به گونه‌ای باشد که گزارش‌ها قابلیت استفاده در دادگاه‌ها، مراجع قانونی و رسیدگی به دعاوی را داشته باشند.

کارشناسان رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی که به‌عنوان حسابداران قضایی فعالیت دارند، نه تنها داده‌ها را ثبت و گزارش می‌کنند، بلکه آن‌ها را تحلیل کرده و هرگونه ناسازگاری، اشتباه یا تخلف مالی را شناسایی می‌نمایند. علاوه بر این، به شناسایی تخلفات و کلاهبرداری‌ها می‌پردازند چراکه حسابداری قضایی ابزاری مهم برای کشف سوءاستفاده‌های مالی، کلاهبرداری، اختلاس و دیگر تخلفات اقتصادی است. بنابراین، گزارش‌های حسابداران قضایی باید قابل استناد در مراجع قضایی باشند و مستندات کافی برای پشتیبانی از یافته‌ها ارائه کنند. همچنین، پیشگیری از تضاد منافع و کاهش ریسک یک موضوع مهم است و تحلیل و ارائه گزارش‌های دقیق و بی‌طرفانه می‌تواند از بروز سوءاستفاده‌های مالی و تضاد منافع جلوگیری کند.

اخلاق حرفه‌ای در حسابداری قضایی

حسابداری قضایی با توجه به حساسیت اطلاعات مالی و تأثیر مستقیم آن بر تصمیمات قانونی، نیازمند رعایت استانداردهای اخلاق حرفه‌ای است. اخلاق حرفه‌ای شامل مجموعه‌ای از اصول و رفتارهایی است که تضمین می‌کند حسابداران قضایی با بی‌طرفی، صداقت و مسئولیت‌پذیری عمل کنند. رعایت اخلاق حرفه‌ای در حسابداری قضایی از جنبه‌های مختلف دارای اهمیت است و نتایج زیر را به دنبال دارد:

۱) گزارش‌های حسابداران قضایی که با رعایت اخلاق

حسابداران قضایی باید دانش و مهارت‌های خود را به‌روز نگاه‌دارند. آموزش مستمر به آن‌ها امکان می‌دهد تا با استانداردهای جدید ملی و بین‌المللی و ابزارهای نوین حسابداری قضایی آشنا شوند. در این راستا، شرکت در دوره‌های آموزشی، کارگاه‌های تخصصی و مطالعه جدیدترین دستورات‌عمل‌ها و استانداردهای ملی و بین‌المللی، موجب ارتقای کیفیت گزارش‌ها و افزایش قابلیت استناد آن‌ها می‌شود.

درنهایت، رعایت این اصول و استانداردها، پایه و اساس اعتبار و اثربخشی حسابداری قضایی در ایران است. بی‌طرفی، صداقت، رازداری، مسئولیت‌پذیری و داشتن صلاحیت حرفه‌ای و یادگیری مداوم نه تنها کیفیت گزارش‌ها را تضمین می‌کنند، بلکه موجب ارتقای اعتماد قضات، مراجع قانونی و جامعه به عملکرد حسابداران قضایی می‌شوند. هرگونه کوتاهی در اجرای این اصول، می‌تواند منجر به تضاد منافع، کاهش کیفیت گزارش و تضعیف عدالت قضایی شود.

چالش‌ها و راهکارهای رعایت اخلاق حرفه‌ای حسابداران قضایی

برخی از چالش‌های موجود که می‌تواند زمینه‌ساز عدم رعایت اخلاق حرفه‌ای توسط حسابداران قضایی باشد به شرح زیر است:

۱) کمبود آموزش تخصصی: بسیاری از حسابداران قضایی، دسترسی کافی به دوره‌های آموزش اخلاق حرفه‌ای و حسابداری قضایی ندارند و این موضوع می‌تواند کیفیت گزارش‌ها را کاهش دهد.

۲) فشارهای اقتصادی و قضایی: حسابداران قضایی ممکن است تحت تأثیر فشارهای مالی یا درخواست‌های طرفین پرونده قرار گرفته و اصل بی‌طرفی آن‌ها تضعیف یا مخدوش شود.

۳) نبود نظارت مستمر: عدم وجود مکانیزم‌های ارزیابی و کنترل کیفیت گزارش‌ها می‌تواند موجب کاهش استانداردهای حرفه‌ای شود.

۴) پیچیدگی پرونده‌ها: پرونده‌های مالی پیچیده و حجم بالای اسناد و مدارک، نیازمند مهارت و تجربه بالا است و احتمال خطا را افزایش می‌دهد.

در مقابل چالش‌های موجود، راهکارهایی نیز وجود دارد که می‌تواند زمینه‌ساز تقویت رعایت اخلاق حرفه‌ای توسط حسابداران قضایی باشد. برخی از این راهکارها

تأثیرپذیری از فشارهای اقتصادی، سیاسی یا اجتماعی، پرونده‌ها را بررسی و گزارش کنند. بی‌طرفی به معنای ارائه اطلاعات واقعی و صادقانه، بدون جانب‌داری از هیچ یک از طرفین دعوی است. به‌طور مثال، در اختلاف مالی بین دو شریک تجاری، حسابدار قضایی باید بدون توجه به رابطه شخصی یا فشار ایجادشده از سوی طرفین، ارزش واقعی دارایی‌ها و بدهی‌ها را تعیین کند. گزارش‌نهایی باید مبتنی بر شواهد و مستندات معتبر و بدون هرگونه جانب‌داری تهیه و ارائه گردد.

۲) صداقت و صحت گزارش‌ها: ارائه اطلاعات دقیق و قابل استناد، از اصول اساسی اخلاق حرفه‌ای در حسابداری قضایی است. گزارش‌های حسابداران قضایی باید تمام جزئیات لازم برای قضاوت صحیح را داشته باشند و هیچ‌گونه اطلاعات ناقص یا گمراه‌کننده ارائه ندهند. به‌طور مثال، اگر در یک پرونده با موضوع بررسی تراکنش‌های بانکی، تراکنش مشکوکی شناسایی شد، حسابدار قضایی باید آن را با جزئیات کامل بررسی کند، حتی اگر نتیجه آن به زیان اصحاب دعوی باشد.

۳) حفظ محرمانگی اطلاعات: حسابداران قضایی موظف‌اند اسرار مالی و اطلاعات حساس مراجعین و پرونده‌ها را حفظ کنند. افشای غیرمجاز اطلاعات، اعتماد مراجعین و اعتبار نظام قضایی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مثلاً در پرونده‌ای که شامل اطلاعات بانکی و قراردادهای تجاری طرفین است، حسابدار قضایی نباید هیچ‌یک از جزئیات را خارج از محیط قانونی به اشتراک بگذارد.

۴) مسئولیت حرفه‌ای: حسابداران قضایی باید مسئولیت نتایج گزارش‌ها و تحلیل‌های خود را بپذیرند و در صورت بروز اشتباه، پاسخگو باشند. مسئولیت‌پذیری باعث افزایش دقت و احتیاط در تهیه گزارش‌ها می‌شود. مثلاً اگر یک حسابدار قضایی، گزارشی ارائه دهد که در آن اشتباهی رخ داده و منجر به خسارت مالی طرفی شود، موظف است به مراجع قانونی پاسخگو باشد و اقدامات اصلاحی لازم را در اسرع وقت انجام دهد.

۵) داشتن صلاحیت حرفه‌ای: حسابداران قضایی باید تنها در مواردی اظهارنظر کنند که در آن خصوص صلاحیت حرفه‌ای و دانش کافی دارند و در صورت ارجاع موارد خارج از صلاحیت، جهات رد خود را اعلام کنند.

۶) تداوم یادگیری و به‌روزرسانی دانش حرفه‌ای: با توجه به تغییرات قوانین، مقررات و پیچیدگی پرونده‌ها،

به شرح زیر است:

۱) استفاده از فناوری‌های نوین: نرم‌افزارهای حسابداری، تحلیل داده و ابزارهای دیجیتال می‌توانند دقت و سرعت تحلیل‌ها را افزایش دهند.

۲) تقویت آموزش مستمر و توسعه فرهنگ حرفه‌ای: برنامه‌های آموزشی و ترویج ارزش‌های اخلاقی، توانمندی حسابداران قضایی را افزایش داده و موجب ارتقای کیفیت گزارش‌ها می‌شود.

۳) تقویت نظارت و ارزیابی کیفیت: ایجاد سیستم‌های نظارتی برای بررسی کیفیت گزارش‌ها، اطمینان از رعایت اصول اخلاقی و استانداردهای حرفه‌ای را فراهم می‌کند.

جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها

حسابداری قضایی به‌عنوان شاخه‌ای تخصصی از حسابداری، نقش مهمی در تضمین عدالت و شفافیت در فرآیندهای قضایی ایفا می‌کند. گزارش‌های حسابداران قضایی، مبنای تصمیم‌گیری قضات و مراجع قانونی هستند و کیفیت آن‌ها مستقیماً بر عدالت و اعتماد عمومی تأثیر می‌گذارد. اطلاعات و گزارش‌های ارائه‌شده توسط حسابداران قضایی، پایه و اساس تصمیم‌گیری قضات و مراجع قانونی را تشکیل می‌دهند و پشتیبانی برای تصمیمات قضایی محسوب می‌شود. به‌عبارت دیگر، حسابداری قضایی پلی میان حسابداری، حقوق و عدالت قضایی است که به تضمین شفافیت، صحت اطلاعات و عدالت در فرآیندهای قانونی کمک می‌کند. این شاخه از حسابداری نه تنها دانش مالی، بلکه دانش حقوقی و توانایی تحلیل دقیق مسائل پیچیده مالی را نیز می‌طلبد و به همین دلیل رعایت اصول اخلاقی و حرفه‌ای در این حوزه اهمیت ویژه‌ای دارد؛ به بیان دیگر، اخلاق حرفه‌ای ستون اصلی حسابداری قضایی است. بدون رعایت این اصول، حتی دقیق‌ترین تحلیل‌ها و گزارش‌ها نیز ممکن است مورد اعتماد قرار نگیرند و نتایج قضایی و حقوقی تحت تأثیر خطاها و سوگیری‌ها قرار گیرد. در ایران، کارشناسان رسمی دادگستری مسئول انجام این وظایف هستند و گزارش‌های آن‌ها به عنوان مدرک معتبر در دادگاه‌ها و مراجع قانونی پذیرفته می‌شود. حسابداری قضایی نه تنها شامل بررسی اسناد و مدارک مالی است، بلکه فرآیند تحلیل داده‌ها، تشخیص سوءاستفاده‌ها و ارائه توصیه‌های حرفه‌ای برای تصمیم‌گیری را نیز شامل می‌شود.

یکی از اصلی‌ترین عوامل موفقیت در این حوزه، رعایت استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای است؛ بی‌طرفی، صداقت، مسئولیت‌پذیری، حفظ محرمانگی اطلاعات، داشتن صلاحیت حرفه‌ای و یادگیری مستمر که رعایت این اصول باعث می‌شود گزارش‌ها دقیق، قابل استناد و به‌دور از هرگونه سوگیری و تضاد منافع باشند. درواقع، حتی با وجود ابزارهای تحلیلی پیشرفته، عدم رعایت اخلاق حرفه‌ای می‌تواند منجر به ارائه گزارش‌های ناقص، نادرست یا جانب‌دارانه شود که تبعات آن شامل کاهش اعتماد قضات، تضییع حقوق ذینفعان و تضعیف عدالت قضایی است.

از سوی دیگر، چارچوب قانونی و آیین‌نامه‌های مرتبط، بستر لازم برای پیاده‌سازی استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای را فراهم می‌کنند، اما چالش‌هایی همچون کمبود آموزش تخصصی، فشارهای اقتصادی و قضایی، پیچیدگی پرونده‌ها و ضعف نظارت مستمر، می‌تواند مانع اجرای کامل این اصول شود. در این زمینه، فرصت‌هایی مانند استفاده از فناوری‌های نوین، توسعه برنامه‌های آموزشی مستمر و تقویت نظارت و ارزیابی کیفیت می‌توانند نقش راهبردی در بهبود عملکرد حسابداران قضایی و ارتقای کیفیت گزارش‌ها داشته باشند.

با توجه به تحلیل‌های ارائه‌شده در این مطالعه، مجموعه‌ای از پیشنهادها برای ارتقای کیفیت عملکرد حسابداران قضایی و بهبود رعایت استانداردهای اخلاق حرفه‌ای در ایران ارائه می‌شود:

- پیشنهاد می‌شود مجموعه‌ای جامع از استانداردهای اخلاق حرفه‌ای، متناسب با شرایط ایران و پیچیدگی پرونده‌های قضایی تدوین شود. این استانداردها باید به‌طور دوره‌ای بازبینی و به‌روزرسانی شوند تا با تغییرات قوانین، فناوری‌ها و استانداردهای بین‌المللی هماهنگ باشند.

- حسابداران قضایی باید از طریق دوره‌های آموزشی تخصصی و کارگاه‌های عملی، با آخرین قوانین، روش‌های تحلیلی و استانداردهای اخلاق حرفه‌ای آشنا شوند. این آموزش‌ها باید شامل مهارت‌های عملی، تحلیل پرونده‌های واقعی و شبیه‌سازی مسائل پیچیده باشد.

- راه‌اندازی سیستم‌های نظارتی که گزارش‌های حسابداران قضایی را از نظر رعایت اصول اخلاقی و استانداردهای حرفه‌ای بررسی کنند نیز اهمیت ویژه‌ای

این مجموعه اقدامات، به صورت هم‌زمان، موجب ارتقای کیفیت گزارش‌های حسابداران قضایی، افزایش اعتماد قضات و مراجع قانونی، کاهش تضاد منافع و تقویت شفافیت و عدالت در نظام قضایی ایران خواهد شد. ترکیب آموزش، نظارت، فناوری و فرهنگ حرفه‌ای، چارچوبی کامل برای توسعه حسابداری قضایی و تضمین رعایت استانداردهای اخلاقی فراهم می‌کند.

منابع

1. Howieson, B. (2018). What is the 'good' forensic accountant? A virtue ethics perspective. *Pacific Accounting Review*, 30(2), 155-167.
2. Huber, W. D. (2013). Forensic accountants, codes of ethics and forensic accounting corporations. *Journal of Forensic Studies in Accounting and Business*, 5(1), 70-101.
3. Huber, W. D. (2013). Should the forensic accounting profession be regulated?. *Research in Accounting regulation*, 25(1), 123-132.
4. Işık, B. K. (2025). Ethics in forensic accounting: challenges, impacts and future directions. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*.

دارد. این سیستم می‌تواند شامل بازبینی دوره‌ای گزارش‌ها، ارزیابی عملکرد و ارائه بازخورد باشد.

• استفاده از نرم‌افزارهای تحلیل داده، هوش مصنوعی و ابزارهای دیجیتال می‌تواند دقت و سرعت بررسی اسناد و اطلاعات مالی را افزایش دهد. این فناوری‌ها همچنین امکان شناسایی تخلفات پیچیده و تراکنش‌های مشکوک را فراهم می‌کنند.

• ایجاد فرهنگ سازمانی و حرفه‌ای که ارزش‌های اخلاقی و مسئولیت‌پذیری را در میان حسابداران قضایی ترویج دهد، ضروری است. این امر می‌تواند از طریق انتشار راهنماها، جلسات آموزشی، تشویق کارشناسان نمونه و ایجاد شبکه‌های حرفه‌ای محقق شود.

• هماهنگی با استانداردهای بین‌المللی حسابداری قضایی و اخلاق حرفه‌ای، امکان ارتقای کیفیت گزارش‌ها، افزایش قابلیت استناد آن‌ها در دعاوی پیچیده و بین‌المللی و جذب اعتماد عمومی را فراهم می‌کند.

تشریفات صدور اسناد مالکیت املاک

کاووس کویکی؛ کارشناس رسمی دادگستری در رشته کشاورزی و منابع طبیعی
بهنام لرستانی؛ کارآموز کارشناس رسمی دادگستری در رشته امور ثبتی

الف) نحوه صدور سند مالکیت املاک جاری

در قسمت پایین مستخرجه اطلاعاتی نظیر اینکه چه شخصی درخواست ثبت ملک داشته، نحوه انتشار آگهی‌های نوبتی و تحدیدی و اینکه عملیات تحدیدی چگونه انجام پذیرفته و عملیات انطباق با مجاورین ملک مورد تصرف، گواهی می‌شد و کارشناس ثبت مسئولیت بلامانع بودن صدور سند مالکیت را گواهی می‌نمود.

عملیات فوق توسط مسئول اداره ثبت مجدداً کنترل می‌شد و ملک توسط نقشه‌بردار مورد ارزیابی قرار می‌گرفت و حقوق دولتی توسط حسابدار ثبت محاسبه و جهت پرداخت تحویل متقاضی می‌گردید.

پس از واریز حقوق دولتی، دستور ثبت صادر و مستخرجه طبق ماده ۲۱ قانون ثبت وارد دفتر املاک شده و سند مالکیت دفترچه‌ای (که معمولاً ۱۲ صفحه‌ای یا ۱۶ صفحه‌ای یا ۳۲ صفحه‌ای بود) از روی ثبت دفتر املاک تحریر می‌گردید. پس از آن سند مالکیت دفترچه‌ای توسط مسئول مربوطه پلمپ می‌شد و به مالک با اخذ رسید تحویل می‌گردید. این گونه اسناد مالکیت که برای اولین بار صادر می‌شد را اسناد مالکیت بدوی یا جاری می‌گویند.

توجه: زمانی که ملک برابر مقررات در دفتر املاک ثبت شد دیگر خللی بر آن وارد نمی‌شود و دولت کسی را مالک می‌شناسد که ملک به نام او در دفتر املاک ثبت شده است.

این اسناد پس از ختم عملیات ثبتی و انقضای مدت اعتراض بدون واخواهی مستخرجه یا پیش سند مالکیت توسط کارشناس ثبت تهیه می‌شود.

پیش‌نویس یا مستخرجه فرمی بود که در روش سنتی یا قدیمی توسط سازمان ثبت اسناد و املاک به‌منظور عملکرد استاندارد یا به عبارتی وحدت شکلی در عملکرد، در اختیار ادارات ثبت قرار داشت تا از فرمت واحد استفاده شود که شامل:

الف: سربرگ مستخرجه ۱- بخش ثبتی ملک ۲- شماره ثبت ملک در دفتر املاک ۳- شماره صفحه‌ای که ملک در آن به ثبت رسیده ۴- شماره دفتر املاک ۵- شماره مسلسل دفترچه سند مالکیت بود و نحوه نوشتاری در این قسمت به صورت عددی بود.

ب: قسمت بعدی شامل: ۱- ستون اول: تاریخ ثبت ملک ۲- ستون دوم: نام و نام خانوادگی، تابعیت، شماره شناسنامه و محل صدور شناسنامه مالک می‌شد.

۳- ستون سوم شامل شرح احوال ملک مورد نظر اعم از میزان مالکیت مالک در محل و حدود و مشخصات ملک و قسمت انتهایی آن برای درج قیمت منطقه‌بندی ملک، حقوق ارتفاقی و صاحبان آن بود ۴- در ستون چهارم نیز ملاحظاتی قید می‌شد.

شخصات مالک: نام _____ شماره خانوادگی: _____ شماره یا شناسنامه: _____ نوع و میزان مالکیت: _____

نام پدر: _____ شماره شناسنامه و شماره ثبت: _____ شماره ثبت: _____

تأیید: _____

۸

می‌نماید. لازم به یادآوری است از اواسط سال ۱۴۰۴ صدور برگ انحصار وراثت به ثبت‌احوال واگذار شد و ادارات مذکور مرجع صدور گواهی انحصار وراثت گردیدند.

- گواهی ماده ۱۹۴ اصلاحی قانون مالیات‌های مستقیم (فرم ۱۹ مالیاتی)؛ گواهی است که از طرف اداره امور اقتصادی و دارایی محل صادر می‌شود و دلالت بر وصول مالیات بر ارث از ورثه و عدم بدهی مالیاتی آن نموده و گواهی مشخصات املاک از قبیل زمین، باغ، خانه و غیره و شماره پلاک و محل وقوع و میزان مالکیت در آن قید می‌شود.

توجه: در صورتی که تاریخ فوت مورث قبل از سال ۱۳۴۶ باشد نیازی به فرم ۱۹ مالیاتی نیست.

از آنجاکه در موقع درخواست صدور سند مالکیت به نام ورثه باید اصل سند مالکیت ارائه گردد؛ چنانچه سند مالکیت نزد یکی از وراثت یا غیر باشد که از تسلیم آن خودداری نماید، در این صورت به شخص مذکور اخطار می‌شود و این اخطار اکنون توسط اداره پست به آدرس ایشان ارسال می‌گردد و نسخه تأییدشده ارسال اخطار به اداره ثبت عودت داده می‌شود. با انقضای مدت ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ اخطار به موضوع یک‌بار در روزنامه کثیرالانتشار آگهی می‌شود، چنانچه دارنده سند بدون مجوز قانونی ظرف مدت مقرر در آگهی، سند مورد اشاره را ارائه ندهد سند مالکیت ورثه صادر و به دفاتر اسناد رسمی بخشنامه می‌شود. هرگاه سند موروث ابراز گردید می‌باید برای ابطال به اداره ثبت محل ارسال شود (تبصره ۳ ماده ۱۲).

توجه: چنانچه وراثت گواهی معتبر مبنی بر پرداخت سهم‌الارث زوجه متوفی ارائه نمایند؛ سند مالکیت بدون قید استثنا سهم‌الارث زوجه به نام کلیه وراثت برابر گواهی انحصار ورثه صادر می‌شود و چنانچه وراثت توانایی پرداخت سهم‌الارث زوجه متوفی را نداشته باشند اسناد مالکیت صادره ورثه، با قید جمله به‌استثنای ثمن که در برگ انحصار وراثت ارائه شده، صادر می‌گردد.

ج) سند مالکیت المثنی

وقتی سند مالکیت از بین برود؛ مثلاً دچار حریق شود و اثری از آن باقی نماند یا گم شود مالک می‌تواند از اداره ثبت محل وقوع ملک درخواست صدور سند مالکیت المثنی نماید. از این‌رو برابر تبصره یک اصلاحی ماده ۱۲۰ آیین‌نامه قانون ثبت مصوب ۱۳۷۲/۰۹/۲۰ مالک بایستی از بین رفتن یا گم شدن سند مالکیت را کتباً به اداره ثبت محل وقوع ملک اعلام نماید و استشهادیه (که نمونه

توجه: مراحل فوق نحوه صدور سند مالکیت املاک جاری به روش سنتی بود؛ اما در روش مکانیزه مستخرجه‌های استاندارد و متحدالشکل قدیمی کنار گذاشته شد و جای آن را مستخرجه‌های الکترونیکی گرفت و کلیه دفاتر املاک فیزیکی اسکن شد و محتویات آن محفوظ ماند، و برای ثبت جدید از دفاتر الکترونیک با شناسه یکتا استفاده شد و الزام گردید کلیه اسناد مالکیت دفترچه‌ای به اسناد مالکیت تک برگ تبدیل شود که دارای اطلاعات دقیق و کاملی از ملک و مالک است.

ب) اسناد مالکیت ماده ۲۲ قانون ثبت (تجدیدی)

املاک ثبت شده به املاکی گفته می‌شود که سابقه ثبت در دفتر املاک دارند. از این‌رو برابر ماده ۲۲ قانون ثبت همین که ملکی مطابق قانون در دفتر املاک به ثبت رسیده یا به شخصی منتقل شده و این انتقال در دفتر املاک ثبت شده باشد یا اینکه ملک از مالک رسمی به صورت ارث به کسی رسیده باشد؛ فرد مزبور مالک شناخته می‌شود.

ارث ملک؛ نسبت به سهم‌الارث هر یک از ورثه برابر گواهی انحصار ورثه صادره از دادگاه در دفتر املاک به ثبت می‌رسد؛ لذا چنانچه در برگ حصر وراثت، سهم‌الارث هریک از ورثه معین باشد حاکی از توافق آنان در سهم‌الارث بوده و نیازی به توافق‌نامه جداگانه نخواهد بود، در غیر این صورت توافق کتبی در ارث برای صدور سند مالکیت ضروری است (ماده ۲۹۹ امور حسبی).

برای ثبت ملک و صدور سند مالکیت به نام ورثه برابر ماده ۱۰۵ آیین‌نامه؛ بعد از احراز انحصار وراثت، وراثت با در دست داشتن گواهی مندرج در ماده ۱۹۴ اصلاحی قانون مالیات مستقیم و تبصره آن (فرم ۱۹ مالیاتی) و اصل سند مالکیت و تکمیل فرم درخواست سند از طرف وراثت یا وکیل قانونی ایشان و مدارک پرداخت هزینه‌های قانونی؛ می‌باید به اداره ثبت محل وقوع ملک مراجعه نمایند.

- حصر وراثت بعد از فوت متوفی حسب درخواست احد یا تمامی ورثه بعد از طی تشریفات قانونی لازم از طریق مرجع قضایی صالحه صادر می‌شود که در آن ضمن اشاره به مشخصات متوفی و تاریخ فوت، نسبت به تعیین تعداد ورثه و مشخصات هریک از آنان و میزان سهم‌الارث هریک از وراثت برابر قانون ارث؛ گواهی صادر

سند مالکیت المثنی حاوی کلیه مندرجات سند مفقودی است، البته ذکر اسناد شرطی و رهنی که فسخ یا فک شده‌اند ضرورتی ندارد.

هرگاه به علت ریختن جوهر یا سوختگی یا پارگی و یا جهات دیگری قسمتی از سند مالکیت از بین رفته باشد یا قابل استفاده نباشد یا مندرجات صفحه یا صفحات سند مالکیت مفقود گردد، باید مقررات صدور سند مالکیت المثنی به شرح فوق انجام شود.

د) دفترچه متمم اسناد مالکیت

در اسناد مالکیت دفترچه‌ای؛ کلیه معاملات انجام شده نسبت به هر ملک در ستون نقل و انتقالات سند مالکیت قید می‌گردید، لذا چنانچه ستون انتقالات سند مالکیت پر می‌شد عملاً ثبت انتقالات بعدی میسر نبود، در این صورت مالک می‌توانست، برابر بند ۳۱۰ مجموعه بخشنامه‌های ثبتی درخواست ضمیمه نمودن دفترچه انتقالات (سند متمم) از اداره ثبت بنماید.

توجه: در اسناد مالکیت تک‌برگ پس از نقل و انتقال املاک سند تک‌برگ ابطال می‌گردد و برای مالک فعلی سند مالکیت جدیدی صادر می‌شود؛ بنابراین دفترچه متمم اسناد مالکیت عملاً منسوخ گردیده است.

فرم آن را سازمان ثبت اسناد و املاک کشور چاپ نموده در دو برگ برای تنظیم و تکمیل به درخواست‌کننده تحویل می‌شود، او باید شهادت و اظهار اطلاع حداقل سه نفر که هویت و امضای آن‌ها به گواهی یک نفر از شهود رسیده و هویت و امضای نامبرده که به گواهی نیروی انتظامی محل یا یکی از دفاتر اسناد رسمی رسیده باشد را ضمیمه نماید.

اداره ثبت مراتب را در دفتر املاک منعکس نموده و به دفاتر اسناد رسمی تابعه بخشنامه می‌نماید.

اداره ثبت محل وقوع ملک به هزینه درخواست‌کننده مراتب را یک نوبت در روزنامه‌های کثیرالانتشار یا یکی از روزنامه‌هایی که آگهی‌های ثبتی در آن درج می‌شود، آگهی نموده و تا ده روز بعد از انتشار آگهی، اگر اعتراضی نرسد یا در صورت اعتراض اصل سند مالکیت یا سند معامله ارائه نشود، سند مالکیت المثنی با قید کلمه المثنی بر روی آن صادر می‌شود و در موقع انجام معاملات باید دفاتر اسناد رسمی صدور سند مالکیت المثنی را از اداره ثبت محل استعلام نمایند. هر یک از دفاتر اسناد رسمی باید دارای دفتر خاصی باشند که وقتی صدور سند مالکیت المثنی به آن‌ها اعلام می‌گردد، در آن دفتر قید نمایند.

توجه: در صورتی که اعتراض در موعد مقرر همراه با ارائه اصل سند مالکیت یا سند معامله باشد؛ صورت مجلس مبنی بر وجود آن نزد شخص معترض در دو نسخه تنظیم و یک نسخه آن به متقاضی تسلیم و اصل سند به ارائه‌دهنده مسترد می‌گردد.

نگاهی به قوانین مرتبط با حق ارتفاق در کشاورزی

مهندس محمدجواد آقاچانی
کارشناس رسمی دادگستری در رشته کشاورزی و منابع طبیعی

سخن نخست

نام برده شده است؛ یعنی حقی برای شخص در ملک دیگری به واسطه مالکیت در ملک معین. حق ارتفاق؛ حقی است که به موجب آن صاحب ملکی به اعتبار حقی که در ملک دیگری دارد، از آن ملک استفاده می‌کند. حق ارتفاق مثبت شامل اجازه استفاده از ملک دیگری و حق ارتفاق منفی شامل محدود شدن مالکیت و ممنوعیت تصرف در محدوده مورد ارتفاق می‌گردد و در برخی موارد بررسی موضوع و رسیدگی به حق ارتفاق منجر به تشکیل پرونده‌هایی در محاکم قضایی می‌شود که در صورت تشخیص قاضی، اظهارنظر راجع به آن به کارشناس رسمی دادگستری محول می‌شود. اهمیت حق ارتفاق در حدی است که در شرح سند ملک موضوع حق ارتفاق گنجانده می‌شود، همچنین بخشی از مواد قانون مدنی از جمله مواد ۹۳-۹۴-۱۰۰-۱۰۲-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۵-۱۰۶-۱۰۷-۱۰۸-۱۰۹-۱۱۰-۱۱۱-۱۱۲-۱۱۳-۱۱۴-۱۱۵-۱۱۶-۱۱۷-۱۱۸-۱۱۹-۱۲۰-۱۲۱-۱۲۲-۱۲۳-۱۲۴-۱۲۵-۱۲۶-۱۲۷-۱۲۸-۱۲۹-۱۳۰-۱۳۱-۱۳۲ و ماده ۶۰۴ و ۶۰۵ قانون مدنی و ماده ۲۳ قانون ثبت اسناد و املاک و ماده ۱۶ و ۱۸ قانون سازمان برق ایران و همچنین ماده ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ شرکت ملی نفت ایران و قانون نفت جمهوری اسلامی ایران در همین رابطه تدوین شده‌اند. لذا تدوین قوانین منطبق بر مصالح عمومی جامعه نیز یکی از ضرورت‌های عصر حاضر در اجرای پروژه‌های عمومی و ارائه خدمات

بنا بر گواه تاریخ، انسان‌ها پس از کوچ‌نشینی رفته رفته به یکجانشینی و تهیه آذوقه و کشاورزی روی آوردند. آن‌ها همواره برای تأمین معاش خود در محیط پیرامون سکونتگاه‌ها با مسائلی مرتبط با فعالیت‌هایی نظیر کشت و کار و کشاورزی مواجه می‌شدند و به‌منظور دوری از هرگونه بحث و اختلاف و درگیری به تدوین قوانینی که موردپذیرش عامه قرار گیرد و مبنای عرف محل گردد نیاز داشتند، مانند مسئله مالکیت و حقوقی که بر آن استوار گشته است. گزافه نیست اگر بگوییم برخی قوانین از دیرباز تاکنون در زندگی اجتماعی انسان‌ها خطی از خود بر جای گذاشته‌اند، که از جمله آن قوانین مرتبط با مالکیت افراد، و حق و حقوقی که در این رابطه ایجاد می‌شود و قرارگیری املاک در مجاورت هم است. گاهی به علت شرایط خاص طبیعی و گاهی به‌خاطر وضع موجود، مشکلات و معضلاتی پدید می‌آید که مصالحان جامعه و قانون‌گذاران برای حل آن‌ها از دیرباز به تدوین قوانینی پرداخته‌اند تا از بروز مسائل و معضلات بعدی جلوگیری نمایند. یکی از این موارد حقی است که امروزه در قانون به‌عنوان «حق ارتفاق» از آن

است: حق ارتفاق خصوصی و حق ارتفاق عمومی. حق ارتفاق خصوصی محدود به یک شخص اعم از حقیقی یا حقوقی است نظیر حقی که برای مالک ملک مجاور وجود دارد. حق ارتفاق عمومی حقی است که به گروه کثیری از اشخاص یا به‌طور کلی به مردم تعلق دارد. بدیهی است در مواردی که حق ارتفاق، به‌موجب اذن به وجود می‌آید کیفیت حق مزبور نیز باید تابع کیفیت اذن مالک ملک موردنظر باشد. حق ارتفاق اقسامی از جمله؛ طبیعی، تبعی و قراردادی دارد و ممکن است رایگان یا معوض باشد.

مصادیق و نمونه‌ها؛ اگر جوی آبی، از زمان‌های گذشته، از ملک شخصی عبور می‌کرده و غاصبانه بودن چنین حقی معلوم نباشد؛ باید حکم به صحت حق ارتفاق مزبور نمود. در همین رابطه ماده ۲۳ قانون ثبت اسناد و املاک چنین بیان می‌دارد که؛ ثبت ملک به حقوق کسانی که در آن ملک مجرای آب یا چاه قنات (اعم از دایر و بایر) دارند به‌هیچ‌عنوان و در هیچ صورت خللی وارد نمی‌آورد. در خصوص حقوق ارتفاقی که اشخاص سابقاً در ملک ثبت شده داشته‌اند، همچون حق العبور و حق المجرا، لازم به ذکر است که همچنان بعد از ثبت ملک باقی می‌مانند؛ بدین مفهوم که اگر این حقوق نسبت به این ملک در دفتر املاک ثبت نشده باشد، عدم ثبت موجب زوال این حقوق نمی‌گردد، چراکه این حقوق مشروط به ثبت نبوده و پیش از آنکه ثبت ملک صورت گیرد، آن حقوق اعمال و اجرا می‌شده‌اند و جنبه دوام و ثبات آن‌ها تا حدی است که حتی انتقال ملک نیز سبب زوال این حقوق نمی‌گردد. قابل‌ذکر است که مالک ملک صاحب حق ارتفاق، به جهت اثبات این حق، باید آن را در اظهارنامه ثبتی بنویسد تا پس از انجام تحدید حدود، برای آن ملک در دفتر املاک ثبت گردد. حقوق افرادی که مجرای آب یا چاه قنات در ملک ثبت شده دارند، محفوظ می‌ماند؛ بنابراین ثبت ملک تأثیری بر حقوق مرتبط با مجرای آب یا چاه قنات ندارد. قانون مذکور شامل هر دو نوع قنات؛ دایر و بایر، می‌شود. به‌موجب نظریه مشورتی شماره ۵۳۴/۷ مورخه ۱۳۸۴/۱/۳۰ اداره حقوقی قوه قضاییه، پس از ایجاد حق ارتفاق، اصلاح سند مالکیت، با درج حق ارتفاق، اشکالی ندارد.

ماده ۹۳ قانون مدنی؛ ارتفاق، حقی است برای شخص، در

است که گاهی با حقوق اشخاص حقیقی تقابل پیدا می‌کند. نظر به اینکه دولت در اجرای پروژه‌های عمومی نیاز به استفاده از املاک خصوصی افراد دارد، رویکردهای متفاوتی در رابطه با این موضوع ایجاد شده است؛ که یک رویکرد سعی در حل موضوع با شناسایی حق ارتفاق برای دولت در املاک خصوصی به نحو بلاعوض و رایگان داشته و رویکرد دیگر ضمن رد چنین حقی برای دولت، تکلیف به پرداخت خسارت وارده به اشخاص حقیقی را ضروری می‌داند. آنچه حق ارتفاق دولت در املاک خصوصی را با پیچیدگی روبرو می‌کند؛ وجود حقوق عمومی و قواعد آمره جهت حفظ منافع عمومی از یک‌سو و وجود قواعد حقوق خصوصی در جهت حفظ حقوق اشخاص از سوی دیگر است که نوعی تقابل را به وجود می‌آورد. در مقام حل این تقابل و روشن شدن موضوع، در این نوشتار قوانین قبل از انقلاب اسلامی و قوانین و رویه‌های بعد از انقلاب اسلامی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که نشان می‌دهد بعد از انقلاب اسلامی با توجه به مطابقت قوانین با شرع، این تقابل به‌طور مناسبی رفع شده است؛ به طوری که هم دولت و نهادهای وابسته به آن بتوانند خدمات عمومی را به‌خوبی ارائه دهند و منافع عمومی را تأمین کنند و هم خسارت اشخاص حقیقی پرداخت شود. در همین رابطه و طبق نظر کمیسیون نشست‌های قضایی، دولت باید مبلغی را بابت حق ارتفاق از املاک اشخاص که ملک را از مالکیت آنان خارج ننموده، ولی منجر به محدود شدن مالکیت و ممنوعیت تصرف در نقاط مزبور می‌گردد، پرداخت نماید. در این مقاله به اختصار به بررسی جنبه‌های مختلف حق ارتفاق در کشاورزی و بررسی قوانین مرتبط که صدالبته راهگشای تدوین نظریه کارشناسی است، می‌پردازیم.

منشأ ایجاد حق ارتفاق؛ فارغ از معنی لغوی کلمه حق که در قانون شامل انواع مختلفی می‌شود، حق ارتفاق، به‌حکم قانون در صور مختلفی پدید می‌آید؛ مانند حق ارتفاق طبیعی و حق ارتفاق تبعی (حق عبور - حق مجرا) از جمله وضعیت طبیعی اراضی و املاک در عرصه و طبیعت. معمولاً حق ارتفاق، به‌حکم قانون یا بر اثر وضعیت طبیعی املاک یا به‌موجب وضع قرارداد به وجود می‌آید و قرارداد حق ارتفاق، باید با رعایت مواد قانون مدنی تنظیم گردد. حق ارتفاق دو نوع

خود هر حقی را که بخواهند نسبت به دیگری قرار دهند در این صورت کیفیت استحقاق تابع قرارداد و عقدی است که مطابق آن حق داده شده است.

ماده ۱۰۰ قانون مدنی: اگر مجرای آب شخصی در ملک و خانه دیگری باشد و در مجرا خرابی به هم رسد به نحوی که عبور آب موجب خسارت خانه شود مالک خانه حق ندارد صاحب مجرا را به تعمیر مجرا اجبار کند؛ بلکه خود او باید دفع ضرر از خود نماید چنانچه اگر خرابی مجرا مانع عبور آب شود مالک خانه ملزم نیست که مجرا را تعمیر کند؛ بلکه صاحب حق باید خود رفع مانع کند در این صورت برای تعمیر مجرا می‌تواند داخل خانه یا زمین شود؛ ولی بدون ضرورت حق ورود ندارد مگر به اذن صاحب ملک. مخارج استیفای از حق و فراهم نمودن مقدمات آن، بر عهده ذی حق بوده و نمی‌توان چنین هزینه‌هایی را به شخص دیگری تحمیل نمود. بنابراین حق مجرا در ملک دیگری به زیان مالک بوده و از طرفی، خرابی مجرا هم به زیان صاحب حق است. به عبارت دیگر صاحب مجرا باید خسارت ناشی از خرابی آن را به مالک ملک پرداخت نماید، رفع مانع، با صاحب حق ارتفاق بوده و تعمیر مجرا بر عهده مالک است. به موجب نظریه مشورتی شماره ۴۷۱۷/۷ مورخه ۱۳۸۶/۷/۱۷ اداره حقوقی قوه قضاییه، در مواردی که مجرای آب، طبیعی نبوده و بر اثر لوله‌کشی به وجود آمده باشد؛ صاحب مجرا باید خسارت ناشی از خرابی آن را به مالک ملک پرداخت نماید.

ماده ۱۰۲ قانون مدنی: هرگاه ملکی کلاً یا جزئاً به کسی منتقل شود و برای آن ملک حق ارتفاقی در ملک دیگر یا در جزء دیگر همان ملک موجود باشد آن حق به حال خود باقی می‌ماند مگر اینکه خلاف آن تصریح شده باشد.

ماده ۱۰۳ قانون مدنی: هرگاه شرکای ملکی، دارای حقوق و منافع باشند و آن ملک مابین شرکا تقسیم شود هرکدام از آن‌ها به قدر حصه، مالک آن حقوق و منافع خواهد بود. مثل اینکه اگر ملکی دارای حق عبور در ملک غیر بوده و آن ملک که دارای حق است بین چند نفر تقسیم شود هر یک از آن‌ها حق عبور از همان محلی که سابقاً حق داشته است خواهد داشت. تصرف در حق نیز مانند تصرف در عین، دلیل استحقاق صاحب

ملک دیگری. از نظر ترمینولوژی حقوق، حق ارتفاق شامل حقی است برای شخص در ملک دیگری (ماده ۹۳ ق.م) که به واسطه مالکیت در ملک معین مانند حق العبور و حق المجرا و مانند این‌ها ایجاد می‌گردد، حق ارتفاق به معنای استفاده یک شخص از ملک دیگری در جهت رسیدن به منفعی خاص است. لذا حق قدیمی، به هیچ‌عنوان نابود شدنی نیست و اعتبار خود را از دست نمی‌دهد. بنابراین ارتفاق نوعی حق است و این حق به نفع شخص خاصی است و از ارتفاق در ملک دیگری ایجاد می‌شود. حق ارتفاق به وضعیت خاصی از مالکیت مربوط می‌شود. حق ارتفاق، ممکن است به صورت کتبی یا شفاهی منعقد گردد، همچنین حق ارتفاق، ممکن است به صورت شرط ضمن عقد باشد. یعنی گاهی یکی از طرفین، از پاره‌ای از حقوق خود، به نفع دیگری گذشت می‌کند و گاهی نیز طرفین، درصدد ایجاد تعادل نسبی اقتصادی در معامله هستند. در واقع، حق ارتفاق ممکن است رایگان یا معوض باشد. گفتنی است شخصی که مالک چند ملک مجاور هم است نمی‌تواند به نفع یکی از املاک و به ضرر دیگری، حق ارتفاق ایجاد نماید مگر اینکه قصد انتقال املاک مزبور را در آینده داشته باشد. حق ارتفاق نسبت به ملک غیر، از قبیل حق العبور و حق المجرا و دعاوی راجع به اموال غیرمنقول، از قبیل تقاضای خلع ید و امثال آن، تابع اموال غیرمنقول است؛ بنابراین آزادی صاحبان املاک در تعیین حقوق در چارچوب قراردادها و توافقات مربوطه اعمال می‌شود. قابلیت اعمال حقوق دیگران بر ملک به اذن و تصمیم مالک بستگی دارد. حق ارتفاق اقسام متعددی دارد که یکی از آن‌ها حق ارتفاق «تأسیسات عمومی» است و حق ارتفاق خطوط برق و حق ارتفاق خطوط تلفن و حق ارتفاق لوله‌های گاز از جمله مصادیق این قسم از حق ارتفاق هستند.

مصادیق و نمونه‌ها: در شرایطی که ملک به‌عنوان مثال در رهن بانک باشد، ایجاد حق ارتفاق در عین مرهونه، به شرط عدم تعارض با حقوق مرتهن، اشکالی ندارد. همچنین تعویض دو اذن، مثل اینکه یکی از دو همسایه به دیگری اذن دهد تا تیر برق خود را در زمین زراعی همسایه قرار دهد و دیگری نیز اذن عبور همسایه را از ملک خود، به او اعطا نماید.

ماده ۹۴ قانون مدنی: صاحبان املاک می‌توانند در ملک

که صرف تصرف صاحب آسیاب و مجرا، دلیل حقانیت او محسوب گردیده و چنانچه مالک آب، مدعی گردد که وی محق نبوده یا اینکه غاصب است در این صورت باید ادعای خود را اثبات نماید. حق ارتفاق به معنای استفاده یک شخص از ملک دیگری در جهت رسیدن به منافع خاص است.

مستندات فقهی: با استناد به روایتی از حضرت محمد (ص)، اضرار به غیر، در اسلام ممنوع است.

مصادیق و نمونه‌ها: هرگاه کسی از آبی که ملک دیگری است به نحوی از انحاء حق استفاده داشته باشد از قبیل دایر کردن آسیاب و امثال آن، صاحب‌ملک نمی‌تواند مجرا را تغییر دهد به نحوی که مانع از استفاده حق دیگری باشد، به شرط آنکه حق ارتفاق مزبور، به موجب قانون به وجود آمده باشد. اگر برای شخصی، در چاه یا آب‌انباری که در ملک دیگری قرار دارد حق ارتفاق وجود داشته باشد مالک نمی‌تواند مکان مزبور را مسدود نموده یا مانع ورود شخص به زمین خود، جهت بردن آب گردد. اگر برای شخصی در چاه یا آب‌انباری که در ملک مالک قرار دارد حق ارتفاق وجود داشته باشد مالک نمی‌تواند مکان مزبور را به‌طور کلی تخریب نماید. اگر شخصی، حق عبور در ملک مالکی را داشته باشد مالک نمی‌تواند با ریختن مصالح ساختمانی در آن مکان، مسیر مزبور را مسدود نماید.

ماده ۱۰۷ قانون مدنی: تصرفات صاحب حق در ملک غیر که متعلق حق اوست باید به اندازه‌ای باشد که قرار داده‌اند یا به مقدار متعارف و آنچه ضرورت ارتفاع اقتضا می‌کند. در خصوص توسعه حق ارتفاق، باید به مفاد ماده ۱۰۴ قانون مدنی تمسک نمود و برای تضييق این حق، ماده ۱۰۷ قانون مدنی قابل استناد است. به طور کلی مالک حق ارتفاق، نمی‌تواند با تجاوز از حدود اذن، نحوه و مکان اجرای حق را تغییر دهد. تصرفات صاحب حق در ملک غیر که متعلق حق اوست؛ باید به اندازه‌ای باشد که قرار داده‌اند.

ماده ۱۳۲ قانون مدنی: کسی نمی‌تواند در ملک خود تصرفی کند که مستلزم تضرر همسایه شود مگر تصرفی که به‌قدر متعارف و برای رفع حاجت یا رفع ضرر از خود باشد، این ماده قانونی چنین توافقی را تا میزان معتبر عرفی تعدیل می‌نماید. تصرفات صاحب حق باید متناسب با قرارداد یا توافق اولیه باشد.

آن است و کسی نمی‌تواند مانع اعمال حقوق اشخاص گردد. تصرف به‌عنوان حق ارتفاق را باید دلیل وجود این حق دانست، زیرا فرض بر این است که متصرف در ملک دیگری، حق خود را به‌موجب قانون به دست آورده و کسی که مدعی خلاف این امر است؛ باید برای اثبات صحت ادعای خود دلیل بیاورد. حق ارتفاق، قابل تقسیم و تجزیه نیست و بین مالکان ملک مشاعی و خریداران بعدی سهم هر یک از شرکا، به نحو اشاعه باقی می‌ماند و وجود حق ارتفاق مانع تقسیم هیچ‌یک از دو ملکی که حق مزبور به نفع یا ضرر آن مستقر گردیده نخواهد بود، تقسیم ملک بین شرکا منجر به مالکیت هرکدام از آن‌ها بر حقوق و منافع به میزان سهم خود می‌شود. اگر ملکی دارای حق عبور در ملک دیگری باشد، تقسیم آن ملک باعث نمی‌شود که حق عبور از بین برود.

ماده ۱۰۴ قانون مدنی: حق ارتفاق مستلزم وسایل ارتفاع از آن حق نیز خواهد بود مثل اینکه اگر کسی حق شرب از چشمه یا حوض یا آب‌انبار غیر داشته باشد؛ حق عبور تا آن چشمه یا حوض و آب‌انبار را نیز برای برداشتن آب دارد.

ماده ۱۰۵ قانون مدنی: کسی که حق ارتفاق در ملک غیر دارد مخارجی که برای تمتع از آن حق، لازم شود به عهده صاحب حق است مگر اینکه بین او و صاحب‌ملک برخلاف آن قراری منعقد شده باشد.

ماده ۱۰۶ قانون مدنی: مالک ملکی که مورد حق ارتفاق غیر است نمی‌تواند در ملک خود تصرفاتی نماید که باعث تضییع یا تعطیل حق مزبور باشد مگر با اجازه صاحب حق. به عبارت دیگر تصرف به‌عنوان حق ارتفاق، اماره‌ای قانونی است که باید آن را دلیل وجود چنین حقی دانست، مگر آنکه غاصبانه یا غیرقانونی بودن تصرف مزبور، احراز گردد، یا اینکه معلوم شود اذن در ارتفاق، موجب حق ارتفاق نبوده است. مالک ملکی که مورد حق ارتفاق غیر است، نمی‌تواند در ملک خود، تصرفاتی نماید که با حق مزبور منافات داشته باشد، یا برای مدتی، منجر به تعطیلی یا توقف حق ارتفاق، یا به‌طور کلی، منجر به از بین رفتن حق ارتفاق گردد، زیرا قاعده لاضرر، اجازه نمی‌دهد که با تغییر مجرا یا به‌عنوان مثال تعطیلی آسیاب، به صاحب حق ارتفاق زیان وارد گردد. لازم به ذکر است

تبصره ۱ - در صورتی که در اراضی واقع در خارج از محدوده شهرها که در مسیر خطوط انتقال و توزیع نیروی برق و نصب پایه‌ها قرار می‌گیرد مستحقات و اعیانی وجود داشته باشد که برائر احداث خطوط انتقال و توزیع نیروی برق و نصب پایه‌ها از بین برود یا خسارتی به آن‌ها وارد شود، وزارت آب و برق و مؤسسات و شرکت‌های تابعه آن باید خسارات مالک اعیانی را به ترتیب مذکور در ماده ۱۶ این قانون جبران نمایند بدون اینکه وقفه‌ای در کارهای احداث خطوط انتقال و توزیع برق ایجاد شود.

تبصره ۲ - حریم خطوط انتقال و توزیع نیروی برق اعم از هوایی و زیرزمینی با توجه به ولتاژ برق با پیشنهاد وزارت آب و برق و تصویب هیئت‌وزیران تعیین خواهد شد.

نمونه رأی شعبه دیوان عدالت اداری درباره احداث خطوط انتقال و توزیع برق و ورود خسارت: نظر به احداث خطوط انتقال و توزیع نیروی برق در حد نصب پایه و حریم آن، با توجه به ولتاژ برق که موجب سلب استفاده متعارف از اراضی خواهان شده و حتی آن را از حیز انتفاع ساقط نموده، ورود خسارت محرز است. دستگاه‌های اجرایی موردنظر قانون‌گذار در صورتی که در اجرای طرح‌های مصوب موجب سلب مالکیت یا استفاده متعارف از املاک اشخاص ولو در جهت منافع عمومی شوند، با اجازه قانون‌گذار و با رعایت تشریفات قانونی مسئول پرداخت قیمت یا خسارت وارده هستند. ۱۸ قانون سازمان برق ایران در مواردی که اراضی شاکی از حیز انتفاع خارج و از وی سلب استفاده متعارف شده؛ بلاوجه می‌باشد، بنابراین شکایت مطروحه وارد تشخیص، حکم به تصدیق ورود خسارت و استحقاق شاکی به دریافت خسارت برائر احداث خطوط انتقال و توزیع نیروی برق در حد نصب پایه و حریم آن با توجه به ولتاژ برق حسب مورد که از اراضی شاکی سلب استفاده متعارف شده بلکه از حیز انتفاع خارج گردیده است، با رعایت کاربری زمین مورد شکایت در زمان اجرای طرح صادر و اعلام می‌دارد. تعیین میزان خسارت در حد استحقاق شاکی به شرح مذکور با دادگاه عمومی محل وقوع ملک خواهد بود. رأی صادره قطعی است.

اگرچه قانون سازمان برق و نیز قانون برنامه سال ۵۱

تملك اراضی موردنیاز سد لتیان، به مالک و کشاورزان پرداخت خواهد شد.

و - نسبت به املاک موقوفه طبق مقررات فوق عمل خواهد شد و در صورتی که فروش آن‌ها مجاز نباشند به طریق اجاره طویل‌مدت استفاده خواهد شد.

ز - در صورتی که مالک با انتقال ملک و متولی موقوفه به اجاره دادن و تحویل آن رضایت ندهد دادستان محل با رعایت مقررات این قانون از طرف او سند انتقال و یا اجاره‌نامه ملک موردنظر را پس از سپردن قیمت یا مال الاجاره پنج سال در صندوق ثبت اسناد امضا و در مدت یک ماه به تخلیه قطعی ملک اقدام می‌نماید؛ در هر حال عدم توافق متولی موقوفه به اجاره و یا مبلغ آن مانع عملیات وزارت آب و برق نیست.

تبصره - بهای تأسیسات متعلق به شهرداری‌ها به شرح فوق ارزیابی خواهد شد؛ ولی به جای پرداخت نقدی شهرداری مربوط معادل ارزش تأسیسات و یا سهام خود در شرکت برق منطقه‌ای شریک شده و سهام خواهد داشت.

ماده ۱۸ قانون سازمان برق ایران: وزارت آب و برق و مؤسسات و شرکت‌های تابعه آن مجاز هستند در صورت لزوم در معابر عمومی شهرها و حریم اماکن و مستغلات و املاک به نصب تأسیسات انتقال و توزیع نیروی برق اقدام نمایند و همچنین می‌توانند از دیوارهای مستغلات و اماکن خصوصی که مشرف به معابر عمومی است و زمین‌های زراعتی تا آنجایی که عرفاً موجب خرابی و سلب استفاده متعارف از املاک مردم نشوند به منظور نصب وسایل انتقال و توزیع (از قبیل پایه - مقره - جعبه انشعاب - پایه چراغ و امثالهم) و همچنین عبور کانال خطوط برق مجاناً استفاده کنند. طبق ماده ۱۸ قانون سازمان برق ایران، شرکت‌های تابعه وزارت نیرو مجاز به عبور خطوط انتقال نیرو از فراز زمین‌های زارعی هستند و بابت این حقوق ارتفاقی، موظف به پرداخت وجه نیستند. رعایت حریم خطوط انتقال و توزیع نیروی برق از طرف مالکین الزامی است. در صورتی که مالک بخواهد در تغییر یا تعمیر یا تجدید ساختمان اقدامی نماید که مستلزم تغییر محل وسایل انتقال و توزیع نیروی برق باشد وزارت آب و برق مکلف است فوراً نسبت به تغییر محل وسایل انتقال و توزیع نیروی برق اقدام نماید.

شخصی که دارای سند رسمی است یا کسی که مالکیت وی عادی است تفاوتی وجود دارد؟

نظریه مشورتی اداره کل حقوقی قوه قضاییه

۱ و ۲- اولاً، در قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷ و همچنین قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ با اصلاحات بعدی، بستر رودخانه‌ها جزء مشترکات عمومی دانسته شده است، ولی در قانون نخست بستر رودخانه‌ها متعلق به دولت ذکر شده و در قانون اخیر در اختیار دولت قرار گرفته است؛ اما در مورد حریم رودخانه‌ها، انه‌ار و برکه‌های طبیعی، گرچه حریم در مالکیت مالک قرار دارد، ولی طبق بند ۱ ماده ۱ آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انه‌ار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیئت‌وزیران با اصلاحات بعدی، وزارت نیرو دارای حق ارتفاق است؛ لذا هر نوع اقدام و ایجاد مستحذات که مانع استفاده از حق ارتفاق دولت باشد، بدون اجازه این وزارتخانه ممنوع است.

ثانیاً در خصوص ملک‌ی که در بستر و حریم رودخانه‌ها و انه‌ار به ثبت رسیده و مالک دارای سند رسمی است و در سند مالکیت مستحذات نیز ذکر شده باشد، چنانچه اعیانی موجود آن برای امور مربوط به آب یا برق، مزاحم باشد، به موجب تبصره ۴ ماده ۲ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ با اصلاحات بعدی به وزارت نیرو اجازه داده شده است که با اجازه و نظارت دادستان نسبت به تخلیه و قلع بنای موجود اقدام کند. در این صورت چنانچه اعیانی‌های موجود با اجازه مقامات ذی‌صلاح بوده باشد، خسارت وارده بابت اعیانی‌های قلع شده طبق مواد ۴۳ و ۴۴ این قانون به مالک پرداخت خواهد شد؛ اما سند مالکیت مالک در حال به قوت خود باقی خواهد ماند. بدیهی است رعایت مفاد آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انه‌ار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیئت‌وزیران با اصلاحات بعدی، ضروری است.

ثالثاً با توجه به مقررات قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ با اصلاحات بعدی و قانون ملی شدن آب مصوب ۱۳۴۷ و به‌ویژه اطلاق تبصره ۴ ماده ۲ و مواد ۴۳ و ۴۴ قانون نخست، سبق و لحوق تصرفات نسبت به سال تصویب قوانین و داشتن سند رسمی مالکیت یا عادی تأثیری در

تصرف از قبیل عبور کابل برق از اراضی را حق ارتفاق تلقی و پرداخت هرگونه وجه را منتفی می‌داند، اما اگر این اقدام مانع انتفاع متعارف از ملک گردد از شمول حکم فوق خارج و مالک مستحق دریافت بهای ملک مسلوب المنفعه به نرخ روز است.

نظریه شماره ۷/۱۴۰۰/۱۱۱۳ مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۷ اداره کل حقوقی قوه قضاییه درباره حق ارتفاق دولت و مالکیت اشخاص در بستر و حریم رودخانه‌ها: نظریه مشورتی ارائه شده از سوی اداره کل حقوقی قوه قضاییه درباره مالکیت اشخاص در بستر و حریم رودخانه‌ها به موجب قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ و اصلاحات بعدی، مسئله مالکیت رسمی یا عادی در این مناطق را بررسی می‌کند، این نظریه تأکید دارد که بستر رودخانه‌ها به عنوان مشترکات عمومی تحت اختیار دولت است و وزارت نیرو دارای حق ارتفاق در حریم رودخانه‌ها است. در خصوص اراضی دارای سند رسمی که در بستر و حریم رودخانه‌ها قرار دارند، وزارت نیرو با نظارت دادستان می‌تواند نسبت به تخلیه و قلع بنای موجود اقدام کند؛ مشروط بر اینکه خسارت وارده طبق قانون پرداخت شود. همچنین تفاوتی بین مالکیت با سند رسمی و مالکیت عادی از نظر این قانون وجود ندارد و احراز مالکیت شرط اصلی در دعاوی مرتبط است.

استعلام

۱- آیا به موجب قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ با اصلاحات بعدی، مالکیت رسمی یا عادی اشخاص در حریم و بستر رودخانه‌ها از آنان سلب شده و به مالکیت دولت درآمده است؟

۲- آیا اجرای تبصره ۲ ماده ۴ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ با اصلاحات بعدی مستلزم پرداخت بهای زمین و بنا و خسارات وارده به مالک و متصرف شرعی است؟ مسئول پرداخت خسارات چه شخصی است؟ آیا اجرای تبصره پیش از پرداخت خسارات وارده امکان‌پذیر است؟

۳- با توجه به اینکه یکی از ارکان دعاوی مطالبه اجرت‌المثل احراز مالکیت خواهان است؛ آیا با طرح دعاوی مطالبه اجرت‌المثل علیه مالک یا متصرف از طرف شرکت آب منطقه‌ای به نمایندگی دولت، موجب محکومیت مالک به پرداخت اجرت‌المثل ایام تصرف می‌شود؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، از چه تاریخی باید به پرداخت اجرت‌المثل محکوم شود؟ آیا بین

دولت مصوب ۱۳۵۸/۱۱/۱۷ شورای انقلاب این اقدام صورت گرفته لذا با در نظر گرفتن موقعیت مکانی، وضعیت فعلی اراضی و امکان تغییر کاربری آن در آینده، نوع مالکیت و عرف محل و لحاظ کردن درصدی به عنوان ممر اعاشه مالک (محل ارتزاق) و ایجاد حق ارتفاق منفی برای صاحب ملک که در اعمال حقوق مالکانه خود با محدودیت‌هایی روبرو می‌شود، اقدام به ارزیابی گردید و در حدود ۳۰ درصد ارزش ملک مبنای ارزیابی قرار گرفت که به صاحب ملک از طریق سازمان مربوطه پرداخت شد.

سخن پایانی

آگاهی از قوانین مرتبط با موضوع کارشناسی موجب می‌شود تا در نگارش نظریه، با اشراف کامل اقدام به تدوین و ارائه نظریه نمود که ضمن ایجاد یک نظریه مدون، راهگشای قضات محترم در صدور رأی خواهد بود.

منابع

- ۱- جعفری لنگرودی. محمدجعفر (۱۳۹۹) ترمینولوژی حقوق. تهران: انتشارات گنج دانش.
- ۲- قانون مدنی ایران. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. <https://rc.ajlis.ir/fa/law/show/97937>
- ۳- قانون سازمان برق ایران. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/96088>
- ۴- قانون اساسنامه شرکت ملی نفت ایران، مصوب ۱۳۵۶/۰۳/۱۷ مجلس شورای ملی <https://davoudabadi.ir/page/72468937>
- ۵- قانون نفت. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/91406>
- ۶- لایحه قانونی نحوه خرید و استملاک اراضی و املاک برای اجرای طرح‌های عمومی و عمرانی دولت مصوب ۱۳۵۸/۱۱/۱۷ شورای انقلاب <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/98585>
- ۷- برخی پرونده‌های کارشناسی مرتبط با حق ارتفاق در امور کشاورزی

موضوع نخواهد داشت؛ اما در حال مالکیت اشخاص موضوع قانون فوق باید احراز شود.

وفق ماده ۲ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱ با اصلاحات بعدی؛ بستر انهار طبیعی و کانال‌های عمومی و رودخانه‌ها اعم از اینکه آب دائم یا فصلی داشته باشند و مسیل‌ها، بستر مرداب‌ها و برکه‌های طبیعی در اختیار حکومت جمهوری اسلامی ایران است. به موجب بند ح ماده یک آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱ هیئت وزیران با اصلاحات بعدی تغییرات طبیعی بستر رودخانه‌ها یا انهار طبیعی در بستر سابق تأثیری نداشته و بستر سابق کماکان در اختیار حکومت اسلامی است. به موجب ماده ۸ آیین‌نامه یادشده؛ چنانچه بستر رودخانه، نهر طبیعی و مسیل به صورت طبیعی تغییر نماید و باقیمانده بستر که بستر مرده نامیده می‌شود و کماکان در اختیار دولت است برای اجرای طرح‌های آب و برق قابل استفاده باشد با حدود مشخصی از طریق وزارت نیرو به دستگاه متقاضی به صورت اجاره واگذاری و نحوه آماده‌سازی، کناره بندی و سایر شرایط مربوط در سند واگذاری قید خواهد گردید. به صراحت این ماده بستر مرده همچنان در اختیار دولت است و از این حکم چنین مستفاد است که اجاره این نوع از بستر و به تبع آن مطالبه اجرت‌المسمی و یا اجرت‌المثل (حسب مورد) امکان پذیر است. چنانچه در بستر رودخانه‌ها، انهار طبیعی و مسیل‌ها (بستر مرده) موضوع ماده ۸ آیین‌نامه مذکور، بدون اجازه دولت با نمایندگی وزارت نیرو تصرف صورت گیرد، اجرای تبصره ۴ این ماده مبنی بر تخلیه و قلع اعیانی، مانع از طرح دعوای مطالبه اجرت‌المثل از سوی وزارتخانه یادشده نیست.

پرونده موردی: در یک مورد پرونده در همین رابطه صاحب‌ملک به‌عنوان متقاضی خواهان دریافت ارزش حق ارتفاق و محدودیت‌های ناشی از ایجاد حق ارتفاق برای ملک خود شده است (حق ارتفاق منفی)، بنابراین از آنجایی که هزینه‌های مربوط به حق ارتفاق بر عهده صاحب حق ارتفاق است و ملک متقاضی در محدوده طرح خط آبرسانی از سد درودزن به شهر شیراز واقع شده و بر اساس لایحه قانونی نحوه خرید و استملاک اراضی و املاک برای اجرای طرح‌های عمومی و عمرانی

بافت خاک و کاربرد آن در کارشناسی اراضی کشاورزی

اکبر همتی

کارشناس رسمی دادگستری در رشته کشاورزی و منابع طبیعی

مقدمه

اندازه ذرات اشاره شده است که در جدول یک مشاهده می‌شود. بافت خاک رابطه مستقیمی با بسیاری از واکنش‌های شیمیایی، فیزیکی و زیستی خاک دارد، دلیل آن میزان سطحی است که این واکنش‌ها در آن انجام می‌شوند. ذرات شن بزرگ‌تر از ذرات سیلت بوده بنابراین سطح کمتری را در معرض واکنش‌ها قرار می‌دهند. ذرات شن بیشتر نقطه اتکا سایر ذرات بوده و چون فضای بین آن‌ها بزرگ‌تر است، جریان هوا و آب را تسهیل می‌نمایند. ذرات رس علاوه بر اینکه سطح بسیار بیشتری نسبت به ذرات شن و سیلت دارند، چون نقش کلونیدی در خاک دارند، مقدار قابل توجهی آب و عناصر غذایی جذب می‌کنند (متین فر و ملکی، ۱۳۸۹).

جدول ۱- انواع ذرات تشکیل‌دهنده خاک بر اساس سیستم بین‌المللی

نام ذره خاک	اندازه ذره (mm)
ریگ و سنگ (Gravel)	بزرگ‌تر از ۲
شن درشت (Coars sand)	۰/۲ تا ۰/۲
شن	۰/۰۲ تا ۰/۲
سیلت	۰/۰۰۲ تا ۰/۰۲
رس	کمتر از ۰/۰۰۲

اهمیت بافت خاک در کارشناسی اراضی کشاورزی

از آنجاکه بافت خاک در خصوصیات مانندی، نگهداری آب، هدایت هیدرولیکی، فرسایش، سطح ویژه، حاصلخیزی و شاخص‌های کیفی و تخریب خاک نقش اساسی دارد (Mozafari, ۲۰۲۲)، به منظور ارزیابی و تفسیر حاصلخیزی و یا عدم حاصلخیزی خاک، در بیشتر قراردادهای کارشناسی تعیین بافت خاک یکی از خواسته‌های مرجع قضایی است. جهت این امر نمونه‌گیری خاک و ارسال آن به آزمایشگاه ضروری است. که این امر موجب اتلاف وقت (اطاله دادرسی) و صرف هزینه برای متقاضی می‌گردد. آزمایشگاه هم معمولاً بدون تفسیر و تعیین کلاس بافت، اقدام به انتشار داده‌های خام آزمایش

بسیاری از خصوصیات خاک نظیر استحکام و مقاومت در برابر فشار، زهکشی، قدرت نگهداری رطوبت و مواد غذایی و غیره به شرایط فیزیکی خاک وابسته است. این رو برای شناخت بهتر این خصوصیات باید خواص فیزیکی خاک را مورد بررسی قرار دهیم. بافت خاک یکی از خصوصیات فیزیکی خاک است که درصد نسبی ذرات خاک یا همان درصد ذرات رس، سیلت و شن را مشخص می‌کند. خواصی همچون نفوذپذیری، سطح ویژه، قدرت جذب سطحی، انقباض و انبساط، خاصیت پلاستیکی، چسبندگی و گرمای خیسیدگی (Heat of Wetting) خاک ارتباط مستقیمی با قطر ذرات خاک دارند (همتی، ۱۳۹۰). از آنجاکه شناخت بافت خاک و تعیین کلاس آن، نقش مهمی در تفسیر و ارزیابی اراضی کشاورزی دارد، همواره یکی از موارد مورد نظر مرجع قضایی در قراردادهای کارشناسی تعیین جنس یا به عبارتی بافت خاک محل مورد متنازع است. بر همین اساس ضروری است که کارشناسان کشاورزی با روشی سهل و بدون هزینه نسبت به تخمین بافت خاک در محل اقدام نمایند. یکی از این روش‌ها، تعیین بافت خاک به روش لمسی است که در این نوشته به شرح آن پرداخته شده است.

تعریف بافت خاک (Soil Texture)

مقدار نسبی ذرات خاک را اصطلاحاً بافت خاک می‌گویند. که حاکی از ریزی و درشتی خاک است. به عبارت دیگر مقدار نسبی ذرات شن (Sand)، سیلت (Silt) و رس (Clay) بافت خاک را تشکیل می‌دهند. اگر مقدار نسبی ذرات شن بیشتر باشد بافت خاک را درشت و سبک نامیده و اگر مقدار نسبی ذرات رس بیشتر باشد بافت را ریز و سنگین قلمداد می‌نمایند. بافت لوم (Loam) مابین این دو نوع و دارای مخلوط مناسبی از شن، سیلت و رس است. البته در سیستم بین‌المللی علاوه بر ذرات رس، سیلت و شن به ذرات شن درشت و ریگ و سنگ نیز برحسب

پرداخته می‌شود.

تخمین بافت خاک به روش لمسی (Estimating soil texture by hand)

زمانی که نیاز به شناسایی سریع بافت خاک باشد می‌توان به روش لمسی در صحرا آن را تعیین نمود که بسته به مهارت شخص، درصد خطای آن ممکن است کم یا زیاد باشد. از آنجاکه بافت خاک تابعی از عواملی مانند رطوبت و مواد آلی است، همیشه تعیین بافت خاک به روش لمسی صد درصد منطبق با واقعیت نبوده و در صورت لزوم باید با نتایج آزمایشگاهی تطبیق داده شود.

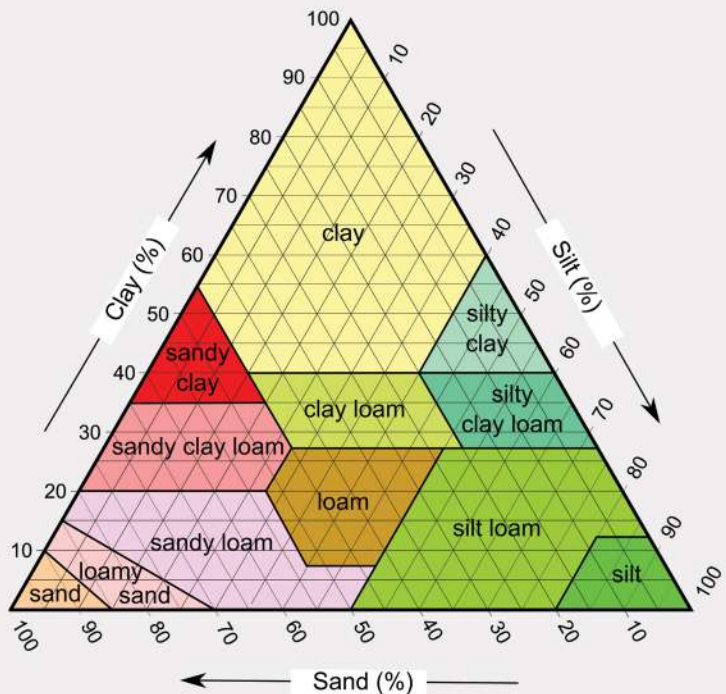
برای تعیین بافت خاک به روش لمسی مقدار ۵۰ تا ۱۰۰ گرم خاک عاری از هرگونه اجسام خارجی از قبیل کاه و کلش، فلز، پلاستیک و ... را در کف دست ریخته و به آرامی مقداری آب به آن اضافه می‌شود تا به حالت خمیر درآید (کمتر اضافه نمودن آب به طوری که نمونه ناهمگن خاک و گل وجود داشته باشد، یا فوق اشباع نمودن نمونه خاک، به طوری که گل تهیه شده در کف دست حرکت کند موجب خطا در اندازه‌گیری بافت می‌شود) سپس مقداری از گل تهیه شده را بین دو انگشت قرار داده لمس می‌نماییم، بسته به اینکه بتوان از نمونه گلوله، لوله و نوار تهیه نمود و یا خیر به شرح زیر و با استفاده از جدول سه می‌توان نسبت به تخمین بافت خاک اقدام نمود.

در صورت امکان گلوله‌ای از گل تهیه شده (شکل ۲) را بین دو انگشت شست و سبابه قرار داده اگر احساس زبری نمودید بافت خاک شنی (سبک) است. اگر احساس نرمی نمودید بافت خاک سیلتی (متوسط) است و اگر احساس چسبندگی نمودید بافت خاک رسی (سنگین) است. اگر اصلاً نتوانستید گلوله تهیه کنید بافت خاک خیلی سبک است (دانشگاه استرالیا، ۲۰۲۴، مک‌دونالد، ۱۹۹۸).

شکل ۲- نمونه گلوله گل تشکیل شده جهت تعیین بافت خاک به روش لمسی

می‌کند که در مرحله بعد باید این نتایج توسط یک نفر خاک‌شناس تفسیر گردد. به‌عنوان مثال در صورت اندازه‌گیری درصد ذرات خاک در آزمایشگاه مرحله بعد تعیین کلاس بافت است که با استفاده از مثلث بافت خاک انجام می‌شود (شکل ۱).

شکل ۱- مثلث بافت خاک

در مثلث بافت خاک ۱۲ کلاس بافت به شرح زیر وجود دارد که برحسب درصد ذرات از خیلی سنگین تا خیلی سبک تقسیم‌بندی شده‌اند (جدول ۲).

روش‌های اندازه‌گیری بافت خاک

امروزه از روش‌های نوین و متعددی برای اندازه‌گیری بافت خاک استفاده می‌شود از جمله می‌توان به روش تصاویر ماهواره‌ای و پردازش تصاویر رقومی اشاره نمود (پندی و همکاران، ۱۳۹۸). اصولاً بافت خاک به دو روش آزمایشگاهی و لمسی قابل اندازه‌گیری است. روش آزمایشگاهی که با دو شیوه پپیت و هیدرومتر انجام می‌شود گرچه از دقت بیشتری برخوردار است اما همان‌طور که گفته شد به علت هزینه و زمان‌بر بودن، باید صرفاً در مطالعات و ارزیابی‌های مهم مورد استفاده قرار گیرد. در اکثر موارد تخمین بافت خاک در مزرعه و تفسیر آن توسط کارشناس در نظریه کارشناسی، موجب اقلان مرجع قضایی می‌شود؛ از این رو به تشریح روش لمسی اندازه‌گیری بافت خاک در مزرعه

نمونه همگن است. افزودن کم یا زیاد آب به نمونه خاک باعث خطا در تعیین بافت خواهد شد.

نقش بافت خاک در ارزیابی اراضی کشاورزی

یکی از عوامل مهم در ارزیابی اراضی کشاورزی میزان حاصلخیزی زمین است. مطالعات نشان داده در صورتی که یک درصد به درجه حاصلخیزی زمین افزوده شود، قیمت مبادلاتی هر هکتار زمین ۰/۵۴ درصد افزایش می‌یابد (دریجانی، ۱۳۹۸). خاک‌های با بافت سنگین به علت انباشت بیشتر آب و مواد غذایی و کاهش خطر فرسایش پذیری نسبت به خاک‌های سبک دارای حاصلخیزی بیشتر و قیمت بیشتر در شرایط مساوی هستند، اما در بین ۱۲ کلاس بافت خاک (جدول ۲)، صرفه نظر از ذخیره بیشتر آب و عناصر غذایی در خاک‌های سنگین، از آنجا که عملیات کشت و کار در این نوع خاک‌ها مشکل‌تر از خاک‌های سبک‌تر است و گیاهان خاصی در شرایط بافت سنگین قادر به رشد و نمو هستند، در ارزیابی اراضی باید به خاک‌های با بافت متوسط که دارای شن، سیلت و رس مساوی هستند بالاترین جایگاه را داد (جدول ۳).

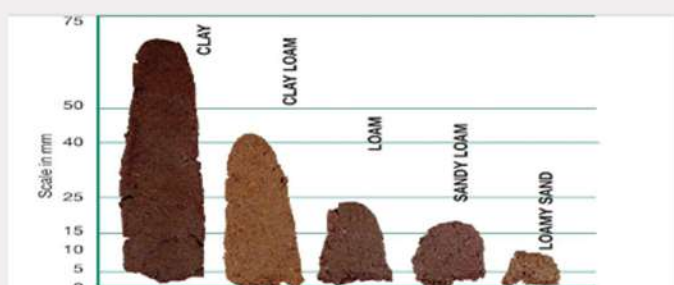
نتیجه‌گیری

به دلیل نقش مهمی که بافت خاک در حاصلخیزی و باروری خاک دارد، همواره یکی از موارد خواسته‌شده توسط مرجع قضایی در پرونده‌های ارزیابی و قیمت‌گذاری اراضی کشاورزی، تعیین بافت خاک است. استفاده از روش‌های آزمایشگاهی اندازه‌گیری بافت خاک مانند پیت، هیدرومتر و رومتری و وقت‌گیر و پرهزینه است. روش لمسی تعیین بافت خاک در مزرعه بسته به تجربه و دانش فرد، روشی سریع و قابل اعتماد محسوب می‌گردد. در این روش مقداری از خمیر (آب و خاک) را بین دو انگشت قرار داده لمس می‌نماییم، بسته به زبری و نرمی ذرات و تشکیل یا عدم تشکیل گلوله، میله و نوار، بافت خاک تخمین زده می‌شود. اگر احساس زبری نمودید بافت خاک شنی (سبک) است. اگر احساس نرمی نمودید بافت خاک سیلتی (متوسط) است و اگر احساس چسبندگی نمودید بافت خاک رسی (سنگین) است. اگر اصلاً نتوانستید گلوله تهیه کنید بافت خاک خیلی سبک است. گرچه هر چه بافت خاک سنگین‌تر باشد به علت ذخیره بیشتر آب و عناصر غذایی و پایداری در برابر عوامل فرسایش، ارزش بیشتری نسبت به خاک‌های با بافت سبک‌تر دارد اما با توجه به سایر عملیات کشاورزی، خاک‌های با بافت

در صورت سنگین بودن بافت خاک با فشار نمونه بین انگشتان دست یک نوار به ضخامت حدود ۲ تا ۳ میلیمتر تشکیل می‌شود (شکل ۳). هر چه بافت سنگین‌تر باشد طول نوار بیشتر خواهد بود (شکل ۴).

شکل ۳- نوار تشکیل شده در تعیین بافت خاک به روش لمسی

شکل ۴- طول نوارهای تشکیل شده با نوع بافت خاک به روش لمسی

با استفاده از جدول ۳ می‌توان تمام کلاس‌های ممکن بافت خاک را به روش لمسی تعیین نمود.

معایب و خطاهای اندازه‌گیری بافت خاک به روش لمسی

همان‌طور که گفته شد روش لمسی اندازه‌گیری بافت خاک روشی تجربی است که دقت روش‌های آزمایشگاهی و پیشرفته را ندارد. در صورتی که هدف اندازه‌گیری دقیق بافت خاک باشد استفاده از این روش توصیه نمی‌شود. ولی در اکثر قرارهای کارشناسی کشاورزی، قیمت‌گذاری یا تعیین نوع خاک از نظر حاصلخیزی و مرغوبیت مورد نظر مرجع قضایی است؛ برای این منظور تعیین بافت خاک به روش لمسی دید کلی به کارشناس خواهد داد تا بتواند از روی بافت نسبت به ارزیابی و حاصلخیزی یا غیر حاصلخیزی خاک و مرغوبیت آن از نظر کشت و کار و تولید محصول (باروری) اقدام نماید. یکی از معایب تعیین بافت خاک به روش لمسی وابستگی نتیجه آزمایش به تجربه فرد آزمایش‌کننده است به طوری که هر چه تجربه فرد در این زمینه بیشتر باشد درصد خطا کمتر است. دومین عامل مهم در تشخیص صحیح بافت خاک به روش لمسی تهیه

۴- همتی، اکبر (۱۳۹۰) خاکشناسی، جزوه درسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اقلید، ۵۰ ص.

5-Department of Primary Industries and Regional Development, Western Australia,) 2024(

Estimating soil texture by hand. Western Australia, Perth. Report. https://library.dpir.wa.gov.au/nrm_factsheets/1

6-McDonald, R.C., Isbell, R.F., Speight, J.G., Walker, J. and Hopkins, M.S.)1998(Australian

soil and land survey: field handbook (2nd edition,)1990(xv, 198 p.

7-Mozaffari Hasan, Ali Akbar Moosavi , Majid Baghernejad, Wim Comelis.)2022 (Revisiting soil texture analysis: Introducing a rapid single-reading hydrometer approach. Biosystems Engineering, (216). 198-217.<https://doi.org/10.1016/j.biosystemseng.2022.02.007> .

متوسط که دارای ذرات مساوی شن، سیلت و رس هستند در ارزیابی و قیمت‌گذاری اراضی بالاترین جایگاه را به خود اختصاص می‌دهند.

منابع

۱- پندی، حسین، عباس شعبانی روفچانی، میلاد امینی و ریحانه شوکتی مرزدشتی(۱۳۹۸) استفاده از تکنیک پردازش تصاویر رقومی برای تعیین بافت خاک، شانزدهمین کنگره علوم خاک ایران، زنجان.

۲- دریجانی، س.ع. (۱۳۹۸) بررسی ارتباط درجه حاصلخیزی خاک با قیمت مبادلاتی زمین‌های کشاورزی: کاربرد رهیافت هدانیک. هفتمین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در علوم کشاورزی غذای سالم از مزرعه تا سفره، ۸ ص.

۳- متین فر، حمیدرضا و عباس ملکی(۱۳۹۸) علوم خاک، چاپ دانشگاه لرستان، معاونت پژوهش و فناوری، ص ۳۴.

جدول ۲- بافت‌های کلی خاک و تعریف آن‌ها

ردیف	نام انگلیسی بافت	اصطلاح فارسی	سنگینی و سبکی	تعریف
۱	Clay	رسی	خیلی سنگین	دارای حداقل ۴۰٪ رس بوده و مقادیر شن و سیلت به ترتیب از ۴۵ و ۴۰٪ کمتر است.
۲	Silty Clay	رسی سیلتی	خیلی سنگین	مقادیر هر یک از ذرات رس و سیلت از ۴۵٪ بیشتر است.
۳	Sandy Clay	رسی شنی	خیلی سنگین	مقادیر رس و شن به ترتیب از ۳۵ و ۴۵٪ بیشتر است.
۴	Clay Loam	لوم رسی	سنگین	مقدار رس بین ۲۷ تا ۴۰٪ بوده و مقدار سیلت از ۳۰ تا ۴۵٪ نوسان می‌کند.
۵	Silty Clay Loam	لوم رسی سیلتی	سنگین	مقدار رس بین ۲۷ تا ۴۰٪ بوده و مقدار شن از ۲۰ درصد کمتر است.
۶	Sandy Clay Loam	لوم رسی شنی	سنگین	محتوی ۲۰ تا ۳۵٪ رس بوده و مقدار سیلت آن از ۳۸٪ کمتر و مقدار شن از ۴۵٪ بیشتر است.
۷	Loam	لوم	متوسط	مقدار رس بین ۷ تا ۲۷٪، سیلت ۲۸ تا ۵۰٪ و شن کمتر از ۵۲٪ است.
۸	Silt Loam	لوم سیلتی	متوسط	مقدار سیلت بیش از ۵۰٪، رس بین ۱۲ تا ۲۷٪ بوده و یا مقدار سیلت بین ۵۰ تا ۸۰٪ نوسان داشته و رس کمتر از ۱۲٪ باشد.
۹	Silt	سیلت	متوسط	مقدار سیلت کمتر از ۸۰٪ و رس کمتر از ۱۲٪ است.
۱۰	Sandy Loam	لوم شنی	سبک تا متوسط	مقدار رس کمتر از ۲۰٪، مقدار شن ۴۳ تا ۵۲٪، مقدار رس کمتر از ۷٪ و سیلت کمتر از ۵۰٪ است.
۱۱	Loamy Sand	شن لومی	سبک	مقدار شن ۷۰ تا ۹۰٪، مقدار سیلت و ۱/۵ برابر رس از ۱۵٪ کمتر و از ۳۰٪ بیشتر نیست.
۱۲	Sand	شن	سبک	حداقل دارای ۸۵٪ شن بوده و مجموع سیلت و ۱/۵ برابر رس از ۱۵٪ کمتر است.

جدول ۳- تعیین بافت خاک با روش لمسی

زیر ذره بین	لمس بین انگشتان		لوله کردن در کف دست	تولید نوار با فشردن بین دو انگشت	بافت خاک	جایگاه خاک در ارزیابی
	زبری و نرمی	چسبندگی و شکل پذیری				
بدون شن یا شن بسیار کم	بسیار نرم	خیلی چسبنده و شکل پذیر قسمتی از گل بین دو انگشت می چسبد.	لوله درازی تولید می شود که می توان آن را به صورت حلقه در آورد.	نوار بلندی تشکیل می گردد که حلقه وار به دور انگشت خم می شود.	رسی (Clay)	کم
شن کم	نرم	چسبنده و کمی شکل پذیر	لوله می شود ولی به سختی به صورت حلقه در می آید.	نوار کوتاه تشکیل می شود ولی به شکل حلقه در نمی آید.	لوم رسی (Clay Loam)	نسبتاً کم
شن متوسط و سیلت زیاد	نسبتاً نرم	کمی چسبنده	لوله می شود ولی ترک می خورد.	نوار تشکیل نمی شود	سیلتی (Silty)	متوسط
شن، رس و سیلت مساوی	نسبتاً زبر، ذرات شن کمی احساس می شود.	کمی چسبنده و شکل پذیر	به سختی لوله می شود.	نوار تشکیل نمی شود.	لومی (Loam)	بالا
شن زیاد	بسیار زبر، ذرات شن به خوبی احساس می شود.	شکل ناپذیر و بدون چسبندگی	هرگز لوله نمی شود.	نوار تشکیل نمی شود.	شنی (Sandy)	کم

مشکلات گریبان‌گیر طبیعت ایران

فتح اله ابراهیمی

کارشناس رسمی دادگستری در رشته کشاورزی و منابع طبیعی

مقدمه

مراتع و جنگل‌ها شده است. در هر برهه از زمان وضعیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور در ایجاد این دگرگونی‌ها اثرات مستقیم و غیرقابل‌انکاری داشته است، در یک بررسی اجمالی می‌توان چنین اذعان نمود که سرعت تخریب منابع طبیعی دچار نوساناتی بوده لیکن در مجموع این تخریب روندی تصاعدی داشته است. اختلال در ساختارهای اداری و دولتی و مسئولین منابع طبیعی و سایر مراجع مربوطه در گذشته و حال به نوبه خود مشکلات و مسائل فراوانی برای این بخش به وجود آورده، همچنین عدم هماهنگی نهادها و دخالت‌های مسئولین در ارتباط با مدیریت منابع طبیعی کشور و برنامه‌ریزی‌ها و تصمیمات غیر کارشناسانه سازمان‌های دست‌اندرکار کشاورزی و منابع طبیعی و عدم رعایت قوانین و مقررات حاکم بر آن نیز موجب گردیده تا کاربری اراضی بدون توجه به مشکلات بعدی و کمبود آب تغییر یابد.

قبل از تصویب قانون ملی شدن جنگل‌ها و مراتع افراد بانفوذ محلی خود را مالک اصلی مراتع می‌دانستند و در نتیجه بر اساس نقشه کاربری اراضی در سال ۱۳۴۴ افرادی که کمترین هنر را در امر کشاورزی و

به تجربه ثابت شده که سیاست‌گذاری‌ها و نحوه مدیریت دولتی در حفظ یا تبدیل اراضی مرتعی نقش تعیین‌کننده‌ای دارد به عبارت دیگر سیاست‌های کلان اقتصادی، اصلاحات اقتصادی و اجتماعی و خصوصاً تغییر مالکیت‌ها و مسئولیت‌ها در بخش منابع طبیعی در اکثر کشورهای دنیا به‌ویژه کشور ما نقش بسیار مؤثر و تعیین‌کننده‌ای در چگونگی حفظ و یا تبدیل عرصه‌های منابع طبیعی داشته و دارد، از طرفی سیاست‌های اقتصادی مانند سوبسیدهای تعیین‌کننده برای زراعت گندم و سایر اقلام ضروری، در اختیار قرار دادن تراکتور و نهاده‌های کشاورزی، وام بانکی و تبلیغات بی‌حد و حصر در جهت خودکفایی گندم و سایر محصولات نقش بسیار مهمی در تغییر عرصه‌های جنگلی و مرتعی در چهار دهه گذشته داشته است. عوامل متعددی از جمله ملی شدن جنگل‌ها و مراتع، حذف مدیریت سنتی و خصوصی و عدم جایگزینی مدیریت دولتی و اجرای قوانین در حد موردنیاز، عدم ایجاد اشتغال، سودجویی بیشتر، مکانیزه شدن فعالیت‌های کشاورزی، نیاز روزافزون مردم به سوخت و غذا و عوامل دیگر موجب تخریب و دگرگونی در

دریاچه‌ها و تالاب‌ها می‌رسیدند با رطوبت محلی ترکیب شده و بارش‌های سنگین به وجود می‌آوردند، اما اکنون این چرخه به علت خشک شدن دریاچه‌ها و تالاب‌ها، شخم بی‌رویه و مفرط مراتع، بهره‌برداری چوب و افزایش تبخیر در این بخش در طول سال از هم پاشیده است.

مطالعه دقیق در دانشگاه تهران در سال ۱۴۰۴ نتایج تکان دهنده‌ای را نشان می‌دهد؛ در سال ۱۳۵۵ میانگین بارندگی ایران ۵۰۰ میلی‌متر بوده، از این میزان ۴۸ درصد آن ناشی از رطوبت محلی و ۳۵ درصد از سامانه‌های مدیترانه‌ای و ۱۷ درصد از سامانه‌های سودانی بوده است، اما در سال ۱۴۰۳ این رقم به ۲۱۵ میلی‌متر کاهش یافته و سهم رطوبت محلی به علت تخریب سطح مراتع و جنگل‌ها و نبود پوشش گیاهی تنها به ۱۲ درصد رسیده است.

۵۵ درصد بارش‌ها از سامانه‌های مدیترانه‌ای ضعیف شده و ۳۳ درصد از سامانه‌های سودانی تأمین می‌شود که بیشتر آن‌ها در اثر افزایش درجه حرارت محیط فرار و از دسترس خارج می‌شوند. تخریب محیط زیست مهم‌ترین عامل نابودی چرخه آب در ایران است. جنگل‌زدایی گسترده طی دهه‌های گذشته تأثیری عمیق در مرگ باران‌های سالانه داشته است.

تحقیقات نشان داده هر هکتار از جنگل؛ سالانه بین پانصد تا هزار میلی‌متر بخار آب را به جو زمین باز می‌گرداند اما با نابودی پوشش جنگلی این پمپ طبیعی خاموش خواهد شد.

تخریب مراتع و فرسایش خاک هم تأثیر مشابهی دارد؛ خاک بدون پوشش گیاهی توان نگهداری رطوبت و نفوذ را از دست داده و ضمن فرسایش بادی و آبی، در سطح آن ابری تشکیل نخواهد شد. خشکیدن همه تالاب‌ها از اصلی‌ترین دلایل مرگ باران در ایران است؛ تالاب‌هایی چون هورالعظیم، گاوخونی، بختگان، تشک، پریشان، دشت ارژن، کافت‌ر، دریاچه ارومیه و... که زمانی کولرهای طبیعی طبیعت ایران بودند و تبخیر از سطح آن‌ها رطوبت محلی ایجاد و بارش‌های محلی را تقویت می‌نمود، در اثر خشک شدن آب دریاچه‌ها این چرخه متوقف شده است. تخمین‌ها نشان می‌دهد خشکی تالاب‌ها تا ۸۰ درصد از رطوبت محلی کشور را از بین می‌برد.

احداث زهکش‌های متعدد در بخش‌های مهمی از چمن‌زارها

و کاشت، داشت و برداشت محصول داشتند؛ قسمت‌هایی از مراتع کم شیب که از خاک مناسب کشاورزی و حاصلخیزی کافی برخوردار بود را با توجه به قیمت نازل ادوات کشاورزی شخم و شیار زده و با در نظر گرفتن سوبسیدهای دولتی که در ظاهر سودآوری داشت این اراضی را زیر کشت دیم قرار دادند، و بخش‌های شیب‌دار با خاک کم‌عمق در ارتفاعات را به بهره‌برداری از علوفه طبیعی آن اختصاص دادند و به‌عنوان مرتع در فصول مناسب، مورد تعلیف احشام قرار می‌گرفت، در آن زمان شرایط ایجاب می‌کرد که مدیریت مرتع تحت نظر افراد بانفوذ منطقه‌ای اداره شود در غیر این صورت مرتع‌داران؛ فصول چرای دام در مراتع را رعایت نمی‌نمودند. پس از قانون ملی شدن جنگل‌ها و مراتع بدون در نظر گرفتن مدیریت بانفوذ محلی، مدیریت در این بخش تا حدودی کم‌رنگ شد در نتیجه شخم و شیار در بخش مراتع کمتر به چشم می‌خورد ولی با افزایش تعداد دام و عدم رعایت فصل چرا؛ ورود دام اضافی در بخش‌ها بیش از ظرفیت اتفاق افتاد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی شعار خودکفایی در امر تولید محصولات استراتژیکی از جمله توسعه کشت گندم دیم، موجب شد بیشترین رویشگاه‌های مراتع که صرفاً قابلیت مرتع و مرتع‌داری داشته‌اند یا زیراشکوب درختان جنگلی شخم زده شوند و متأسفانه بخش اعظمی از این مراتع شخم‌خورده و فاقد پوشش رها گردیده‌اند که در نتیجه تبخیر چند برابر، فرسایش خاک سطح الارض و عدم حاصلخیزی را به دنبال داشته و در فصل مساعد بارندگی، هوا فاقد رطوبت برای فراهم آمدن امکان نزولات آسمانی گردیده است.

کشور ایران در گذشته چرخه‌ای کامل و خودکفا برای تولید باران که به آن چرخه آب می‌گویند را داشته و بخش عمده‌ای از بارش‌های ایران را از درون خود تأمین می‌کرد؛ حدود هفتاد درصد باران ایران از رطوبت محلی ایجاد می‌شد تالاب‌ها، جنگل‌های زاگرس، جنگل‌های هیرکانی و مراتع سبز، مهم‌ترین منابع آبی رطوبت بودند. سامانه‌های مدیترانه‌ای هم حدود سی درصد از بارش‌های بهاری را تأمین می‌کرد، هرچند بارش‌های سودانی که از جنوب ایران وارد می‌شدند با رسیدن به بالای دشت لوت به علت افزایش گرما تبخیر و ناپدید می‌شدند؛ اما این سامانه‌ها وقتی به

در وزارت کشاورزی و سازمان جنگل‌ها و مراتع وجود نداشته و تفکرات هر دو بخش به کلی متضاد است، پیشنهاد می‌شود مسئولین و تصمیم‌گیرندگان تدابیری برای خاتمه این وضعیت بیندیشند و تشکیلاتی تحت عنوان وزارت منابع طبیعی با کادر حفاظتی قوی به تصویب برسانند زیرا در حال حاضر کادر حفاظتی بسیار ضعیف بوده و از کارآمدی لازم برخوردار نیست، کما اینکه همگان مطلع‌اند که سالانه اراضی وسیعی از جنگل‌ها و مراتع طعمه حریق شده و خسارات جبران‌ناپذیری به وقوع می‌پیوندد که با عنایت به کوهستانی بودن بخش وسیعی از کشور عزیزمان حداقل برای هر ۲۰ هزار هکتار یک نفر قرق بان نیاز است.

خروج دام از مرتع حداقل به مدت ده سال باید جامه عمل بپوشد تا نیاز به هزینه سازه‌های آبخیزداری نباشد؛ اصولاً اجرای این طرح بدون خروج دام از جنگل‌ها و مراتع بی‌فایده خواهد بود، زیرا چنانچه استراحتی به مراتع ایران داده شود و گونه‌های بومی افزایش و استقرار یابند آب‌های حاصله از نزولات آسمانی در خاک نفوذ و افزایش می‌یابد.

تحولات در عرصه طبیعت ایران غیرقابل‌برگشت بوده کما اینکه بخش بسیار وسیعی از این طبیعت در طول چند دهه اخیر تخریب و رها شده است و تبخیر در سطح این اراضی فاقد پوشش مرتعی، افزایش یافته است.

در خاتمه چنانچه کارشناسان و متخصصین از ابتدا در مسند امور منابع طبیعی گمارده می‌شدند طبیعت ایران به این روز گرفتار نمی‌گردید؛ چراکه آنچه از طبیعت ایران تخریب شده با عنایت به شرایط حاکم تقریباً برگشت‌ناپذیر است.

در قسمت‌هایی از استان‌های فارس، چهارمحال بختیاری، آذربایجان و... و تبدیل آن چمنزارها به اصطلاح به زمین کشاورزی، ضرباتی سهمگین و مهلک به طبیعت و دام‌های محلی وارد کرده، در صورتی که با محاسبات عملی در همین مناطق امکان برداشت و تولید علوفه برای دام بین ۵ تا ۶ تن علوفه خشک مرتعی وجود داشته است و از طرفی این مناطق بدون کوچک‌ترین هزینه خاک تثبیت‌شده و بانفوذ پذیری قابل‌توجهی داشته است.

مثال‌هایی برای دخالت‌های ناروا عبارت‌اند از: تبدیل چمنزارهای یکدست به اراضی کشاورزی و تخریب بخش‌های مهمی از عرصه مراتع به منظور جمع‌آوری ریشه شیرین‌بیان، یا تخریب چمنزارهای بی‌نظیر مراتع قره چمن فارس، یا تبدیل جاشیرزارها از جمله جاشیرزار خرک به اراضی کشاورزی که زمانی قرار بود این بخش ثبت جهانی شود، و یا گسترش باغشهرها توسط مردم و مسئولین. همچنین عشایر؛ این قشر بی‌توقع و زحمت‌کش که به زندگی فوق‌العاده آرام و ساده عادت داشته و به‌موقع در فصل مساعد از ییلاق به قشلاق و بلعکس کوچ می‌کردند؛ چون خود را تنها و بی‌پناه و بدون حمایت دیدند متأسفانه خودشان دست‌به‌کار شده و بخش‌های مهمی از عرصه‌های مرتعی ییلاقی و قشلاقی را یک‌شبه تخریب نمودند که در حال حاضر به‌اشتباه خود پی برده‌اند اما متأسفانه پشیمانی سودی نداشته و به زندگی طاقت‌فرسا و حاشیه‌نشینی در شهرها و روستاها روی آورده‌اند.

طبیعت ایران در حال حاضر به علت عدم اهمیت مسئولین و عدم اختصاص اعتبار کافی، علی‌رغم فعالیت مضاعف و فداکاری‌ها و جان‌فشانی‌های کارکنان و کارشناسان محترم ولی به دلیل کمبود کادر حفاظتی با مشکلات عدیده روبروست. عده‌ای فکر می‌کنند بخش اعظمی از طبیعت ایران در اختیار مدیریت سازمان محیط زیست بوده در صورتی که حداکثر مساحتی از خاک ایران که در اختیار آن سازمان بوده از ۱۰ درصد تجاوز نمی‌کند و ۹۰ درصد باقیمانده در اختیار مدیریت سازمان جنگل‌ها و مراتع است که بهتر است این دو سازمان در هم ادغام و تشکیلاتی تحت عنوان وزارت منابع طبیعی و آبخیزداری تأسیس گردد، از طرفی برای حفاظت از طبیعت ایران هیچ رابطه‌ای بین وظایف و تفکرات رایج

تهویه هوا و کنترل دود در ایمنی ساختمان‌ها

علی‌اکبر شیروانی
کارشناس رسمی دادگستری در رشته امور آتش‌سوزی و آتش‌نشانی

چکیده

تهویه اضطراری در مدیریت کنترل دود و حرارت ناشی از آتش‌سوزی امروزه؛ یکی از سیستم‌های حیاتی در مدیریت ایمنی ساختمان‌ها و زیرساخت‌ها در برابر آتش‌سوزی شناخته می‌شود. این سیستم‌ها به منظور کاهش اثرات منفی دود و حرارت ناشی از آتش‌سوزی طراحی می‌شوند و به نجات جان انسان‌ها و حفاظت از دارایی‌ها کمک می‌کنند. در صورت بروز آتش‌سوزی، دود و حرارت می‌توانند به سرعت به قسمت‌های مختلف ساختمان منتقل شده و شرایط بسیار خطرناکی را ایجاد کنند. تهویه اضطراری با استفاده از فن‌ها و کانال‌های هوایی خاص، دود را از محیط‌های خطرناک تخلیه کرده و جریان هوای تازه را وارد محیط بسته ساختمان می‌کند. همچنین دسترسی به راه‌های فرار برای افراد را تسهیل کرده و از گسترش آتش‌سوزی جلوگیری می‌کند. این سیستم‌ها به صورتی طراحی می‌شوند که در شرایط اضطراری به‌طور خودکار فعال شده و نقش مهمی در کنترل و کاهش آسیب‌های ناشی از آتش‌سوزی ایفا می‌کنند. در برخی از کارشناسی‌های صورت گرفته از حوادث آتش‌سوزی در مجموعه‌های ساختمانی از جمله در سال ۱۴۰۳ در خیابان حسینی منشعب از خیابان خلیلی شیراز و در سال ۱۴۰۴ در فاز دو شهر جدید صدرا، به دلیل عدم اجرای سیستم‌های تهویه اضطراری و کنترل دود؛ حریق صورت گرفته در واحد آپارتمانی، موجب انتشار دود و حرارت از دهلیز پلکان به سایر طبقات شده بود و خسارات و تبعات متعددی را برای مجموعه‌های ساختمانی مذکور در پی داشت. فصل چهارم و پنجم مبحث چهاردهم مقررات ملی ساختمان و فصل نهم مبحث سوم مقررات ملی ساختمان به الزامات تهویه هوا و سیستم‌های اطفاء حریق و کنترل دود اشاره دارد و به‌وضوح بر لزوم استفاده از سیستم تهویه هوا برای کنترل دود و حرارت خصوصاً در راه‌پله‌ها تأکید دارد. به‌منظور طراحی و محاسبه سیستم‌های تأمین هوا و خروج دود استفاده از استانداردهای بین‌المللی بر اساس NFPA 92 یا BS 7346-7² مورد تأکید است. در این نوشتار سعی شده تا اهمیت سیستم‌های کنترل دود و تهویه ساختمان‌ها در زمان حریق، به‌منظور پیشگیری از خسارات سنگین ناشی از آتش‌سوزی و تهدید جان شهروندان در حوادث آتش‌سوزی به‌طور خلاصه مورد بررسی قرار گیرد.

واژگان کلیدی

تهویه هوا، دود

مقدمه

کنترل دود و حرارت هنگام آتش‌سوزی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. چراکه دود و حرارت دو عامل اصلی تهدیدکننده جان انسان‌ها و سازه‌ها در هنگام وقوع آتش‌سوزی هستند. هنگامی که آتش‌سوزی رخ می‌دهد، دود به‌سرعت در فضا پخش می‌شود و علاوه بر کاهش دید، حاوی گازهای سمی و مضر مانند منواکسید کربن است که می‌تواند باعث مسمومیت و حتی مرگ شود. حرارت ناشی از آتش‌سوزی نیز می‌تواند آسیب‌های جدی به اجزای ساختمان و تجهیزات وارد کرده و حتی منجر به فروریختن سازه‌ها و گسترش سریع آتش شود. در چنین شرایطی، کنترل دود و حرارت هم برای حفظ جان افراد هم برای کاهش آسیب‌های مالی و مادی ناشی از آتش‌سوزی نیز ضروری است. با استفاده از تجهیزات تهویه اضطراری و فناوری‌های مناسب، می‌توان از انتشار دود در فضا جلوگیری کرده و آن را به‌سرعت از محیط خارج نمود. همچنین، کنترل حرارت و کاهش دمای محیط به جلوگیری از گسترش آتش و ایجاد شرایط ایمن برای فرار افراد و عملیات اطفای حریق کمک می‌کند.

تجهیزات تهویه اضطراری و دیگر روش‌های کنترلی به طور ویژه برای کاهش خطرات ناشی از دود و حرارت طراحی شده‌اند و در مواقع بحرانی عمل می‌کنند. این سیستم‌ها به‌طور خودکار یا با دستور کاربران فعال می‌شوند و با ایجاد جریان هوا و هدایت دود و حرارت به خارج از ساختمان، فضایی امن‌تر برای نجات افراد فراهم می‌آورند. در کل، کنترل مؤثر دود و حرارت می‌تواند نقش حیاتی در کاهش خطرات آتش‌سوزی و نجات جان انسان‌ها ایفا کند.

بنابراین یکی از مخاطرات جدی که ساختمان‌ها را تهدید می‌کند خطر حریق و آتش‌سوزی است که با وقوع حریق؛ دود و گازهای سمی تولیدشده، اغلب می‌تواند به دلیل تولید مواد سمی به مراتب مخاطرات بیشتری برای ساکنین و امدادگران در ساختمان‌ها ایجاد کند. بنابراین با کنترل دود و حرارت می‌توان با سرعت بخشیدن به تخلیه اضطراری از آسیب به افراد و خسارت به ساختمان‌ها جلوگیری کرد. (بهبهانی فاطمه

و همکاران ۱۴۰۱)

تعریف دود و تأثیر آن بر دستگاه تنفسی انسان

معمولاً دود از سوختن ترکیبات آلی حاصل می‌شود و از ذرات بسیار ریز جامد و مایع تشکیل شده که در گازهای متصاعد شده از آتش‌سوزی، معلق می‌شوند. در اکثر آتش‌سوزی‌ها دود تولیدشده با مقادیر مختلفی از گرد، غبار، بخار، الیاف و گاز همراه است و میزان آن در هر حریقی متفاوت بوده و بستگی به نمودار رشد حریق دارد. میزان هوای موجود محیط در کیفیت و کمیت دود نقش بسزایی دارد؛ در مکان‌هایی که میزان هوا محدود است، حریق موادی را که به دلیل کمبود اکسیژن نمی‌سوزند تجزیه می‌کند و در نتیجه دود زیادی تولید می‌شود. ذرات دود که در جریان هوا قرار گرفته‌اند ممکن است به اندازه‌ای سرد شوند که حامل بخار آب و اسیدهای ارگانیک شوند. لذا به هنگام استنشاق، کاملاً در دستگاه تنفسی نفوذ کرده و شدیداً باعث تحریک دستگاه تنفسی می‌شوند. افرادی که دچار دودزدگی می‌شوند ممکن است دچار عوارضی نظیر سوزش مجاری تنفسی، آسیب‌های چشمی و مسمومیت در بدن شوند. گازهای همراه با دود نیز خطرات جانی بسیاری به همراه دارند. وجود منواکسید کربن (CO) در محیط و کاهش میزان اکسیژن، خطر جدی برای توسعه گازهای سمی است که به‌سرعت در ساختمان‌ها و اماکن آتش‌گرفته انتشار می‌یابد، به طوری که به هر میزان نسبت اکسیژن هوا کاهش پیدا کند بر تولید منواکسید کربن اضافه می‌شود. معمولاً گاز منواکسید کربن چندین برابر بیشتر از اکسیژن میل ترکیب با هموگلوبین خون در بدن انسان و جانداران دارد.

تهویه اضطراری چیست و چه نقشی در آتش‌سوزی دارد؟

تهویه اضطراری هوای گرم و دود یک سیستم حیاتی و ضروری در مقابله با آتش‌سوزی‌ها و کنترل حرارت و دود ناشی از حریق است. این سیستم به‌ویژه در ساختمان‌ها و زیرساخت‌هایی که دارای تجمع زیاد افراد یا تجهیزات حساس هستند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. هدف اصلی تهویه اضطراری، کاهش پیامدهای مخاطره‌آمیز ناشی از آتش‌سوزی، از جمله دود و حرارت و ایجاد شرایط ایمن برای تخلیه افراد و دسترسی آسان برای تیم‌های امداد است.

با شروع آتش‌سوزی؛ دود و حرارت به‌سرعت در ساختمان

می‌شود. کنترل و مدیریت دود به‌عنوان یک سیستم مهندسی‌شده با هدف کنترل حرکت دود تعریف شده است. سیستم‌های کنترل مدیریت دود (SCM) از اجزای متعددی تشکیل شده‌اند که به‌صورت پشت سر هم کار می‌کنند تا محیطی قابل‌تحمل برای تخلیه یا جابجایی ساکنان در طول یک رویداد آتش‌سوزی فراهم کنند. فن‌های کنترل دود سیار که توسط آتش‌نشانی در حریق‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند با جابجایی دود به ورود آتش‌نشان‌ها به اماکن کمک کرده و علاوه بر این، فن‌ها از تشکیل لایه‌های کم دود ناشی از فشار زیاد پالس‌های حریق، جلوگیری می‌کنند (اسمعیلی مصطفی ۱۴۰۳).

انواع سیستم‌های مدیریت دود

سیستم‌های مدیریت دود انواع مختلفی دارند که هر کدام بسته به نوع ساختمان و نیازهای ایمنی، طراحی و اجرا می‌شوند. هدف اصلی این سیستم‌ها، کنترل و هدایت دود در شرایط اضطراری برای کاهش خطرات جانی و مالی است. در ادامه، انواع سیستم‌های مدیریت دود ساختمان به همراه مکانیزم کنترل دود آن‌ها معرفی می‌شوند.

• سیستم‌های فشار مثبت (P P V S⁵)

در این نوع از سیستم‌های مدیریت دود، با استفاده از فن‌های قدرتمند، هوای تازه به داخل فضاهایی مانند راه‌پله‌ها، آسانسورها و مسیرهای خروج اضطراری دمیده می‌شود تا از ورود دود به این نواحی جلوگیری شود. سیستم فشار مثبت راه‌پله یکی از مؤثرترین روش‌ها در افزایش ایمنی ساختمان‌ها در برابر آتش‌سوزی محسوب می‌شود. این سیستم با ایجاد فشار بالاتر در فضای راه پله نسبت به سایر فضاهای مجاور، از نفوذ دود و گازهای سمی به این مسیر حیاتی جلوگیری می‌کند. در این سامانه، فن‌های مکانیکی هوا را با فشار معین وارد راه‌پله کرده و به کمک حسگرها و کنترل‌کننده‌ها، اختلاف فشار موردنظر حفظ می‌گردد. اساس طراحی این سیستم بر این اصل استوار است که در شرایط اضطراری مانند حریق؛ راه‌پله‌ها باید به‌عنوان مسیر امن و پاک برای فرار افراد باقی بمانند. اهمیت استفاده از سیستم فشار مثبت در ساختمان‌های بلندمرتبه، بیمارستان‌ها، هتل‌ها و مراکز تجاری زمانی دوچندان می‌شود که گسترش سریع دود به طبقات بالا، خطر

پخش می‌شود و می‌تواند مسیرهای فرار را مسدود کرده یا شرایط غیرقابل‌تحملی برای افراد ایجاد کند. دود حاوی گازهای سمی و آلوده‌کننده‌ای است که باعث ایجاد مسمومیت، مشکلات تنفسی و حتی مرگ افراد می‌شود. همچنین، حرارت بالا ممکن است موجب آتش‌سوزی‌های گسترده‌تری شود یا ساختمان را در معرض تخریب قرار دهد. بنابراین در این شرایط، تهویه اضطراری می‌تواند نقش مهمی در کنترل و مهار مخاطرات ناشی از حریق ایفا نماید.

سیستم تهویه اضطراری با ایجاد جریان هوا و استفاده از فن‌ها و کانال‌های هوایی خاص، قادر است دود و گازهای سمی را از محیط تخلیه کرده و هوا را از نواحی آلوده به نواحی امن هدایت کند. این روش علاوه بر جلوگیری از تجمع دود در شرایط اضطراری در فضاهای مختلف، می‌تواند حرارت ناشی از آتش‌سوزی را نیز کاهش داده و همچنین شرایط مناسب برای فرار و نجات افراد را فراهم آورد.

سیستم‌های هوشمند مدیریت دود

سیستم‌های مدیریت دود ترکیبی از سیستم‌های مکانیکی و الکترونیکی هستند که حرکت دود را به‌وسیله تجهیزات و سنسورهای اعلان حریق، موتورهای دمپر و کنترلرها در هنگام آتش‌سوزی کنترل کرده و هدف آن ایجاد تهویه مطبوع برای مکان‌های خاص است. سیستم کنترل دود در صورت بروز آتش‌سوزی جریان دود را کنترل کرده و موجب می‌شود که دود در سرتاسر ساختمان پخش نشود و مسیر تخلیه مشخصی را برای ساکنان به وجود می‌آورد و همچنین از آسیب بیشتر به فضاهای داخلی و عمومی ساختمان می‌کاهد. جت فن‌ها می‌توانند لایه‌های دود را به سمت محل استخراج دود هدایت کرده و آن را از بین ببرند.

سیستم کنترل دود یا (SCS³) برای کنترل حرکت دود و ثابت نگه‌داشتن خروجی‌ها در هنگام آتش‌سوزی استفاده می‌شود. این قسمت بخش حیاتی از سیستم‌هایی است که با اجزای فعال و غیرفعال برای محافظت از ساکنان در برابر حریق عمل می‌کنند.

کنترل مدیریت دود یا (SCM⁴) به حفاظت در برابر آتش کمک می‌کند، و یکی از تجهیزات مکمل در حفاظت از گسترش آتش است که اغلب به‌اشتباه برداشت

از این روی، استفاده ترکیبی از این سیستم با سیستم‌های اطفای حریق مکمل نظیر آبخشان توصیه می‌شود. در نهایت، سیستم تهویه دود نه تنها موجب ارتقاء سطح ایمنی جانی افراد می‌شود، بلکه با رویکرد پیشگیری از حریق، نقش مهمی در کاهش خسارات مالی ایفا می‌نماید.

• تخلیه دود افقی (HSV⁸)

در این روش، دود از طریق باز کردن درها یا پنجره‌ها در سطوح هم‌سطح خارج می‌شود. از این روش معمولاً در ساختمان‌هایی با طراحی خاص که امکان جریان مستقیم هوا از یک طرف به طرف دیگر را فراهم می‌کنند، استفاده می‌شود.

• تخلیه دود عمودی (VSV⁹)

دود و هوای گرم از طریق سقف یا سیستم‌های تعبیه‌شده در بالاترین قسمت ساختمان تخلیه می‌شوند. در این روش خروج دود به کمک دریچه‌های سقفی (smoke vents) یا فن‌های خروجی انجام می‌شود و به‌ویژه در ساختمان‌های بلندمرتبه کاربرد فراوان دارد.

سیستم تهویه دود و سیستم فشار مثبت

تفاوت سیستم تهویه دود و سیستم فشار مثبت به این صورت است که سیستم تهویه دود با هدف خارج‌سازی دود، حرارت و گازهای سمی از فضاهای داخلی طراحی شده است تا مسیرهای خروجی برای افراد حاضر در ساختمان قابل استفاده و ایمن باقی بماند. در مقابل، سیستم فشار مثبت با تزریق هوای تازه و ایجاد اختلاف فشار در فضاهایی نظیر راه‌پله‌ها، آسانسور و اتاق‌های ایمن، مانع از نفوذ دود به این فضاها می‌گردد.

محدودیت‌های سیستم‌های مدیریت دود

با در نظر گرفتن مزایای متعدد سیستم‌های مدیریت دود، این سیستم‌ها با محدودیت‌هایی مواجه هستند که می‌توانند بر عملکرد آنها تأثیر منفی بگذارند. عواملی همچون هزینه‌های بالا، پیچیدگی طراحی و نیاز به نگهداری منظم از جمله مواردی هستند که در مدیریت دود ساختمان باید در نظر گرفته شوند. از محدودیت‌های اجرای سیستم مدیریت دود می‌توان به مواردی مانند: هزینه‌های اولیه بالا، پیچیدگی طراحی و اجرا، نیاز به نگهداری مداوم، احتمال خرابی تجهیزات

خفگی و ممانعت از تخلیه امن را به همراه داشته باشد. در چنین شرایطی، اگر راه‌های خروج مانند پله یا آسانسور تحت تأثیر دود قرار گیرند، امکان تخلیه افراد با مخاطره روبه‌رو خواهد شد. (سیاری و رحمانی، ۱۳۹۹)

• تخلیه دود طبیعی (S V S⁶)

در این سیستم‌ها، مدیریت دود ساختمان از طریق پنجره‌ها، دریچه‌های سقفی یا نورگیرها انجام می‌شود. در روش طبیعی، از اصول فیزیکی نظیر شناوری دود و هوای گرم که به سمت بالا حرکت می‌کند و جریان باد بهره‌برداری می‌شود. نمونه‌هایی از این روش، شامل دریچه‌های سقفی یا پنجره‌های خودکار بازشو هستند که وظیفه هدایت دود به خارج از ساختمان را بر عهده دارند. این شیوه از نظر اقتصادی مقرون به صرفه است، اما عملکرد آن به شرایط اقلیمی شهرها و طراحی معماری بستگی دارد.

• سیستم‌های تهویه (تخلیه) دود مکانیکی (MSE⁷)

در این روش؛ از فن‌های مکانیکی برای خارج کردن دود از داخل ساختمان استفاده می‌شود. سیستم مکانیکی تهویه دود با استفاده از فن‌های مکنده قدرتمند، فشار منفی ایجاد کرده و دود را از طریق کانال‌ها و دریچه‌های مخصوصی به بیرون منتقل می‌کند. این فن‌ها معمولاً با حسگرهای دود یا حرارت یکپارچه شده‌اند تا در صورت بروز حریق به صورت خودکار فعال شوند. اجزای اصلی این سیستم شامل فن‌های خروجی، دمپرهای تنظیم جریان هوا، کانال‌های مقاوم در برابر حرارت و فیلترهایی است که از گسترش حریق از طریق مسیرهای تهویه جلوگیری می‌کنند. طراحی این سیستم‌ها تحت دستورالعمل و استانداردهای بین‌المللی صورت می‌گیرد که بر توانایی سیستم در استخراج حداقل حجم مشخصی از دود در واحد زمان، متناسب با ابعاد و نوع ساختمان تأکید دارند.

• سیستم‌های ترکیبی

برخی از ساختمان‌ها نیاز به ترکیبی از روش‌های فوق دارند. در این حالت، مدیریت دود ساختمان با استفاده از ترکیب فشار مثبت در مسیرهای خروجی و تخلیه دود مکانیکی یا طبیعی در دیگر بخش‌ها انجام می‌شود. در شرایط آتش‌سوزی گسترده و در صورت طراحی نامناسب احتمال انتقال دود به سایر نواحی ساختمان وجود دارد،

با اجرای اصول طراحی صحیح، استفاده از تجهیزات باکیفیت، و نگهداری منظم سیستم، می‌توان از بروز بسیاری از مشکلات رایج در ساختمان‌های چند واحدی جلوگیری کرد. با توجه به اهمیت ایمنی در ساختمان‌ها، استفاده از سیستم‌های مدیریت دود نه تنها یک ضرورت، بلکه عاملی تعیین‌کننده در کاهش تلفات انسانی و خسارات مالی ناشی از آتش‌سوزی است. پیشرفت‌های اخیر در مدیریت دود ساختمان‌ها، امکان استفاده از فناوری‌هایی مانند هوش مصنوعی، اینترنت و تهویه تطبیقی را فراهم کرده‌اند که کارایی این سیستم‌ها را بر اساس تحلیل ریسک افزایش می‌دهند. من حیث المجموع چالش‌هایی مانند هزینه‌های بالا، نیاز به نگهداری مداوم و محدودیت‌های اجرایی در برخی ساختمان‌ها، همچنان برای تهویه هوا و کنترل دود وجود دارند.

از آنجایی که دود عامل اصلی مرگ‌ومیر در تمام آتش‌سوزی‌ها و حوادث ناشی از حریق است، هدف از مدیریت دود جلوگیری از نفوذ دود به مسیرهای فرار، راه‌پله، شفت آسانسور و لابی‌ها، حفظ شرایط قابل تحمل در مسیرهای خروج اضطراری و محل‌های امن، جلوگیری از خارج شدن دود از ناحیه انتشار، حفظ شرایط قابل قبول در خارج از ناحیه دود برای عملیات امداد و نجات و حفظ جان و اموال ساکنین است که می‌بایست مورد توجه پیمانکاران و سازندگان پروژه‌های ساختمانی و بخش‌های نظارتی در این حوزه قرار گیرد. شناخت کامل استانداردها و الزامات قانونی سیستم‌های ایمنی و حفاظتی در زمان احداث ساختمان‌ها، نصب و راه‌اندازی و بهره‌برداری کاربردی، انجام تعمیرات و نگهداری پیشگیرانه دوره‌ای سیستم‌های کنترل دود و تهویه بر اساس مبحث چهاردهم و سوم مقررات ملی ساختمان و استاندارد NFPA92، همگی می‌تواند علاوه بر صحت عملکرد سیستم‌های مذکور، در حفاظت و تأمین امنیت ساکنین ساختمان‌ها در برابر پیامدهای ناشی از حریق مؤثر و مفید واقع گردد.

در شرایط اضطراری، وابستگی به تأمین برق پایدار، محدودیت در ساختمان‌های با سال ساخت بالا، لزوم آموزش ساکنین و گروه‌های تأسیساتی ساختمان‌ها و عدم رعایت استانداردهای لازم در اجرای برخی پروژه‌های ساختمانی اشاره کرد.

الزامات مقررات ملی ساختمان در تهویه دود و سیستم فشار مثبت

در ساختمان‌هایی که پلکان آن‌ها دارای تهویه طبیعی نیست یا در ساختمان‌های بالای ۶ طبقه و بیشتر از ۲۴ واحد؛ استفاده از سیستم فن فشار مثبت راه‌پله ضروری است که با توجه به کاربرد و ارتفاع ساختمان و تعداد واحدها، این سیستم مطابق با ضوابط سازمان آتش‌نشانی طراحی می‌گردد. در ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی با ارتفاع پلکان بیش از ۳۰ متر، محاسبات طراحی باید بر اساس شرایط ساختمان، تعداد درب‌های باز و سایر پارامترهای تأثیرگذار انجام شده و از محاسبات سرانگشتی اجتناب شود. در این صورت می‌بایست محاسبات و طراحی شبکه فن فشار مثبت توسط کارشناسان زمینه تهویه و سیستم‌های مدیریت دود انجام گیرد. بر اساس بند ۵-۹-۳ مقررات ملی ساختمان دوربندهای (دهلیز) پلکان محافظت‌شده در برابر دود شامل یک فضای دوربند شده مقاوم در برابر آتش مطابق با ضوابط ۳-۳-۳-۳ و ۳-۸-۶ می‌باشد که می‌بایست به وسیله تأمین یک لابی تهویه شده، ایجاد یک بالکن خارجی باز و یا اجرای یک سیستم فن فشار مثبت در برابر نفوذ دود نیز محافظت گردد.

در حال حاضر در طراحی ساختمان‌های جدید الاحداث با شرایط مذکور، به‌منظور اجرای سیستم‌های تعویض و تخلیه هوا، با هدف ایجاد محیطی امن و عاری از دود، با رعایت الزامات بخش ۴ و ۵ مبحث چهاردهم مقررات ملی ساختمان (تأسیسات مکانیکی) طراحی و محاسبات مورد لزوم با کنترل سازمان‌های نظارتی از جمله سازمان نظام مهندسی، شهرداری و سازمان آتش‌نشانی و خدمات ایمنی صورت می‌پذیرد.

نتیجه‌گیری

تهویه مسیرهای تردد عمومی در مجتمع‌های مسکونی فقط یک نیاز لوکس یا فرعی نیست، بلکه بخشی ضروری از ایمنی، سلامت و رفاه ساکنین ساختمان است.

پاورقی

1- National Fire Protection Association 92

استاندارد شماره ۹۲ انجمن ملی حفاظت از آتش آمریکا، دستورالعمل‌هایی برای طراحی سیستم‌های مدیریت دود در ساختمان‌های بلند و فضاهای بزرگ ارائه می‌دهد.

2- British Standard 7346-7

استاندارد شماره ۷-۷۳۴۶ بریتانیا، جزئیات مربوط به سیستم‌های فشار مثبت و روش‌های تخلیه دود را پوشش می‌دهد.

3-Smoke Control System

4- Smoke Control Management

5- Positive Pressure Ventilation System

6- Smoke Ventilation System

7- Mechanical Smoke Extraction

8- Horizontal Smoke Ventilation

9- Vertical Smoke Ventilation

منابع

۱- اسمعیلی، مصطفی. (۱۴۰۳) بررسی مدیریت عملیات در ساختمان‌های دودزده با نگرش سیستمی، ششمین همایش و نمایشگاه بین‌المللی آتش‌نشانی و ایمنی شهری

۲- بهبهانی، فاطمه. حمزه‌ای، مهدی. مهر دوست، زهرا. متقیان، محمد (۱۴۰۱). شبیه‌سازی عددی حریق در پارکینگ مجتمع تجاری و تأثیر تهویه بر غلظت دود و قابلیت دید با نرم‌افزار پایروسیم (دوره ۹، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۱) نشریه علمی تخصصی تبدیل انرژی

۳- سیاری ایمن، رضا. رحمانی دارنجانی، رضا. (۱۳۹۹) سیستم فشار مثبت راه پله، ماهنامه پایا شهر دوره ۲، شماره ۱۹

۴- معاونت حفاظت و پیشگیری از حریق سازمان آتش‌نشانی و خدمات ایمنی شهرداری تهران (۱۳۹۷) ضوابط ملاک عمل سامانه‌های تهویه، تخلیه کنترل دود

۵- وزارت راه و شهرسازی، دفتر امور مقررات ملی ساختمان (۱۳۹۵) راهنمای مبحث سوم حفاظت ساختمان‌ها در برابر حریق، تهران، انتشارات وزارت راه و شهرسازی، دفتر امور مقررات ملی ساختمان.

۶- وزارت راه و شهرسازی، دفتر امور مقررات ملی ساختمان (۱۳۹۶) راهنمای مبحث چهاردهم الزامات عمومی ساختمان‌ها، تهران، انتشارات وزارت راه و شهرسازی، دفتر امور مقررات ملی ساختمان.

7-<https://www.vent.ir/fa/smoke-management>

8-NFPA 92 (Current Edition: 2021) Standard for Smoke Control System

تأمین دلیل و برآورد خسارت در کشاورزی و منابع طبیعی

عبدالعلی پورکاظم فسائی
کارشناس رسمی دادگستری در رشته کشاورزی و منابع طبیعی

چکیده

تأمین دلیل در لغت به معنای ایمن کردن و حفظ کردن است. دلیل؛ عبارت از آن امری است که اصحاب دعوا برای اثبات یا دفاع از دعوا به آن استناد می‌نمایند. در اصطلاح حقوقی، تأمین دلیل عبارت است از؛ محافظت دلایل موجود برای امکان استفاده از آن در آینده. تأمین دلیل، ابزاری قانونی برای حفظ آثار دلایل و مستندات در معرض زوال است که نقش مهمی در اثبات دعوا دارد، به عبارتی تأمین دلیل حفظ دلیلی است که قبل از اینکه دعوای قضایی اعم از حقوقی یا کیفری مطرح شود ثبت می‌شود. این فرآیند به‌ویژه در موارد خسارت‌های مالی یا فنی با ارجاع به کارشناسان رسمی دادگستری انجام می‌شود. گزارش کارشناسی تنظیم‌شده، مبنای تصمیم‌گیری قضات، دادگاه‌های صلح و حتی طرفین دعوی قرار می‌گیرد.

مقدمه

در طول فرایند دادرسی، تا زمان اجرای حکم به معنای اخص آن معمولاً زمانی نسبتاً طولانی سپری می‌گردد، بر این اساس قانون‌گذار تمهیداتی اندیشیده تا افراد بتوانند با توسل به آن‌ها با خیالی آسوده‌تر وارد فرایند دادرسی گردند. در دادرسی‌های مدنی، حفظ ادله‌ای که امکان از بین رفتن آن‌ها وجود دارد، اهمیت بسزایی دارد. نهاد تأمین دلیل برای همین منظور پیش‌بینی شده است. یکی از مهم‌ترین کاربردهای تأمین دلیل، ارزیابی خسارت ناشی از حوادث، تخلفات قراردادی یا تخریب اموال است که توسط کارشناسان رسمی دادگستری انجام می‌شود. این گزارش‌ها در بسیاری موارد نقش تعیین‌کننده در صدور رأی ایفا می‌کنند. از این‌رو، شناخت ساختار و ضوابط نگارش این گزارش‌ها برای وکلا، قضات و کارشناسان ضروری است.

برآورد خسارت می‌پردازد. در این راهنما، جزئیات مربوط به هر مرحله از فرآیند، با تأکید بر وظایف کارشناس و اهمیت مستندسازی دقیق، تشریح خواهد شد.

۱- مبانی قانونی تأمین دلیل و ارجاع به کارشناس

مواد ۱۴۹ تا ۱۵۵ قانون آیین دادرسی مدنی، تأمین دلیل را تعریف کرده و چگونگی انجام آن را بیان می‌کند. مطابق ماده ۱۴۹ «در مواردی که اشخاص ذی‌نفع احتمال دهند دلایل و مدارک آن‌ها بعداً از بین می‌رود یا دسترسی به آن مشکل خواهد شد، می‌توانند از دادگاه درخواست تأمین دلیل کنند.» در حال حاضر دادگاه‌های صلح، صلاحیت صدور دستور تأمین دلیل را دارند. پس از صدور قرار، ارجاع به کارشناس رسمی دادگستری انجام می‌پذیرد.

قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) در خصوص تأمین دلیل

ماده ۱۴۹ - در مواردی که اشخاص ذی‌نفع احتمال دهند که در آینده استفاده از دلایل و مدارک دعوای آنان از قبیل تحقیق محلی و کسب اطلاع از مطلعین و استعلام نظر کارشناسان یا دفاتر تجاری یا استفاده از قرائن و امارات موجود در محل یا دلایلی که نزد طرف دعوا یا

از آنجاکه کارشناسان رسمی دادگستری به‌عنوان بازوی تخصصی دادگاه در این زمینه عمل می‌کنند، ارائه گزارش‌های دقیق، مستند، و مستدل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این مقاله با هدف ارائه یک راهنمای جامع برای کارشناسان، به بررسی فرآیند تأمین دلیل، مستندسازی مشاهدات، انجام آزمایش‌های موردنیاز و

ارزش تأمین دلیل

در ماده ۲۶۶ قانون آئین دادرسی مدنی مصوب سال ۱۳۱۸ (قانون قدیم) قید شده بود که: «تأمین دلیل، دلیل نیست». این ماده در قانون آئین دادرسی مدنی فعلی (مصوب سال ۱۳۷۹) حذف گردیده است و در عوض، ماده ۱۵۵ جایگزین آن تلقی می‌شود، که بیان می‌دارد: «تشخیص درجه ارزش تأمین دلیل در موارد استفاده با دادگاه است».

بنابراین، تأمین دلیل دارای ارزشی معادل کارشناسی در پرونده‌های غیر مرتبط با تأمین دلیل نیست؛ زیرا اصولاً در جریان تأمین دلیل، رسیدگی ترافعی مبتنی بر اصل تناظر انجام نمی‌شود. افزون بر این، دستور کارشناسی معمولاً بنا به درخواست خواهان صادر می‌گردد و نه به منظور اتخاذ تصمیم قضایی از سوی دادگاه.

۲- نقش کارشناسان رسمی دادگستری در فرآیند تأمین دلیل

در فرآیند تأمین دلیل، کارشناس نقش «مستندساز عینی» را دارد نه «نظر دهنده نهایی در مورد ماهیت اختلاف». گزارش کارشناسی صرفاً حاوی مشاهدات فیزیکی دقیق است. کارشناسان رسمی با حضور در محل، بررسی عینی موضوع و تحلیل تخصصی، گزارشی تهیه می‌کنند که می‌تواند به‌عنوان دلیل اثباتی یا مقدمه دعوی اصلی مورد استفاده قرار گیرد. آن‌ها باید ضمن رعایت بی‌طرفی، مستندات فنی و مالی لازم را در چارچوب ضوابط قانونی ارائه دهند. به‌طور کلی در نظام حقوقی ایران، تأمین دلیل یک اقدام احتیاطی است که برای حفظ ادله یا مدارک اثبات دعوا انجام می‌شود و هدف اصلی آن «حفظ اوضاع و احوال موجود» است، نه لزوماً «تعیین قطعی خسارت». تعیین خسارت معمولاً در مرحله دادرسی اصلی و پس از بررسی ادله و کارشناسی رسمی در خصوص میزان خسارت صورت می‌گیرد. اگر موضوع تأمین دلیل مستلزم ارزیابی باشد (مثلاً ارزیابی خسارت وارده به یک محصول کشاورزی)، کارشناس رسمی ممکن است مأمور به تهیه گزارش فنی اولیه شود که شامل برآورد اولیه یا تخمین خسارت است، اما این گزارش معمولاً قطعی تلقی نشده و جنبه مقدماتی دارد مگر اینکه طرفین بر اساس آن مصالحه

دیگری است، متعذر یا متعسر (غیرممکن و محال - سخت و دشوار) خواهد شد، می‌توانند از دادگاه درخواست تأمین آن‌ها را بنمایند. مقصود از تأمین در این موارد فقط ملاحظه و صورت‌برداری از این‌گونه دلایل است.

ماده ۱۵۰ - درخواست تأمین دلیل ممکن است در هنگام دادرسی و یا قبل از اقامه دعوا باشد.

ماده ۱۵۱ - درخواست تأمین دلیل چه کتبی یا شفاهی باید حاوی نکات زیر باشد:

مشخصات درخواست‌کننده و طرف او، موضوع دعوایی که برای اثبات آن درخواست تأمین دلیل می‌شود، اوضاع و احوالی که موجب درخواست تأمین دلیل شده است.

ماده ۱۵۲ - دادگاه، طرف مقابل را برای تأمین دلیل احضار می‌نماید ولی عدم حضور او مانع از تأمین دلیل نیست. در اموری که فوریت داشته باشد دادگاه بدون احضار طرف، اقدام به تأمین دلیل می‌نماید.

ماده ۱۵۳ - دادگاه می‌تواند تأمین دلیل را به دادرسی علی‌البدل یا مدیر دفتر دادگاه ارجاع دهد مگر در مواردی که فقط تأمین دلیل مبنای حکم دادگاه قرار گیرد در این صورت قاضی صادرکننده رأی باید شخصاً اقدام نماید یا گزارش تأمین دلیل موجب وثوق دادگاه باشد.

ماده ۱۵۴ - در صورتی که تعیین طرف مقابل برای درخواست‌کننده تأمین دلیل ممکن نباشد، درخواست تأمین دلیل بدون تعیین طرف پذیرفته و به جریان گذاشته خواهد شد.

ماده ۱۵۵ - تأمین دلیل برای حفظ آن است و تشخیص درجه ارزش آن در موارد استفاده با دادگاه است.

ضرورت و فوریت تأمین دلیل

بر اساس ماده ۱۴۹ قانون آیین دادرسی مدنی، تأمین دلیل صرفاً در صورتی انجام می‌شود که اشخاص ذی‌نفع احتمال دهند دلایل و مدارک آنان ممکن است از بین برود. بنابراین دادگاه در پذیرش درخواست تأمین دلیل، وصف فوریت را مورد توجه قرار می‌دهد.

قضات دادگستری معمولاً در مواردی که فوریت احراز نشود، میان «تحصیل دلیل» و «تأمین دلیل» تمایز قائل می‌شوند؛ بدین معنا که در صورت عدم احراز فوریت و فقدان احتمال از بین رفتن دلایل، درخواست تأمین دلیل را نمی‌پذیرند و از ارجاع امر به کارشناسی خودداری می‌نمایند.

پرونده لیست ابزار و تجهیزات لازم (مانند؛ دوربین عکاسی، GPS، کیت‌های آزمایشگاهی اولیه و ابزار اندازه‌گیری) را تهیه کند.

۳-۶- مستندسازی کامل مشاهدات:

دعاوی حقوقی مرتبط با بخش کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست به دلیل ماهیت متغیر و فیزیکی موضوعات مورد اختلاف همواره پیچیدگی‌های خاص خود را دارند. خسارات وارده به مزارع، باغات، محصولات، تأسیسات کشاورزی، جنگل‌ها و منابع آب اغلب به‌سرعت در معرض زوال و تغییر قرار می‌گیرند. یکی از مهم‌ترین وظایف کارشناس؛ مستندسازی دقیق و کامل مشاهدات در محل وقوع خسارت است. این مستندسازی باید شامل موارد زیر باشد تا گزارشی جامع و قابل اتکا تهیه گردد:

۳-۶-۱- شرح دقیق وضعیت محل:

بازدید کارشناس از محل (مزارع، باغات، جنگل‌ها و منابع آب) باید ساختارمند باشد تا اعتبار مستندات تضمین شود.

تعیین مختصات جغرافیایی: هر محل بازدید باید با استفاده از دستگاه GPS، مختصات جغرافیایی آن به همراه ارتفاع از سطح دریا ثبت شود. این امر امکان اعتبارسنجی توسط طرفین و مراجع دیگر را در آینده فراهم می‌آورد.

نقشه‌برداری اولیه: ترسیم نقشه شماتیک محل خسارت، با تعیین حدود دقیق قطعه مورد اختلاف و تعیین نقاط نمونه‌برداری یا آسیب‌دیده

اندازه‌گیری ابعاد خسارت: تعیین مساحت دقیق قسمت آسیب‌دیده (مثلاً هکتار یا مترمربع) با استفاده از ابزارهای اندازه‌گیری یا نقشه‌های هوایی تطبیق داده شده

خسارت به جنگل و منابع طبیعی: در خسارت به پوشش گیاهی یا منابع طبیعی، علاوه بر مختصات، باید برآورد اولیه توده درختی (سن، قطر، ارتفاع) در نقاط نمونه برای ارزیابی حجم درختان آسیب‌دیده یا قطع شده صورت پذیرد.

ویژگی‌های فیزیکی محل: شامل توصیف کامل ناهمواری‌ها، شیب زمین، وضعیت توپوگرافی، دسترسی به محل و موقعیت مکانی آن نسبت به نقاط مرجع

نوع خاک: شرح جزئیات مربوط به بافت خاک (رسی، لومی، شنی)، عمق خاک سطحی، وجود سنگلاخ و هرگونه

کنند. همچنین کارشناس موظف است دقیقاً همان چیزی را که در قرار کارشناسی ذکر شده، مستندسازی کند به عنوان مثال؛ اگر دستور قاضی فقط در خصوص «تأمین دلیل خسارت وارده به محصول گندم به علت آب‌گرفتگی» باشد، کارشناس نباید فراتر از آن به تخمین خسارت بپردازد، بلکه باید تنها به مستندسازی میزان آب‌گرفتگی و وضعیت فیزیکی خوشه‌ها اکتفا کند.

۳- درخواست تأمین دلیل و وظایف کارشناس (فاز جمع‌آوری شواهد)

مأموریت اصلی کارشناس در تأمین دلیل، تبدیل صحنه فیزیکی متغیر به داده‌های ثابت و قابل ارائه در دادگاه است. این فرآیند نیازمند پیروی دقیق از پروتکل‌های فنی استاندارد است.

۳-۱- بررسی دقیق موضوع:

کارشناس باید با مطالعه دقیق درخواست تأمین دلیل و پیوست‌های آن ماهیت موضوع، نوع خسارت و دامنه اطلاعات موردنیاز را درک کند. این امر شامل؛ بررسی مستندات ارائه‌شده توسط خواهان مانند قراردادهای فاکتورها و گواهی‌ها نیز می‌شود.

۳-۲- تعیین محدوده بازدید:

مشخص کردن دقیق محدوده جغرافیایی که باید مورد بازدید قرار گیرد امری حیاتی است. این محدوده باید متناسب با ادعای خسارت باشد و تمام نقاط مرتبط با موضوع از جمله اراضی، تأسیسات، محصولات و منابع را در برگیرد.

۳-۳- شناسایی ذینفعان:

شناسایی تمامی افراد یا نهادهایی که به نحوی در موضوع تأمین دلیل ذینفع هستند (مانند مالکین، مستاجرین، بهره‌برداران و سازمان‌های دولتی مرتبط) برای اطلاع‌رسانی و دعوت از آن‌ها به بازدید ضروری است.

۳-۴- اطلاع‌رسانی به موقع به طرفین:

کارشناس باید تاریخ و زمان بازدید از محل را به طرفین دعوی به‌صورت رسمی اطلاع دهد تا آن‌ها فرصت حضور و ارائه توضیحات لازم را داشته باشند. این اطلاع‌رسانی باید مستند و قابل پیگیری باشد.

۳-۵- برنامه‌ریزی برای بازدید:

پیش از بازدید، کارشناس باید با توجه به موضوع

ویژگی خاص خاک که ممکن است در خسارت نقش داشته باشد.

پوشش گیاهی: توصیف دقیق انواع گیاهان موجود در محل (زراعی، باغی، مرتعی، جنگلی)، تراکم، سن و وضعیت کلی سلامت آن‌ها. در صورت وجود محصولات زراعی، نوع محصول، مرحله رشد، و رقم آن باید ذکر شود.

منابع آبی: شناسایی و توصیف منابع آبی موجود در محل یا اطراف آن (رودخانه، چشمه، کانال آب، چاه)، وضعیت کیفیت و کمیت آب و نحوه استفاده از آن

تأسیسات و زیرساخت‌ها: شرح وضعیت ساختمان‌ها، انبارها، سیستم‌های آبیاری، جاده‌های دسترسی و هرگونه تأسیسات مرتبط با فعالیت کشاورزی یا منابع طبیعی

عوامل محیطی: ثبت اطلاعاتی مانند جهت باد غالب، میزان تابش خورشید و وضعیت کلی آب و هوایی در زمان بازدید که ممکن است بر مشاهدات تأثیرگذار باشد.

۳-۶-۲- شرح خسارات وارده:

نوع خسارت: توصیف دقیق ماهیت خسارت، مانند خشکیدگی، سوختگی، آفت‌زدگی، بیماری گیاهی، سیل زدگی، سرمازدگی، بادبردگی، تخریب فیزیکی، آلودگی یا فرسایش

میزان خسارت: تعیین کمی خسارت تا حد امکان. این می‌تواند شامل درصد آسیب‌دیدگی محصولات، سطح اراضی آسیب‌دیده، تعداد درختان یا بوته‌های خسارت دیده یا حجم خسارت وارده به تأسیسات باشد.

علت خسارت: بر اساس مشاهدات اولیه و مدارک موجود، می‌باید حدس اولیه در مورد علت خسارت (مانند حمله آفات خاص، شرایط جوی نامساعد یا خطای انسانی) ثبت شود. تشخیص قطعی علت ممکن است نیاز به آزمایش‌های تکمیلی داشته باشد.

تفکیک از فرضیات: کارشناس موظف است صراحتاً اعلام کند که کدام بخش از گزارش، صرفاً مبتنی بر مشاهدات عینی است و کدام بخش بر اساس تحلیل‌های فنی یا اطلاعات واصله از طرفین (که هنوز احراز نشده‌اند)؛ به‌عنوان مثال: «علت اصلی خسارت هنوز نیازمند تأیید آزمایشگاهی است، اما شواهد اولیه نشان دهنده کاربرد یک سم علف‌کش از خانواده سولفونیل

اوره‌ها در حاشیه مزرعه است».

شناسایی منشأ: اگرچه هدف اصلی تأمین دلیل، ثبت وضعیت است اما کارشناس باید در صورت لزوم نظرات مقدماتی خود را در خصوص ماهیت فنی خسارت ارائه دهد تا قاضی از اهمیت و نحوه وقوع واقعه مطلع شود. مثال: تشخیص اینکه آیا خسارت ناشی از عوامل طبیعی (سیل، تگرگ) است یا عوامل انسانی (اشتباه در کود دهی، سم‌پاشی نامناسب، تجاوز به حریم).

ارزیابی پتانسیل ابقای شواهد: کارشناس باید در گزارش خود ذکر کند که تا چه مدت می‌توان انتظار داشت این شواهد فیزیکی باقی بمانند و آیا نیاز به اقدام قضایی فوری برای حفظ آن‌ها وجود دارد یا خیر.

۳-۶-۳- تهیه عکس و فیلم:

کیفیت مستندسازی و استفاده از ابزارهای نوین مستقیماً بر اعتبار گزارش تأمین دلیل تأثیر می‌گذارد.

استفاده از دوربین‌های عکاسی با رزولوشن بالا و فیلم برداری با کیفیت مناسب برای ثبت جزئیات دقیق: هر عکس باید دارای برچسب زمانی^۱ و مختصات مکانی^۲ باشد. برای اثبات عمق یا شدت خسارت (مثلاً عمق ریشه‌کنی یا میزان شوری خاک)، باید از اشیاء مرجع با ابعاد مشخص (مانند خط‌کش یا کارت رنگی) در کنار محل آسیب، عکس‌برداری شود.

فیلم‌برداری با جزئیات بالا: تهیه فیلم‌های پانوراما از کل محدوده و زوم‌های متمرکز بر نحوه ورود آفت، علائم بیماری، یا نحوه اجرای عملیات غیرمجاز (مانند خاک‌برداری) باید صورت گیرد.

استفاده از پهپاد (در صورت لزوم): در مزارع وسیع یا مناطقی با دسترسی دشوار، استفاده از تصاویر هوایی تهیه‌شده توسط پهپاد^۳ می‌تواند ارزیابی وسعت خسارت را با دقت سانتی‌متری ممکن سازد. این تصاویر باید با مختصات مرجع زمینی^۴ کالیبره شوند.

تمام زوایا: عکس‌برداری از نمای کلی محل، نماهای نزدیک از محصولات آسیب‌دیده، نحوه آسیب، علت احتمالی آسیب (در صورت مشهود بودن) و نقاط حساس.

عکس‌های مقایسه‌ای: در صورت امکان، عکس‌هایی از وضعیت قبل از خسارت (در صورت وجود) برای مقایسه بسیار ارزشمند خواهد بود.

۳-۶-۴- جمع آوری نمونه (پروتکل نمونه برداری):

در مواردی که خسارت ناشی از عوامل شیمیایی، بیولوژیکی (آفت و بیماری) یا آلودگی خاک و آب باشد، نمونه برداری تخصصی ضروری است.

اهمیت فوریت: نمونه برداری باید در اسرع وقت انجام شود، زیرا بسیاری از آفات، سموم یا علائم بیماری به سرعت تغییر شکل داده و تجزیه می شوند.

انتخاب نقاط نمونه: نمونه ها باید از نقاطی که بیشترین آسیب یا آلودگی را نشان می دهند، به روش تصادفی سیستماتیک یا مبتنی بر مشاهدات تخصصی اخذ شوند.

نمونه برداری علمی: در صورت نیاز به بررسی های آزمایشگاهی، کارشناس باید نمونه برداری را به صورت علمی و استاندارد انجام دهد. این شامل؛ نمونه برداری از خاک در عمق های مختلف، نمونه برداری از برگ ها یا میوه های سالم و آسیب دیده، نمونه برداری از آب آبیاری یا منابع آبی و نمونه برداری از مواد شیمیایی مشکوک است.

نحوه انتقال: نمونه ها باید در ظروف مناسب (مانند: کیسه های پلی اتیلن مخصوص یا بطری های شیشه ای مهر و موم شده) و با رعایت شرایط دما و رطوبت مناسب برای جلوگیری از تغییر و فساد، نگهداری و به آزمایشگاه منتقل شوند.

زنجیره نگهداری شواهد:^۵ این مهم ترین بخش است. کارشناس باید از لحظه برداشت تا تحویل به آزمایشگاه، فرمی را تکمیل کند که شامل تاریخ، ساعت، نام فرد تحویل دهنده و گیرنده و نحوه حمل و نگهداری نمونه باشد. هرگونه گسست در این زنجیره، اعتبار آزمایش های آتی را در دادگاه زیر سؤال می برد.

۳-۷- ثبت اظهارات:

طرفین دعوا: ثبت دقیق اظهارات مالکین، کشاورزان، یا بهره برداران در خصوص نحوه وقوع خسارت، زمان دقیق آن، اقدامات انجام شده و برآوردهای اولیه آن ها از خسارت

سایر افراد مطلع: در صورت حضور شاهدان عینی، کارگران یا کارشناسان دیگر (با مجوز قضایی) اظهارات

آن ها نیز ثبت شود.

بی طرفی: ثبت اظهارات باید بدون جانب داری و با دقت کامل صورت گیرد و ماهیت آن ها به عنوان «اظهارات» ذکر شود نه به عنوان حقایق ثابت شده

۳-۸-۱- انجام آزمایش های مورد نیاز:

در بسیاری از موارد، برای تعیین دقیق علت و میزان خسارات، انجام آزمایش های تخصصی ضروری است. این آزمایش ها می تواند شامل موارد زیر باشد که بسته به ماهیت خسارت و نظر کارشناس در آزمایشگاه های معتبر انجام می شود:

۳-۸-۱-۱- آزمایش خاک:

تعیین بافت خاک: ارزیابی درصد ماسه، سیلت و رس برای تعیین بافت خاک (مثلاً خاک شنی، لومی، رسی) که بر زهکشی، نگهداری آب و قابلیت توسعه ریشه تأثیر گذار است.

تعیین PH خاک: اندازه گیری میزان اسیدی یا قلیایی بودن خاک که بر دسترسی گیاهان به عناصر غذایی و فعالیت میکروبی تأثیر می گذارد.

عناصر غذایی: تحلیل میزان عناصر غذایی اصلی (نیتروژن، فسفر، پتاسیم) و عناصر کم مصرف (مانند آهن، روی، منگنز، بور) که برای رشد سالم گیاه ضروری هستند. کم یا زیاد بودن این عناصر می تواند عامل خسارت باشد.

شوری (EC): اندازه گیری میزان نمک های محلول در خاک که می تواند رشد گیاه را مختل کند.

کربنات کلسیم و مواد آلی: تعیین درصد کربنات کلسیم و مواد آلی خاک که بر حاصلخیزی و ساختمان خاک تأثیر گذارند.

آلودگی های خاک: تشخیص وجود فلزات سنگین (مانند سرب، کادمیوم، آرسنیک)، بقایای سموم دفع آفات، یا سایر آلاینده ها که ممکن است باعث خسارت به محصولات یا محیط زیست شده باشند.

۳-۸-۲- آزمایش آب:

کیفیت شیمیایی: اندازه گیری پارامترهایی مانند PH، شوری (EC)، غلظت یون های مختلف (کلسیم، منیزیم، سدیم، کلسیم، سولفات، کربنات، بی کربنات) و غلظت فلزات سنگین،

قیمت‌های منطقه‌ای، قیمت‌های عمده‌فروشی، قیمت‌های خرده‌فروشی (با کسر هزینه‌های واسطه‌گری) یا ارزش‌گذاری بر اساس بهره‌وری اقتصادی (در مورد باغات و محصولات).

۳-۹-۲- محاسبه هزینه‌های ترمیم و بازسازی:

هزینه‌های مستقیم: برآورد دقیق هزینه‌های لازم برای احیای محصولات (مانند خرید بذر جدید، کود، سموم)، ترمیم تأسیسات آسیب‌دیده (مانند تعمیر سیستم آبیاری، بازسازی دیوارها) و یا احداث مجدد باغات.

هزینه‌های غیرمستقیم: در نظر گرفتن هزینه‌های جانبی مانند هزینه‌های نیروی کار، حمل‌ونقل مواد و نظارت بر عملیات ترمیم

۳-۹-۳- محاسبه خسارت ناشی از عدم‌النفع:

سود ازدست‌رفته: برآورد سود خالص یا درآمدی که بهره‌بردار یا مالک به دلیل خسارت وارده به محصولات کشاورزی، باغات، یا تعطیلی تأسیسات، ازدست‌داده است. این محاسبه باید بر اساس متوسط عملکرد و سودآوری سال‌های گذشته و با در نظر گرفتن شرایط بازار در سال وقوع خسارت انجام شود.

دوره بازگشت خسارت: در مواردی مانند آسیب به باغات یا زیرساخت‌ها، باید دوره زمانی لازم برای بازگشت به وضعیت اولیه یا رسیدن به مرحله بهره‌برداری را در نظر گرفت و سود ازدست‌رفته در این دوره را محاسبه کرد.

۳-۹-۴- رعایت اصول قیمت‌گذاری

قیمت‌های عادلانه روز: استفاده از قیمت‌های واقعی و رایج بازار در زمان وقوع خسارت یا زمان برآورد، بدون احتساب افزایش یا کاهش غیرمتعارف

شرایط بازار: در نظر گرفتن نوسانات فصلی، تقاضا و عرضه و شرایط اقتصادی حاکم بر بازار محصولات کشاورزی و خدمات مرتبط

استانداردهای کارشناسی: رعایت روش‌ها و استانداردهای شناخته‌شده در زمینه ارزیابی خسارت در حوزه کشاورزی و منابع طبیعی.

خسارت محصول آماده برداشت: در این حالت، روش رایج، ارزش درآمدی^۶ است. خسارت عبارت است از ارزش بازاری محصولی که می‌توانست برداشت شود، منهای هزینه‌هایی که دیگر متحمل نخواهند شد (مانند

همچنین کیفیت نامناسب آب آبیاری می‌تواند عامل خسارت به گیاهان باشد.

کیفیت میکروبی: بررسی وجود باکتری‌های بیماری‌زا (مانند کلیفرم‌ها) یا عوامل بیماری‌زای دیگر که ممکن است به محصولات یا مصرف‌کنندگان آسیب برسانند.

۳-۸-۳- آزمایش گیاه:

تشخیص بیماری‌ها: بررسی میکروسکوپی یا مولکولی نمونه‌های گیاهی برای شناسایی عوامل بیماری‌زای قارچی، باکتریایی یا ویروسی.

تشخیص آفات: شناسایی فیزیکی یا با روش‌های مولکولی آفات موجود بر روی گیاهان، چه به صورت زنده و چه به صورت بقایا

کمبودهای غذایی: تجزیه و تحلیل برگ‌ها یا سایر اندام‌های گیاهی برای تشخیص کم یا زیاد بودن عناصر غذایی

۳-۸-۴- آزمایش‌های سم‌شناسی:

تشخیص وجود سموم: تحلیل محصولات کشاورزی، خاک یا آب برای شناسایی و اندازه‌گیری غلظت بقایای سموم دفع آفات، علف‌کش‌ها یا سایر مواد شیمیایی سمی که ممکن است در اثر استفاده نادرست یا آلودگی وارد محیط شده باشند.

تعیین حد مجاز: مقایسه غلظت سموم یافت شده با استانداردهای ملی و بین‌المللی برای تعیین میزان خطرناک بودن آن‌ها

۳-۹-۳- برآورد خسارت و قیمت‌گذاری:

پس از جمع‌آوری اطلاعات و انجام آزمایش‌ها، در صورت دستور قضایی، کارشناس باید نسبت به برآورد خسارات و قیمت‌گذاری اقدام کند. این مرحله نیازمند دانش تخصصی در زمینه اقتصاد کشاورزی، بازار و روش‌های ارزش‌گذاری است. در این مرحله باید به موارد زیر توجه شود:

۳-۹-۱- تعیین ارزش واقعی دارایی‌های آسیب‌دیده:

ارزش قبل از خسارت: استفاده از روش‌های کارشناسی معتبر برای تعیین ارزش روز دارایی‌های آسیب‌دیده (محصولات، باغات، تأسیسات، ماشین‌آلات) درست پیش از وقوع خسارت. این می‌تواند بر اساس قیمت بازار، هزینه جایگزینی یا ارزش اقتصادی بهره‌برداری باشد.

شاخص‌های ارزش‌گذاری: استفاده از شاخص‌هایی مانند

برداشت و حمل و نقل).

۴- تقویم ریالی خسارت در تأمین دلیل

تأمین دلیل، به عنوان یکی از مهم ترین دلایل اثباتی در دعاوی حقوقی، مستلزم دقت در نحوه ارزیابی ادله موجود است. در این فرآیند، نقش کارشناس رسمی دادگستری حیاتی است، اما حدود اختیارات وی، به ویژه در زمینه ارزیابی مالی خسارات، همواره محل بحث بوده است. در اینجا ارائه یک چارچوب تحلیلی بر اساس رویه عملی دادگاه‌ها برای پاسخ به این پرسش است (در صورتی که در قرار کارشناسی تکلیفی مشخص نشده باشد) که آیا کارشناس باید در مرحله تأمین دلیل اقدام به تعیین مبلغ خسارت نماید یا خیر.

۴-۱- چارچوب قانونی، ماده ۱۴۹ ق.آ.د.م. (صورت برداری):

ماده ۱۴۹ قانون آیین دادرسی مدنی، مبنای اصلی اقدامات اولیه در تأمین دلیل را مشخص می‌سازد. این ماده مقرر می‌دارد: «در هر صورت دادگاه به درخواست ذینفع و در مواردی که علت تأمین دلیل، وجود بیم ضرر یا تأخیر، یا وجود امر قابل استناد است، قرار صادر می‌نماید که به موجب آن دلایل و امارات موجود، ملاحظه و صورت برداری شود».

تفسیر مضیق از ماده ۱۴۹: بر اساس تفسیر مضیق از این ماده، تأمین دلیل در مرحله بدوی و پیش از طرح دعاوی اصلی، اساساً یک اقدام توصیفی و احراز است. این تفسیر بیانگر آن است که وظیفه کارشناس در این مرحله صرفاً محدود به «ملاحظه و صورت برداری» دلایل است.

توصیف وضعیت موجود: کارشناس باید وضعیت فیزیکی مورد نظر، میزان خسارت وارده (مثلاً تعداد درختان آسیب دیده، عمق ترک‌ها، میزان آب‌گرفتگی) و نوع خسارت را به دقت شرح دهد.

محدودیت ورود به ارزیابی: استدلال موافق این دیدگاه این است که ورود به مرحله «ارزش‌گذاری ریالی» مستلزم وجود یک «دعوی اصلی» و امکان دفاع متقابل طرفین است. در مرحله تأمین دلیل، خواهان هنوز دعوی اصلی را مطرح نکرده و خوانده نیز فرصت دفاع تخصصی ندارد. بنابراین، تعیین مبلغ مقطوع خسارت (تقویم قطعی) در این مرحله، فراتر از اختیارات مقرر در ماده ۱۴۹ تلقی می‌شود و ممکن است حقوق طرفین در مرحله دادرسی اصلی را تحت تأثیر قرار دهد.

خسارت زیرساخت‌ها (سیستم‌های آبیاری، گلخانه‌ها): برای محاسبه آن معمولاً از ارزش جایگزینی^۷ استفاده می‌شود. ارزش جایگزینی، هزینه خرید و نصب تجهیزات مشابه در زمان ارزیابی است، با اعمال استهلاک فنی و عمر مفید باقیمانده

خسارت باغات و درختان مثمر: این مورد پیچیده ترین نوع ارزیابی است که معمولاً ترکیبی از ارزش ذاتی و ارزش درآمدی لحاظ می‌شود. ارزش درآمدی بر اساس درآمد خالص مورد انتظار درخت تا رسیدن به سن بازدهی کامل، محاسبه می‌گردد و با ضریب تنزیل^۸ به ارزش فعلی تبدیل می‌شود.

برآورد خسارت در منابع طبیعی (اشاره به ضریب‌های مصوب): در خسارت به منابع طبیعی (مانند قطع درختان جنگلی، تخریب مراتع، یا آلودگی منابع آب)، مبنای ارزیابی، ضوابط و آیین‌نامه‌های دولتی و سازمان‌های تخصصی است.

ارزش چوب و درختان: ارزش‌گذاری بر اساس جداول مصوب سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و همچنین ضریب‌های استانی (مانند سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی در استان) صورت می‌گیرد. این ضریب‌ها قیمت پایه چوب، ارزش زیست‌محیطی و ارزش زیبایی‌شناختی را در نظر می‌گیرند.

ارزش اراضی کشاورزی (آلودگی بلندمدت): اگر خسارت وارده به خاکی باشد که برای سال‌ها حاصلخیزی خود را از دست بدهد (مثلاً نشت مواد شیمیایی)، کارشناس باید با استفاده از شاخص‌های آزمایشگاهی مانند EC، PH، ماده آلی و ضریب‌های تبدیل خاک، ارزش اقتصادی زیان بلندمدت را محاسبه کند.

نحوه ارائه جداول تفصیلی برآورد خسارت: گزارش برآورد خسارت باید کاملاً شفاف و قابل بازبینی باشد. کارشناس باید جداول تفصیلی خسارت را ارائه دهد.

توجیه ضریب‌ها: کارشناس باید منابع هر ضریب یا قیمت واحدی که استفاده کرده است را ضمیمه گزارش کند تا قضاوت بتوانند صحت مبنای قیمت‌گذاری را تأیید نمایند.

۴-۳- دیدگاه «تقویم مشروط»:

بسیاری از شعبات قضایی، با درک محدودیت‌های زمانی و ماهیت مقدماتی تأمین دلیل، بر استفاده از مدل «تقویم مشروط» تأکید دارند. این رویکرد، تلاش می‌کند تا هم اصل صورت‌برداری (ماده ۱۴۹) و هم نیاز به ارزیابی تخصصی (ماده ۱۵۵) را برآورده سازد.

تعریف تقویم مشروط: کارشناس در این روش، برآورد ریالی خسارت را ارائه می‌دهد اما ماهیت این برآورد را به صورت شفاف قید می‌کند.

تعیین مبانی دقیق قیمت‌گذاری: کارشناس موظف است قیمت‌های اعمال‌شده را به صورت شفاف و مستند بیان کند. این شامل نرخ محصولات کشاورزی، دستمزد نیروی کار، قیمت‌های مرجع نهاده‌های کشاورزی و ضریب فرسودگی یا تورم اعمال‌شده در زمان کارشناسی است.

ذکر فرض عدم تغییرات آتی: کارشناس تصریح می‌کند که برآورد ارائه‌شده بر اساس وضعیت بازار در تاریخ انجام کارشناسی است و ممکن است با شرایط بازار در زمان دادرسی اصلی متفاوت باشد.

محدودیت‌های تقویم مشروط:

* این رقم تعیین‌شده قطعی نبوده و صرفاً به‌عنوان یک برآورد اولیه در گزارش تأمین دلیل ثبت می‌شود.

* موکول بودن به مرحله دادرسی اصلی: تعیین قیمت نهایی و قطعی، موکول به مرحله دادرسی اصلی خواهد بود. در این مرحله، طرفین دعوا فرصت دارند تا با ارائه ادله جدید (مانند فاکتورهای خرید واقعی، نرخ‌های رسمی دولتی در زمان وقوع حادثه، یا دفاعیات تخصصی)، مبلغ خسارت را به چالش بکشند.

* نقش کارشناس در دادرسی اصلی: در دادرسی اصلی، کارشناس منتخب مکلف به تکمیل گزارش تأمین دلیل یا ارائه نظر کارشناسی نهایی خواهد بود که در آن زمان، قیمت‌های قطعی و مستندات موردقبول دادگاه ملاک قرار می‌گیرند.

مزایای تقویم مشروط:

* حفظ حقوق ذینفع: خواهان می‌تواند میزان دقیق خسارت خود را در سوابق اثباتی ثبت کند و از تضييع فرصت اثبات جلوگیری نماید.

هدف از صورت‌برداری در تأمین دلیل: هدف اصلی ماده ۱۴۹، حفظ وضعیت موجود و پیشگیری از نابودی دلایل اثباتی است. صورت‌برداری دقیق، امکان استفاده از این ادله را در آینده فراهم می‌سازد. اما اگر خسارت موردنظر، ماهیت پولی و مالی داشته باشد (مانند ارزش مالی یک کالا یا محصول)، صرف توصیف فیزیکی بدون ارائه برآورد مالی، ممکن است هدف اصلی درخواست‌کننده (یعنی احراز میزان حق) را محقق نسازد.

۴-۲- چارچوب قانونی، ماده ۱۵۵ ق.آ.د.م. (گزارش کارشناسی):

ماده ۱۵۵ ق.آ.د.م. چارچوب کلی گزارش کارشناسی را تعیین می‌کند، «نظر کارشناس در امور تخصصی که دادگاه بدان وسیله رفع ابهام می‌نماید، در صورتی که موردقبول طرفین واقع شود یا دادگاه نظر وی را بپذیرد، کافی است...»

نقش کارشناس در ارزیابی خسارت: در بسیاری از دعاوی، به‌ویژه در حوزه دعاوی کشاورزی و منابع طبیعی، تعیین میزان خسارت بدون نظر تخصصی کارشناس عملاً غیرممکن است. اینجاست که ماده ۱۵۵ اهمیت می‌یابد و اختیارات کارشناس را فراتر از صرف توصیف (ماده ۱۴۹) گسترش می‌دهد.

استدلال موافق تقویم (رویه عملی رایج): در دعاوی که ماهیت خسارت صرفاً با نظر کارشناس قابل احراز است، اگر کارشناس از ارائه برآورد ریالی خودداری کند، تأمین دلیل به صورت ناقص انجام شده و هدف اصلی درخواست‌کننده (احراز میزان ضرر) محقق نخواهد شد. برای مثال، تعیین خسارت وارده به یک محصول کشاورزی که در معرض فساد یا برداشت است، نیازمند ارزش‌گذاری در زمان کارشناسی است.

چالش تفکیک اختیارات، چالش اصلی در تفسیر توأمان این دو ماده است:

* ماده ۱۴۹ تأمین دلیل، صورت‌برداری و ملاحظه (توصیفی)

* ماده ۱۵۵ گزارش کارشناسی تخصصی (شامل ارزیابی)

در رویه قضایی، این دو ماده به‌گونه‌ای تفسیر شده‌اند که در صورت نیاز به ارزیابی در مرحله تأمین دلیل، کارشناس باید از مدل گزارش کارشناسی (ماده ۱۵۵) استفاده کند، اما باید محدودیت‌های ماهیت مرحله تأمین دلیل (ماده ۱۴۹) را نیز لحاظ نماید.

پیش از شروع رسمی دادرسی، مستندات کلیدی و مرتبط با ادعا را که می‌توانستند در آینده از بین بروند، برای طرف مقابل افشا کنند. در پرونده‌های کشاورزی، این امر شامل: گزارش‌های تخصصی از وضعیت خاک یا آب پیش از اقدام قضایی است و تأکید دارد که هرگونه تأخیر در جمع‌آوری شواهد فیزیکی به ضرر خواهان تمام خواهد شد.

اهمیت فوریت در نظام حقوقی آمریکا:

در دعاوی کشاورزی آمریکا، به‌ویژه در مواردی که خسارت ناشی از نشت مواد آلاینده یا تخلفات محیط زیستی است، مفهوم (از بین بردن شواهد)^۱ بسیار جدی گرفته می‌شود. کارشناسان موظف‌اند فوراً نمونه‌های فیزیکی را جمع‌آوری و از طریق تکنیک‌های علمی استاندارد، سلامت آن‌ها را تا لحظه ارائه به دادگاه تضمین کنند. این تأکید بر فوریت، اهمیت پروتکل‌های نمونه‌برداری کارشناسان ایرانی در فرآیند تأمین دلیل را دوچندان می‌سازد.

۶- رسیدگی به اعتراض بر نظریه کارشناس در تأمین دلیل

سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا در پرونده تأمین دلیل، چنانچه خواهان یا خواننده به انتخاب کارشناس یا نظریه وی معترض باشند تکلیفی برای انتخاب مجدد کارشناس یا ارجاع امر به هیئتی از کارشناسان برای دادگاه وجود دارد یا خیر. برابر نظریه مشورتی اداره کل حقوقی قوه قضائیه؛ تأمین دلیل مطابق تأمین دلیل مطابق ماده ۱۵۵ قانون آئین دادرسی در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹، برای حفظ دلیل است و تشخیص درجه ارزش آن در موارد استفاده با دادگاه است. بنابراین، نظریه کارشناس در پرونده تأمین دلیل در همان پرونده قابل‌اعتراض نبوده و تکلیفی برای دادگاه در مورد ارجاع امر به کارشناسی مجدد ایجاد نمی‌کند.

بدیهی است در پرونده اصلی، دادگاه باید به اعتراض به نظریه مزبور وفق مقررات مربوط به کارشناسی رسیدگی کند (شماره نظریه ۱۱۰۵/۹۷/۷ تاریخ نظریه ۱۳۹۷/۰۷/۱۹).

۷- چند پیشنهاد برای ارتقاء سطح فرآیند تأمین دلیل

* الزام به استفاده از GIS / پهپاد: در دستورات قضایی مربوط به مزارع بزرگ یا اراضی منابع طبیعی وسیع، استفاده از نقشه‌برداری هوایی مبتنی بر GIS

* رعایت روح ماده ۱۴۹: با قید «مشروط» بودن، از قطعی تلقی شدن مبلغ در مرحله مقدماتی جلوگیری می‌شود.

* رفع ابهام قضایی: دادگاه با دریافت یک برآورد ارزشی، درک بهتری از ماهیت و میزان ضرر وارده پیدا می‌کند، هرچند این مبلغ جنبه مقدماتی دارد.

با توجه به رویه عملی محاکم و لزوم توازن میان حفظ ماهیت احتیاطی تأمین دلیل (ماده ۱۴۹) و ضرورت ارزیابی تخصصی خسارت (ماده ۱۵۵)، در صورتی که در قرار کارشناسی تکلیفی مشخص نشده باشد کارشناس باید در مواردی که خسارت دارای ارزش پولی است، اقدام به ارائه برآورد ریالی نماید.

ارائه برآورد ریالی باید همواره به‌صورت «مشروط» و «مستند به نرخ‌های روز کارشناسی» انجام شود. این رویکرد، ضمن رعایت روح ماده ۱۴۹ (صورت برداری و ملاحظه)، از ظرفیت ماده ۱۵۵ (گزارش کارشناسی تخصصی) به بهترین شکل بهره می‌برد و راهکار عملی برای رفع ابهام قضایی در این مرحله حساس را فراهم می‌سازد.

چک لیست کارشناسی در تأمین دلیل (تقویم مشروط)

* تشخیص و تفکیک خسارت: مشخص کردن دقیق اجزای خسارت دیده

* اندازه‌گیری و کمی‌سازی: تعیین کمیت دقیق هر بخش آسیب‌دیده (مثلاً مترمربع، کیلوگرم، عدد)

* محاسبه برآورد ریالی اولیه: انجام محاسبات بر اساس قیمت‌های جمع‌آوری شده

* ذکر صریح شرط: ذکر عبارت در گزارش مبنی بر اینکه: «مبلغ [x] ریال، برآورد مشروط خسارت بر اساس قیمت‌های روز کارشناسی بوده و تعیین مبلغ نهایی موکول به دادرسی اصلی است.»

۵- مقایسه تطبیقی (رویه‌های بین‌المللی)

اگرچه سیستم قضایی ایران دارای رویه‌های مدون و خاص خود است، درک اهمیت فوریت مستندسازی در نظام‌های حقوقی دیگر می‌تواند بر لزوم سخت‌گیری در اجرای پروتکل‌های کارشناسی در ایران تأکید نماید.

رویه افشای اطلاعات یا مدارک پیش از شروع رسمی دادرسی^۱ در انگلستان:

این رویه در نظام حقوقی انگلستان؛ شباهت زیادی به «تأمین دلیل» دارد. این روش، طرفین را ملزم می‌کند که

مستقیماً بر روند قضایی و سرنوشت حقوق افراد تأثیر می‌گذارد. بنابراین، تعهد به دقت، راستی و بی‌طرفی از اصول بنیادین در انجام این وظیفه خطیر است.

منابع

۱. رفیعی زین‌آبادی، مصطفی. (۱۴۰۲). منابع و مبانی تبدیل تأمین در دادرسی مدنی. فصلنامه مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه. شیراز: انتشارات مرکز توسعه آموزش‌های نوین ایران.
۲. زینالی، حسین. (۱۳۹۳). تأمین دلیل. تهران: انتشارات چراغ دانش.
۳. صفایی، حسین. قاسم‌زاده، اسدالله. (۱۴۰۱). مسئولیت مدنی. تهران: انتشارات سمت.
۴. قانون شوراها حل اختلاف. مصوب ۱۴۰۲/۰۶/۲۲ مجلس شورای اسلامی با اصلاحات و الحاقات بعدی. بازیابی شده از: <https://qavanin.ir>
۵. کاتوزیان، ناصر. (۱۴۰۰). آیین دادرسی مدنی ۲. تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار.
۶. ملاکریمی، مصطفی. (۱۴۰۲). آیین دادرسی مدنی یک. بازیابی شده از: <https://www.mollakarimi.ir>
۷. معاونت منابع انسانی و امور فرهنگی دادگستری استان تهران. (۱۴۰۲). امور اتفاقی و تأمین دلیل در قانون و رویه قضایی. تهران: معاونت منابع انسانی و امور فرهنگی دادگستری.
۸. منصور، جهانگیر. زارعی، حسین. (۱۴۰۴). مجموعه قوانین آیین دادرسی مدنی. تهران: انتشارات دیدار.
۹. نصیری، محمدحسن. (۱۴۰۲). نقش کارشناسان رسمی در دادرسی مدنی. تهران: انتشارات میزان.
۱۰. نظریه‌های مشورتی اداره حقوقی قوه قضائیه. بازیابی شده از: <https://davoudabadi.ir>
۱۱. نمرودی، عماد. (۱۴۰۳). تأمین دلیل. تهران: انتشارات مؤید مهر.

سیستم اطلاعات جغرافیایی" باید به‌عنوان بخشی استاندارد از پروتکل تأمین دلیل گنجانده شود تا دقت در تعیین مساحت خسارت به بالاترین حد ممکن برسد.

* تدوین ضریب‌های به‌روز استانی: دستگاه‌های مرتبط مانند سازمان نظام‌مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان‌ها باید به‌طور منظم و با همکاری دیگر سازمان‌های ذی‌ربط، ضریب‌های قیمت‌گذاری نهاده‌ها، محصولات و ارزش اقتصادی خدمات اکوسیستمی را به روزرسانی کرده و این ضریب‌ها را به‌صورت بخشنامه رسمی برای قضات و کارشناسان ارسال نمایند تا نوسانات قیمت در محاسبات لحاظ شود.

* آموزش‌های تخصصی مستمر: برگزاری دوره‌های آموزشی اجباری برای کارشناسان مانند: روش‌های نمونه‌برداری شیمیایی، شناسایی آفات مقاوم و نحوه مستندسازی داده‌های فضایی برای اطمینان از انطباق گزارش‌ها با استانداردهای علمی روز دنیا.

* تأکید بر گزارش‌های چندمرحله‌ای: در خسارات بلندمدت (مانند آلودگی آب)، توصیه می‌شود علاوه بر گزارش اولیه تأمین دلیل، کارشناس موظف شود گزارش‌های تکمیلی دوره‌ای (مثلاً شش‌ماهه) در خصوص روند بهبودی یا وخامت وضعیت را برای پیگیری دادگاه ارائه دهد.

نتیجه‌گیری

نقش کارشناس رسمی دادگستری از مرحله حیاتی «تأمین دلیل» آغاز شده و تا مرحله حساس «برآورد خسارت» ادامه می‌یابد. موفقیت در این فرآیندها منوط به رعایت دقیق اصول فنی، استفاده از تجهیزات مدرن و پایبندی به زنجیره نگهداری شواهد است. گزارش کارشناسی، پلی است که اطلاعات فنی را به حکم حقوقی تبدیل می‌کند. تأمین دلیل و برآورد خسارت فرآیندی پیچیده و تخصصی است که نیازمند دانش، تجربه و دقت کارشناسان رسمی دادگستری است. با رعایت اصول و موازین قانونی، مستندسازی دقیق مشاهدات، انجام آزمایش‌های موردنیاز و ارائه گزارش‌های کارشناسی مستدل و جامع، می‌توان گامی مؤثر در جهت احقاق حقوق ذینفعان و تحقق عدالت برداشت. مسئولیت کارشناس در این زمینه بسیار سنگین است و کیفیت کار او

قتل عمد یا غیر عمد

نعمت‌الله اعتمادی

کارشناس رسمی دادگستری در رشته وسایط نقلیه موتوری زمینی

فوت می‌کند. قاضی محترم پرونده قرار کارشناسی صادر و کارشناس منتخب ضمن اینکه این رخداد را تصادف تلقی می‌کند علت اصلی تصادف را بدین شرح اعلام می‌نماید: (بی‌مبالاتی از جانب راننده سواری نیسان پاترول به شماره... به علت عدم رعایت نظامات دولتی به هنگام رانندگی و به حرکت درآوردن وسیله نقلیه موتوری تحت رانندگی وی به لحاظ حرکت با سرعت بالا توأم با تغییر مسیر ناگهانی که تمامی آن‌ها سلسله اعمال مخاطره‌آمیز و خلاف قانون بوده است).

اظهارنظر ابرازی مورد اعتراض واقع می‌شود و هیئت سه‌نفره کارشناسان منتخب، تصادف مورد بحث را ناشی از عمل خلاف راننده اتومبیل نیسان پاترول اعلام می‌نمایند.

با توجه به اینکه میزان سرعت اتومبیل در زمان وقوع حادثه در تصمیم‌گیری مقام قضایی تأثیر داشته مرجع محترم قضایی از هیئت کارشناسی می‌خواهد تا سرعت اتومبیل را در زمان وقوع حادثه اعلام نمایند. در این خصوص کارشناسان منتخب با استفاده از یک دستگاه خودروی مشابه با ویژگی یکسان و با حضور

در این نوشتار وقوع حادثه‌ای با دو رویکرد قضائی بیان می‌شود و درنهایت می‌بینیم که دیوان عالی کشور چگونه با بیان دلایلی رأی نهایی صادر می‌نماید.

آقای (الف) که نزد آقای (ب) کار می‌کرده، چند بار جهت دریافت مطالبات خود به صاحب‌کار مراجعه می‌نماید، لیکن موفق به دریافت طلب خود نمی‌شود. وی یک روز به صاحب‌کار مراجعه کرده و با بیان اینکه به‌منظور انجام کاری نیاز به خودرو دارد اتومبیل پاترول صاحب‌کار را گرفته و به‌طرف شهر خود می‌رود. صاحب‌کار با اطلاع از این موضوع به‌طرف شهر سکونت کارگر عزیمت نموده و در آن شهر اتومبیل خود را می‌بیند، به اتومبیل نزدیک شده و با دست راست فرمان و با دست چپ قسمت بالای درب اتومبیل را می‌گیرد. راننده اتومبیل که همان کارگر طلبکار بوده با دیدن این وضعیت به‌منظور فرار حرکت می‌کند. با این حرکت و وضعیت عدم تعادلی که پیش می‌آید دست صاحب اتومبیل از فرمان و بالای درب جدا و با برخورد با چرخ سمت چپ عقب خودرو به‌طرف تک لبه باغچه وسط خیابان پرتاب می‌شود و بر اثر برخورد سر وی به لبه سیمانی باغچه، نام‌برده مصدوم و درنهایت در بیمارستان

دادگاه... پس از بررسی‌های لازم بدین شرح مبادرت به صدور رأی می‌نماید: در خصوص اتهام... فرزند... با وکالت... دایر بر خیانت‌درامانت خودرو پاترول به شماره... و قتل عمدی مرحوم... از طریق پرتاب عمدی وی از آن خودرو در حالی که مقتول در وضعیت نامتعادلی به خودرو مزبور که در حال حرکت بوده آویزان بوده است، موضوع شکایت آقای... و خانم... با وکالت... با عنایت به کلیه اوراق و مندرجات پرونده شکایت اولیای دم مقتول، گزارش کلانتری محل، اظهارات شهود حاضر در صحنه که همگی پرتاب شدن مقتول توسط متهم از خودروی پاترول را تأیید نمودند و ملاحظه صورت جلسه گزارش فوت که پزشکی قانونی علت تامه فوت مقتول را ضربه مغزی تشخیص داده و همچنین نظریه هیئت سه نفره کارشناسان رسمی دادگستری که مصون از هرگونه اعتراض و ایرادی باقی مانده و با اوضاع و احوال مسلم و محقق نیز مابینتی ندارد که به موجب آن سرعت خودروی پاترول را در زمان پرتاب شدن مقتول ۴۰ کیلومتر تعیین نموده‌اند و با التفات به اینکه متهم به ارتکاب بزه خیانت‌درامانت اقرار نموده و در خصوص بزه قتل عمدی نیز دفاعیات مؤثری به عمل نیامده است و با رد دفاعیات وکیل وی بدین شرح که:

«خودروی پراید سفیدرنگ حامل مقتول و دوستانش به رانندگی آقای... پس از پرتاب شدن مقتول از خودروی پاترول با وی برخورد و سبب قتل وی شده با این استدلال که دلیل و مدرکی که حکایت از این امر نماید در پرونده موجود نیست و اظهارات شهود معرفی شده از سوی وکیل متهم نیز مؤثر در قضیه نیست. حتی شخص متهم نیز در هیچ یک از جلسات چنین مطلبی را عنوان ننموده. سبب فوت مقتول پرتاب شدن مقتول از خودروی در حال حرکت نبوده؛ بلکه سبب فوت اصابت صورت وی به بلوار و در نتیجه برخورد قسمت بیرونی لاستیک خودرو به پشت مقتول در اثر چرخش ناگهانی فرمان آن توسط متهم می‌باشد که این ایراد نیز وارد نیست چرا که برخورد قسمت بیرونی لاستیک خودروی پاترول توسط متهم نیز به لحاظ وضعیت نامتعادل مقتول چنین امری حادث می‌شود و چنانچه مقتول از خودرو پرتاب نمی‌شد چنین امری حادث نمی‌شد. از طرفی صرف پرتاب شدن مقتول از خودرو پاترول در شرایطی که گفته شد نوعاً کشنده محسوب می‌شود؛

وکالی طرفین پرونده از محل شروع حرکت سواری پاترول مورد بحث تا محل جدا شدن متوفی حرکت می‌کنند، در فاصله طی شده کیلومتر خودرو عدد ۴۵ تا ۴۷ کیلومتر را نشان می‌دهد با ملحوظ نظر قرار دادن دیگر شرایط حاکم بر روند حرکت سواری پاترول، سرعت اتومبیل یادشده را در زمان وقوع حادثه حدود ۴۰ کیلومتر اعلام می‌نمایند.

پزشک قانونی علت فوت را ضربه مغزی اعلام می‌کند. تعدادی شاهد به مرجع قضایی معرفی می‌شوند که اظهارات برخی از آن‌ها بدین شرح است:

آقای... که از همراهان متوفی بوده اظهار می‌دارد: «جهت شناسایی و تعقیب خودروی سرقتی به شهرستان... می‌آیند و در میدان... خودروی سرقتی را مشاهده می‌کنند. سارق اتومبیل شخصی به نام... بود که به محض مشاهده صاحب خودرو دنده عقب می‌گیرد و آن‌ها می‌رسند. صاحب اتومبیل در حالی که فرمان خودرو را گرفته بود توسط سارق پرت شد و سر او با لاستیک اتومبیل برخورد کرد که به بیمارستان اعزام و در آنجا فوت نمود.»

آقای... به عنوان شاهد دیگر مشاهدات خود را در روز حادثه بدین شرح به عرض ریاست محترم دادگاه و پزشک محترم قانونی که در محل حادثه حضور یافته‌اند رساند: «در حدود ۴۵ متری در حالی که صاحب اتومبیل با راننده درگیر بود و صاحب اتومبیل خودرو را رها نمی‌کرد، راننده با دست چپ خود با آرنج و مشت به صورت مقتول می‌زد، یک دفعه مقتول از اتومبیل جدا شد و چون سر اتومبیل را به سمت راست داد متوفی از اتومبیل جدا شد و قسمت چرخ سمت چپ عقب به پشت کتف وی برخورد کرد و ایشان به طرف بلوار پرتاب گردید و از ناحیه سمت چپ صورت و شانه سمت چپ با بلوار برخورد کرد و سپس بر روی شکم به زمین افتاد.»

متهم پرونده آقای (الف) در جلسه دادگاه اظهار می‌دارد اتومبیل متوفی را به امانت گرفته و می‌خواسته از این طریق طلب خود را از مقتول بگیرد، ضربه‌ای به وی نزده و فقط دستش را روی سینه مقتول گذاشته که به داخل اتومبیل نیاید و با مشت و آرنج به وی نزده، قصد قتل نامبرده را نداشته و علت انحراف اتومبیل این است که مقتول فرمان را گرفته بود.

برابر ماده ۹۲۳۳ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب سال ۱۳۷۸ مرجع تجدیدنظر آن دادگاه‌های تجدیدنظر استان... می‌باشد و لذا پرونده نزد مرجع مرسل جهت اقدام قانونی اعاده می‌گردد.»

به درخواست وکیل محترم متهم و با توجه به اعمال ماده ۲ حدود وظایف ریاست محترم قوه قضاییه پرونده جهت رسیدگی به دیوان عالی کشور ارسال و دیوان عالی پرونده را جهت رسیدگی به شعبه سیزدهم تشخیصی ارجاع داده که در پرونده امر آقای... فرزند... بر اساس شکایت اولیای دم مرحوم... و استدلال صورت گرفته مجرم تشخیص و از جهت عمدی بودن قتل به قصاص نفس و از حیث خیانت در امانت به تحمل یک سال حبس تعزیری با احتساب ایام بازداشت قبلی محکوم شده است.

با عنایت به مندرجات پرونده انطباق عمل متهم به بند ب از ماده ۲۰۶ قانون مجازات اسلامی جای تأمل و بررسی است؛ زیرا فرض بر اینکه پرت شدن مقتول بر اساس تصمیم از قبل متهم پرونده باشد عمل مرتکب یک عمل اتفاقی است و نوعاً کشنده نیست و بسیار اتفاق افتاده که افراد در سرعت‌های بالا خود را از اتومبیل پرت نموده لیکن منجر به مرگ آنان نشده و فقط مجروح و مصدوم شده‌اند و مرحوم... به قصد متوقف نمودن اتومبیل خود به درب سمت چپ راننده آویزان شده و فرمان اتومبیل را در دست گرفته است که این عمل نوعی عمل مخاطره‌آمیز است. به‌رحال در شرایط مندرج در بندهای ذیل ماده ۲۰۶ قانون مزبور موجه نیست و عمل متهم با بند ۲ ماده ۲۰۴ قانون مرقوم منطبق است با تجویز تبصره ۲ ماده ۱۸ قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب رأی معترض‌عنه در این خصوص نقض و آقای... فرزند... به جرم قتل غیرعمدی مرحوم... به استناد ماده ۲۹۷ قانون مذکور به پرداخت یک فقره دیه کامله مرد مسلمان در حق اولیای دم محکوم می‌گردد که متهم مکلف به پرداخت آن طبق قیمت سوقیه و کارشناسی شده می‌باشد. بقیه مفاد دادنامه تجدیدنظر خواسته به قوت خود باقی است رأی صادر قطعی و غیرقابل اعتراض است.

بنابراین بزهکاری متهم به نظر این دادگاه محرز و مسلم است و مستنداً به ماده ۲۰۵ بند ب و ماده ۲۰۶ بند الف ماده ۲۲۷ و ۶۷۴ قانون مجازات اسلامی حکم بر محکومیت متهم موصوف به تحمل یک سال حبس تعزیری با احتساب ایام بازداشت قبلی از جهت بزه خیانت‌درامانت و قصاص نفس از جهت بزه قتل عمدی مرحوم... صادر و اعلام می‌گردد. اولیای دم مقتول می‌توانند با اذن ولی امر مسلمین متهم یادشده را قصاص نفس نمایند و در خصوص اتهام دیگر متهم دایر بر سرقت خودروی موصوف نظر به اینکه متهم منکر بزه انتسابی شده و وکیل اولیای دم مقتول در دو جلسه اخیر این دادگاه شکایت خویش را در این خصوص به خیانت در امانت آن خودرو تغییر داده است مستنداً به ماده ۱۷۷ قانون آیین دادرسی کیفری حکم بر برائت نام‌برده صادر و اعلام می‌گردد. رأی صادره حضوری بوده و در خصوص محکومیت متهم به قصاص نفس ۲۰ روز پس از ابلاغ قابل تجدید نظر در محاکم محترم تجدیدنظر استان... می‌باشد.»

با توجه به اعتراض وکیل محترم متهم به رأی دادگاه محترم پرونده به دادگاه تجدیدنظر ارسال می‌شود و در آنجا اعضای محترم شعبه به شرح زیر مبادرت به صدور رأی می‌نمایند:

«نظر به مندرجات پرونده و کیفیت منعکس در آن در خصوص تجدیدنظرخواهی آقای... وکیل پایه یک دادگستری به وکالت از آقای... فرزند... متهم به قتل عمدی مرحوم... از طریق پرتاب عمدی وی از خودرو پاترول نسبت به دادنامه شماره... صادره از شعبه... دادگاه عمومی... که به موجب آن و شرح استدلال مندرج در آن به قصاص نفس محکومیت حاصل نموده است؛ چون از ناحیه وکیل تجدیدنظرخواه ایراد و اعتراض خاص و مؤثری به عمل نیامده است تا مورد امان نظر قرار گیرد و بر رأی صادره از لحاظ صحت مبانی استدلال و رعایت تشریفات دادرسی با عنایت به اقرار صریح متهم و شهادت شهود مبنی بر اینکه هنگام حرکت با مقتول درگیر نشده و با مشت و آرنج ضرباتی به وی وارد نموده که مقتول تعادلش به هم خورده در نتیجه سقوط نموده و با اصابت به چرخ عقب خودرو پاترول و جدول خیابان و جراحات وارده فوت شده و این اندازه از اقدامات متهم نوعاً کشنده می‌باشد هرچند متهم قصد کشتن مقتول را نداشته با توجه به اظهار نظر کمیسیون پزشکی ایراد و اشکالی وارد نیست و لذا درخواست متقاضی تجدیدنظر مردود اعلام می‌گردد و در مورد اتهام دیگر متهم دایر بر خیانت‌درامانت که به تحمل یک سال حبس تعزیری با احتساب ایام بازداشت قبلی محکومیت حاصل نموده است

معرفی رشته کارشناسی الکتروشیمی، پتروشیمی و فرآورده‌های شیمیایی

پاشا قهرمانی

کارشناس رسمی دادگستری در رشته الکتروشیمی، پتروشیمی و فرآورده‌های شیمیایی

تخصصی در این رشته صرف‌نظر از گرایش، بر مسائلی چون کیفیت کالاها، ارزیابی مواد، وسایل و ماشین‌آلات صنعتی و شیمیایی و همچنین حل مشکلات صنعت پتروشیمی، نفت، دارو، غذا، استانداردها و نیز بررسی راکتورها، دستگاه‌ها و فرایندهای شیمیایی است. بنابراین کارشناس باید بر همه این سطوح اشراف کافی داشته باشد.

علاوه بر اینکه در این رشته مسائل متنوعی در زمینه مواد معدنی و آلی، پلیمرها، پلاستیک‌ها، پروتئین‌ها، مواد غذایی، مواد کشاورزی و سموم، لوله‌های آبیاری، خوردگی فلزات و مواد شیمیایی پیش می‌آید، کارشناس این رشته در بسیاری از موارد در کنار کارشناسان سایر حوزه‌ها مانند کشاورزی، ساختمان، صنایع و معماری داخلی می‌باید به ایفای نقش بپردازد. قرارهای ارجاع کارشناسی در زمینه‌های غذایی، داروسازی، پتروشیمی، مواد بهداشتی و آرایشی، رنگ و رزین، علوم کشاورزی، علم مواد، چرم، پلیمر، راه و ساختمان و الیاف مصنوعی است. در میان این موارد، لوله‌های کشاورزی، مسائل بهداشتی، رنگ و رزین، دارو و مواد شیمیایی بیشترین آمار قرارهای کارشناسی را به خود اختصاص داده‌اند. با پیشرفت علم، نیاز به کارشناسان این رشته نیز

رشته کارشناسی الکتروشیمی، پتروشیمی و فرآورده‌های شیمیایی در گروه ۷ «صنعت و فن» جای می‌گیرد. این رشته به همه مسائلی می‌پردازد که با تولیدات، فرایندهای شیمیایی، کشاورزی، غذایی، شاخه‌های مختلف شیمی و حتی مواد موجود در زندگی روزمره ارتباط دارند. از غذایی که در خانه و اداره مصرف می‌شود و مراحل تولید آن در کارخانجات تا نگهداری و انتقال به مراکز فروش؛ همچنین فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی، مواد اولیه کارخانجات، کودها، مواد کشاورزی، لوله‌های آبیاری، سیمان، مصالح ساختمانی، فلزات، سیم و برق، همه به نحوی در حیطه این رشته قرار می‌گیرند. به عبارتی، این رشته در همه‌جا حضور دارد.

شناسایی و کار با مواد و استاندارد بودن آنها، دستگاه‌های مرتبط با تولید و شناسایی، تبدیل و تسریع فرایندها از جمله موضوعات کارشناسی این رشته است. همچنین مسائل و قراردادهای کارخانجات و مراکز صنعتی نیز از دیگر موارد مطروحه در این حوزه به شمار می‌رود.

در این رشته، قرارهای کارشناسی بیشتر بر پایه سه رشته دانشگاهی اصلی «شیمی محض»، «شیمی کاربردی» و «مهندسی شیمی» ارائه می‌شود. تمرکز

و بار آن‌ها، حوادث کارگاه‌ها و مغازه‌ها، همچنین بررسی علت ترکیدگی لوله‌های کشاورزی و نوار تیپ، خوردگی مصالح ساختمانی ناشی از مواد شیمیایی، آلودگی آب‌های سطحی و صنعتی، آلودگی محیط‌زیست و تقلب در روغن‌های اتومبیل، صنعتی و خوراکی از جمله نمونه‌های موفق این کارشناسی‌ها بوده است.

حضور کارشناس رسمی دادگستری در رشته الکتروشمی و پتروشیمی، قاضی را با جزئیات فنی و علمی پرونده آشنا می‌کند که بدون او قابل‌درک نیست. در ادامه دو نمونه از پرونده‌هایی که شخصاً به اینجانب ارجاع شده است، آورده می‌شود:

پرونده اول - پرونده تقلب در روغن موتور:

در پرونده‌ای که به اینجانب ارجاع شد، خریداری روغن خودرو را از فردی که ادعای نمایندگی داشت خریده بود، اما پس از تحویل متوجه تفاوت رنگ و بو و کیفیت محصول شده بود. فروشنده تخلف را انکار می‌کرد. با انجام آزمایش‌هایی مانند اندازه‌گیری ویسکوزیته، اسیدیته، کروماتوگرافی و آنالیزهای عنصری، مشخص شد که کالا تقلبی است و روغن‌موتور از مخلوط روغن‌های بازیافتی و حلال‌های نفتی پر شده و در چندین مورد تطابقی با استاندارد ندارد. قاضی با استناد به گزارش کارشناسی رأی به نفع خریدار صادر کرد.

پرونده دوم - پرونده خوردگی سقف در مجاورت کارخانه نمک:

در پرونده دیگری که به اینجانب و هیئت همراه رشته‌های مختلف ارجاع شد، سقف فلزی یک کارگاه واقع در کنار کارخانه نمک دچار زدگی و خوردگی شدید شده بود. اینجانب به همراه کارشناسان رشته راه و ساختمان موضوع را بررسی کردیم. با استفاده از روش‌های آزمایشگاهی، رسوبات سقف را آنالیز کرده و وجود کلرید سدیم و عوامل خوردگی ناشی از فعالیت کارخانه نمک اثبات شد. همچنین pH رطوبت روی سقف بسیار اسیدی بود که نشان‌دهنده خوردگی سریع الکتروشیمیایی است. کارشناس رشته راه و ساختمان تأیید کرد که سقف کارخانه استاندارد ساخته شده است. بدین ترتیب مسئولیت خوردگی متوجه کارخانه نمک شد.

بیشتر می‌شود. در بسیاری از موارد، حضور آنان با دیدی دقیق و ظریف، مسائل پیچیده مراکز قضایی را حل کرده و در کنار کارشناسان دیگر حوزه‌ها به تقویت گزارش‌های کارشناسی کمک شایانی نموده‌اند.

علاوه بر حل مسائل کارشناسی، اختلافات و مشکلاتی که در صنعت پتروشیمی، نفت و صنایع شیمیایی ایجاد شده که ناشی از اختلافات کارفرمایی و پیمانکاری یا کارگر و کارفرمایی بوده، با تلاش و بررسی‌های کارشناسان این رشته به سرانجام رسیده است همچنین تشخیص آلودگی پساب و محیط زیست با آزمایش‌های ویژه، و پیشنهاد و مشاوره‌هایی در زمینه رفع معضل پساب‌ها و حفظ محیط‌زیست نیز توسط آن‌ها ارائه شده که بسیاری از مشکلات شهرها و مناطق را برطرف کرده است. این مهم با بهره‌گیری از آزمایشگاه‌های کیفی استاندارد و معتمد کشور انجام می‌شود.

یکی از چالش‌های دنیای امروز، مصرف بی‌رویه کودها و مواد شیمیایی در زندگی روزمره است که گاه به کیفیت نامطلوب محصولات می‌انجامد؛ که در این خصوص ارزیابی مواد اولیه، محصولات در حال تولید و پس از تولید، و نیز تشخیص تاریخ انقضای مواد آزمایشگاهی یا فساد و عدم قابلیت مصرف یا امکان استفاده از مواد مانده در انبار، از وظایف کارشناسان این رشته است، همچنین بررسی تولیدات نامرغوب، استفاده نادرست، اشتباهات تولیدی و مصرفی محصولات شیمیایی، کشاورزی و صنعتی و نیز بررسی صحت روش تولید، کیفیت مواد و محصولات در زمینه‌های غذایی، دارویی، پتروشیمی، شیمیایی، پلیمری، معدنی و رنگ و رزین نیز در حیطه کار آن‌ها است. کارشناس رسمی دادگستری در رشته الکتروشیمی و پتروشیمی پس از اخذ پروانه فعالیت کارشناسی، صلاحیت‌های مربوط به هر حوزه را کسب کرده و جهت تسلط و اشراف کامل بر موضوعات تخصصی کارشناسی باید دانش خود را همواره به‌روز نگه دارد.

از کارشناسی‌های مهم و خاص این رشته می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

حادثه‌های ناشی از عدم رعایت ایمنی در کارخانجات و پتروشیمی‌ها، پالایشگاه‌ها و مراکز صنعتی، حادثه‌های جاده‌ای ناشی از ترکیدگی لاستیک، ایمنی منازل و کارگاه‌ها، دانش فنی استفاده از روش‌ها و مواد، حوادث دریایی

معرفی، تشخیص نژاد، ارزش گذاری و کارشناسی مرغان زینتی

علی کریمی

کارشناس رسمی دادگستری در رشته دامپروری و دامپزشکی

چکیده

در سال‌های اخیر، مرغان زینتی به‌عنوان بخشی از دارایی‌های با ارزش اقتصادی، فرهنگی و حتی عاطفی، جایگاه ویژه‌ای در دعاوی حقوقی و کیفری یافته‌اند. تشخیص صحیح نژاد، جنسیت، اصالت و ارزش اقتصادی این طیور، نقش تعیین‌کننده‌ای در رسیدگی قضایی به دعاوی مرتبط با خریدوفروش، فسخ معامله، استرداد اموال، خسارت و اختلافات مالکیتی دارد. مقاله حاضر با رویکردی کارشناسی-قضایی، ضمن معرفی نژادهای مهم مرغان زینتی رایج در ایران، به بررسی ویژگی‌های مورفولوژیک، پراکندگی جغرافیایی، حدود قیمتی، تفاوت‌های جنسیتی و مقایسه تطبیقی قیمت‌ها در سایر کشورها می‌پردازد و درنهایت، کاربرد عملی تشخیص نژاد مرغان زینتی در فرآیندهای کارشناسی رسمی دادگستری را بر اساس تجربیات میدانی نویسنده تبیین می‌نماید.

مقدمه

در فرایند کارشناسی رسمی، اتکای اصلی بر شاخص‌های ظاهری قابل‌مشاهده و قابل‌استناد است.

معرفی و ویژگی‌های مورفولوژیک نژادهای مهم مرغان زینتی

۱. برهما Brahma

رنگ بدن و پر: سفید-سیاه، طلایی، قهوه‌ای روشن یا تیره
الگوی رویش پر: پرهای بسیار حجیم و پف‌دار، با پوشش کامل پاها (پرپای کامل)
ویژگی کارشناسی: جثه بزرگ و تراکم پر بالا موجب

با گسترش پرورش مرغان زینتی در ایران و افزایش مبادلات مالی مرتبط با این طیور، اختلافات حقوقی ناشی از معاملات، امانت، مشارکت، ارث، توقیف اموال و فسخ قراردادهای نیز افزایش یافته است. در این میان، مرغان زینتی صرفاً به‌عنوان دام زنده تلقی نمی‌شوند؛ بلکه ارزش آن‌ها تابعی از نژاد، اصالت، ویژگی‌های ظاهری، جنسیت، سن و حتی استانداردهای پرورشی است.

در چنین شرایطی، نقش کارشناسان رسمی دادگستری در رشته دام‌پروری و دام‌پزشکی در تشخیص علمی نژاد و تعیین ارزش عادلانه روز، نقشی کلیدی و غیرقابل‌جایگزین است.

مبانی نظری تشخیص نژاد در مرغان زینتی

تشخیص نژاد مرغان زینتی مبتنی بر ارزیابی مجموعه‌ای از شاخص‌های فنوتیپی و گاه ژنتیکی است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

رنگ بدن و پرها، الگوی رویش پر (به‌ویژه در پا، گردن و دم)، تیپ بدنی و اندازه جثه، ساختار تاج، ریش و دم و انطباق با استانداردهای بین‌المللی نژادی

۴. لهستانی Polish

ویژگی شاخص: تاج بسیار بزرگ و گیسویی
رنگ پر: سفید سیاه، نقره‌ای، طلایی

نکته کارشناسی: اندازه و تقارن تاج در تعیین ارزش نقش
مستقیم دارد.

۵. فونیکس Phoenix

ویژگی شاخص: دم بسیار بلند، براق و افتاده
نکته کارشناسی: طول دم معیار اصلی ارزش گذاری است.

۶. لاری

رنگ بدن: عمدتاً تیره

الگوی پر: کوتاه و چسبیده

کاربری: نژاد جنگی بومی ایران

نکته کارشناسی: تیپ بدنی عضلانی و سابقه پرورشی،
نقش تعیین کننده در قیمت دارد.

افزایش ارزش اقتصادی در ارزیابی‌های قضایی می‌شود.

۲. ژاپنی بانتام Japanese Bantam

رنگ بدن: سفید، سیاه، خاکستری یا ترکیبی

ویژگی بارز: دم بسیار بلند و عمودی

ویژگی کارشناسی: خلوص نژاد و انطباق دقیق با
استاندارد، نقش اصلی در ارزش گذاری دارد.

۳. کوشین Cochin

رنگ بدن: سیاه، آبی، نارنجی، خاکستری

الگوی رویش پر: پرهای بسیار پفدار با پوشش کامل
پا و پنجه‌ها

نکته کارشناسی: فقدان پرپای کامل، از نشانه‌های افت
اصالت نژادی است.

۷- گلین لری

مشخصات کلی: نژاد بومی ایران با وزن متوسط تا کم و تخم‌گذاری معمول سالانه

رنگ بدن و پر: سفید و قهوه‌ای (بُرَنز) با نقاط و خطوط تیره در سراسر بدن، به‌ویژه در ناحیه پشت و دم.

رنگ‌بندی متنوع و غیریکنواخت با الگویی چهارخانه‌ای

الگوی رویش پر: پرهای بدن متوسط با حجم معمول، بدون پرپای کامل و بسیار حجیم. دم بلند و مایل به عقب، با پرهای دم به‌ویژه در نرها برجسته و قوس‌دار. پرهای گردن به‌طور نسبتاً برجسته رشد می‌کنند.

تیپ بدنی و اندازه جثه: بدن متوسط و فشرده، جثه کوچک تا متوسط (حدود ۲٫۲ کیلوگرم)، قامت نسبتاً راست و متوازن. شکل بدن مثلثی یا کمی نیم‌دایره‌ای است.

ساختار تاج، ریش و دم: تاج متوسط و قرمز رنگ، ریش کوچک و نمایان، واتل (زیر گلو) قرمز و متوسط. دم بلند و برجسته (به‌ویژه در نرها) با قوس نسبتاً واضح

خصوصیات تکثیری و اقتصادی: تخم‌گذاری سالانه حدود ۱۳۰ عدد. نگهداری بیشتر در سیستم‌های نیمه آزاد و روستایی، با سازگاری بالا به شرایط محلی

ارزیابی کارشناسی: به‌عنوان نژاد نیمه زینتی طبقه‌بندی می‌شود و ارزش اقتصادی آن بر اساس کیفیت رنگ‌بندی، تناسب اندام و قابلیت برای نگهداری محلی تعیین می‌گردد.

۸- مرندی

رنگ بدن و پر: سیاه براق و درخشان با جلوه متالیک سبز یا آبی، سویه‌های رنگی جدید شامل سفید و رنگ‌های متنوع دیگر از طریق برنامه‌های اصلاح نژادی در سال‌های اخیر تولید شده‌اند.

الگوی رویش پر: پرهای بدن متوسط و فشرده، دم بلند و قوس‌دار، پرپای معمولی بدون پوشش کامل، پرهای گردن برجسته با جلوه متالیک

تیپ بدنی و اندازه جثه: بدن فشرده و متوازن، جثه کوچک تا متوسط (۱٫۸ کیلوگرم)، قامت متوسط تا کمی خمیده

ساختار تاج، ریش و دم: تاج متوسط قرمز، ریش نمایان قرمز، زیر گلو قرمز متوسط، دم بلند با قوس واضح

خصوصیات تکثیری و اقتصادی: تخم‌گذاری حدود ۱۶۰ عدد در سال، مقاومت عالی به شرایط آب‌وهوایی متنوع ایران

ارزیابی کارشناسی: نژاد زینتی درجه یک با ارزش اقتصادی بالا، رنگ‌بندی درخشان و سویه‌های جدید نشان‌دهنده کیفیت ژنتیکی، سازگاری عالی و نتیجه اصلاح نژادی علمی است.

۹- ابریشمی

رنگ بدن و پر: پنج سویه رنگی؛ سفید، سیاه، براق (طلایی)، آبی و نقره‌ای، رنگ‌بندی یکنواخت بدون نقوش متناقض

پلیموت راک

ویندوت

گردن لخت

اورپینگتون

استرایگر

الگوی رویش پر: پره‌های نرم و ابریشمی خزمانند، یال‌های حجیم در سر و گردن، دم متوسط تا بلند، پرپای کامل با پوشش غزیر پر

تیپ بدنی و اندازه جثه: بدن فشرده و کروی، جثه بسیار کوچک (حدود ۱ کیلوگرم)، قامت پایین و متوازن

ساختار تاج، ریش و دم: تاج حجیم و برجسته، ریش غزیر، پرپا کامل

تیپ فرانسوی: گوشواره‌های کبودی (برتر). تیپ آمریکایی: گوشواره‌های قرمز

خصوصیات تکثیری و اقتصادی: تخم‌گذاری پایین حدود ۹۰ عدد در سال، نگهداری محدود و تزئینی

ارزیابی کارشناسی: نژاد تزئینی درجه‌یک با ارزش اقتصادی بسیار بالا، تیپ فرانسوی با گوشواره‌های کبودی از اصالت و محبوبیت بیشتری برخوردار است.

ویژگی‌های منحصربه‌فرد (پره‌های ابریشمی، تاج حجیم، پرپا کامل) ارزشش را افزایش می‌دهد.

نژادهای پلیموت راک، ویندوت، اورپینگتون، کوشین، گردن لخت، استرایگر و بانتام ژاپنی نیز از دیگر نژادهای شناخته‌شده و رایج در کشور محسوب می‌شوند که متناسب با شرایط بازار و سلیقه خریداران، عمدتاً در مقیاس محدودتر پرورش می‌یابند.

ارزیابی و ارزش‌گذاری کارشناسی این نژادها بر اساس همان شاخص‌های فنی، ظاهری و تولیدی است که در خصوص نژادهای پیش‌گفته تبیین گردیده و از حیث تشخیص نژاد و تعیین ارزش عادلانه روز، تفاوت ماهوی با آن‌ها ندارند.

ارزش محدودتر پرورش می‌یابند. ارزیابی و ارزش‌گذاری کارشناسی این نژادها بر اساس همان شاخص‌های فنی، ظاهری و تولیدی است که در خصوص نژادهای پیش‌گفته تبیین گردیده و از حیث تشخیص نژاد و تعیین ارزش عادلانه روز، تفاوت ماهوی با آن‌ها ندارند.

ارزش عادلانه روز، تفاوت ماهوی با آن‌ها ندارند.

جدول مقایسه‌ای نژادهای منتخب مرغان زینتی

ردیف	نژاد	وزن زنده (کیلوگرم)	میانگین تخم‌گذاری (عدد/سال)	نوع کاربرد	ارزش کارشناسی غالب
۱	گلین لری	۲.۲	۱۳۰	بومی - گوشت و تخم	متوسط
۲	لاری	۱.۳	۱۵۰	زینتی - جنگی	بالا
۳	مردی	۱.۸	۱۶۰	بومی - تخم	متوسط
۴	گلپایگانی	۲.۲	۱۶۰	بومی - تخم	متوسط
۵	برهما	۳.۵	۱۶۰	زینتی - سنگین‌وزن	بالا
۶	کوشین	۳	۱۲۰	زینتی	بالا
۷	پلیموت راک	۲.۵	۲۰۰	اصلاح نژادی - تخم	بالا
۸	باننام ژاپنی	۰.۸	۷۰	زینتی کوچک	پایین
۹	ابریشمی	۱	۹۰	زینتی	بالا
۱۰	فونیکس	۱.۵	۱۰۰	زینتی دم بلند	بسیار بالا
۱۱	ویندوت	۲.۵	۱۸۰	اصلاح نژادی تخم	بالا
۱۲	اورپینگتون	۳.۲	۱۷۰	زینتی - گوشت	بالا
۱۳	گردن لخت	۲.۲	۱۶۰	بومی - مقاوم در گرما	متوسط
۱۴	لهستانی	۱.۷	۱۲۰	زینتی - تاج‌دار	بسیار بالا
۱۵	استرایگر	۲	۲۰۰	تخم - گوشت	بالا

مقایسه تطبیقی قیمت مرغان زینتی در سایر کشورها

کشور	قیمت تقریبی هر عدد پرند
آمریکا	۳۰-۱۲۰ دلار
اروپا	۴۰-۱۵۰ یورو
ترکیه	۱۵-۵۰ دلار
هند	۸-۳۰ دلار
کشورهای خلیج فارس	۵۰-۲۰۰ دلار

اصالت مرغان زینتی بود و تشخیص نادرست می‌توانست منجر به صدور رأی ناعادلانه گردد. در مواردی نیز مرغان زینتی بخشی از اموال تبعی در معاملات ملکی یا دام‌پروری بودند که ارزش‌گذاری آن‌ها بدون تشخیص نژاد، امکان‌پذیر نبود.

نتیجه‌گیری

تشخیص نژاد مرغان زینتی، فرآیندی تخصصی، فنی و مبتنی بر دانش دام‌پروری و دام‌پزشکی است که در دعاوی قضایی اهمیت بسزایی دارد. کارشناسان رسمی دادگستری با تکیه بر دانش علمی، تجربه میدانی و آشنایی با بازار، نقش اساسی در تحقق عدالت قضایی در این حوزه ایفا می‌نمایند.

منابع

- 1- Asadollahpour Nanaei, H., Kharrati-Koopae, H., & Esmailizadeh, A. (2022). Genetic diversity and signatures of selection for heat tolerance and immune response in Iranian native chickens. *BMC Genomics*, *23*(1), Article 224
- 2- Halas, S., Szalay, I. T., & Molnar, S. (2023). Deviations of exterior characters from breeding standards of chicken – part I: medium-weight breeds. *International Journal of Avian & Wildlife Biology*, 7(1), 1–6
- 3- Hrnecar, C., Gasparovic, M., Galik, B., & Bujko, J. (2015). Study of carcass parameters of Brahma, Cochin and Orpington chicken breeds. *Scientific Papers: Animal Science and Biotechnologies*, 48(1), 180-184
- 4- Hrnecar, C., Gasparovic, M., Galik, B., & Bujko, J. (2015). Egg traits/ fertility and hatchability of Brahma;Cochin and Orpington chicken breeds. *Scientific papers: Animal Science and Biotechnologies*, 48(2), 137-141
- 5- Kulkarni, R. C., & Sai Siva Kumar, K. (2024). Indian Chicken Breeds. *Journal of Advances in Biology & Biotechnology*, *27*(6), 945–954
- 6- Lackova, Z., Baranova, I., Zigo, F., & Halas, S. (2023). Deviations of exterior characters from breeding standards of chicken – part II: miniature and ornamental breeds. *International Journal of Avian & Wildlife Biology*, 7(1), 8–13
- 7- Meydan, H., Jang, C. P., Yildiz, M. A., & Weigend, S. (2016). Maternal origin of Turkish and Iranian native chickens inferred from mitochondrial DNA D-loop sequences. *Asian-Australasian Journal of Animal Sciences*, *29*(11), 1547–1554
- 8- Pourhamidi, S., Esmailizadeh, A., Salarmoini, M., & Asadi Fozi, M. (2024). Comparison of productive performance of Marandi, White Leghorn, and Marandi-White Leghorn crossbred chickens. *BMC Veterinary Research*, 20(1), Article 424

پراکندگی جغرافیایی مرغان زینتی در ایران

پرورش مرغان زینتی در ایران به صورت بومی و پراکنده انجام می‌شود. مهم‌ترین کانون‌ها عبارت‌اند از: استان فارس: شیراز، کازرون، مرودشت، خرامه تهران و البرز: مراکز اصلی خرید و فروش نژادهای اصیل خارجی اصفهان: نجف‌آباد و فلاورجان خراسان رضوی: مشهد و نیشابور گیلان و مازندران: مناسب برای نژادهای حساس به رطوبت خوزستان و بوشهر: پرورش نژادهای مقاوم به گرما مانند لاری حدود قیمتی مرغان زینتی در ایران (میانگین سال ۱۴۰۴)

نژاد	میانگین قیمت یک عدد پرند (تومان)
برهما	۲/۵ تا ۴ میلیون
کوشین	۱/۵ تا ۲/۸ میلیون
ژاپنی بانتم	۷۰۰ هزار تا ۱/۲ میلیون
لهستانی	۱/۵ تا ۲/۵ میلیون
فونیکس	۲ تا ۳ میلیون
لاری (نر ممتاز)	۳ تا ۷ میلیون

تفاوت‌های جنسیتی و اثر آن در ارزش‌گذاری

در اغلب نژادهای زینتی، نرها به دلیل ویژگی‌های ظاهری برجسته‌تر ارزش بالاتری دارند. در نژادهای جنگی مانند لاری، اختلاف قیمت نر و ماده گاه به چندین برابر می‌رسد. در گزارش‌های کارشناسی، نسبت جنسیتی گله (معمولاً ۱ نر به ۳ تا ۸ ماده) باید دقیقاً لحاظ گردد.

این داده‌ها کاربرد مستقیم قضایی ندارند، اما در تحلیل ارزش نسبی نژادهای وارداتی قابل استناد پژوهشی هستند.

کاربرد عملی تشخیص مرغان زینتی در فرآیندهای کارشناسی رسمی دادگستری

بر اساس تجربیات عملی نویسنده؛ در پرونده‌های قضایی متعددی، تشخیص صحیح نژاد مرغان زینتی نقش اساسی در تعیین ارزش اموال مورد اختلاف داشته است. در برخی پرونده‌ها، اختلاف اصلی طرفین نه در تعداد، بلکه در نژاد و

نقد بنیان‌های فنی و حقوقی استفاده از مستثنیات پلاک ثبتی در تبدیل سهام نسقی به متراژ

کیانوش اسرار
کارشناس رسمی دادگستری در رشته امور ثبتی

چکیده

در محاسبه متراژ متناظر با سهام نسقی در پلاک‌های مشمول قانون اصلاحات ارضی، معمولاً برخی کارشناسان و حتی سردفتران با ایجاد یک «تناسب ریاضی» میان میزان مستثنیات اعلامی اداره منابع طبیعی و مجموع شش‌دانگ سهام پلاک؛ اقدام به تعیین متراژ معادل میزان سهام موردنظر می‌کنند. این شیوه محاسبه از نظر حقوقی و فنی دارای ایرادات بنیادی است و نمی‌تواند مبنای صحیح تعیین متراژ سهم قرار گیرد؛ با این استدلال که اولاً، در پلاک‌های مشمول اجرای قانون اصلاحات ارضی، سهام زراعی مبتنی بر «نسق» است؛ یعنی سابقه بهره‌برداری عرفی - حقوقی اشخاص که پیش از اجرای قانون وجود داشته و ماهیت آن ثابت است. در مقابل، مستثنیات اعلامی اداره منابع طبیعی صرفاً نتیجه تشخیص اداری و کارشناسی در مقام تفکیک اراضی ملی از مستثنیات است و ملازمه‌ای کاملاً منطبق با محدوده اراضی نسقی اشخاص ندارد، چه‌بسا بسیاری از اراضی خارج از نسق هم بنا به تصمیم اداری مستثنیات اعلام شود. ثانیاً، اداره منابع طبیعی در فرآیند اعلام مستثنیات، تفکیکی میان اراضی آبی، دیم، باغات یا سایر اقسام بهره‌برداری زراعی به عمل نمی‌آورد، این در حالی است که نظام اصلاحات ارضی، تفکیکی بین سهام نوع بهره‌برداری (آبی یا دیم و ...) قائل شده است. روشن است که ایجاد تناسب ریاضی میان مجموعه‌ای که فاقد تفکیک نوعی است با مجموعه‌ای که دقیقاً بر اساس همین تفکیک شکل گرفته، ذاتاً غیرواقعی و با خطای ماهوی همراه خواهد بود. ثالثاً، واحد سهم در نظام ثبت و اصلاحات ارضی ماهیتی ثابت و غیرقابل تغییر در طول زمان دارد؛ اما مستثنیات اعلام‌شده توسط منابع طبیعی امری دینامیک و متغیر بر اثر آرای مراجع قضایی، کاداستر و غیره است، بدیهی است که پیوند دادن یک واحد ثابت حقوقی با داده‌ای که امکان تغییر مداوم دارد، موجب تزلزل بنیاد محاسبه و بی‌اعتباری نتایج حاصل از آن خواهد شد. بنابراین، اتکا به تناسب ریاضی میان مستثنیات اعلامی و سهام نسقی، فاقد اعتبار حقوقی و فنی بوده و نمی‌تواند ملاک صحیح برای تعیین متراژ سهم قرار گیرد.

لازم به ذکر است که واحد جدید از جمله مقیاس‌های اجرایی قانون ثبت اسناد و املاک مصوب سال ۱۳۱۰ است.

ایرادات فنی و حقوقی محاسبه متراژ سهم بر اساس مستثنیات

۱ - تفاوت ماهیت «نسق» و «مستثنیات»:

• ماهیت «نسق» در اصلاحات ارضی: سهام زراعی در پلاک‌های مشمول قانون اصلاحات ارضی، بر مبنای «نسق» تعیین می‌گردد. نسق به معنای سابقه بهره‌برداری عرفی - حقوقی اشخاص بر روی زمین، پیش از اجرای قانون اصلاحات ارضی است. این ماهیت، خصوصی و ثابت بوده و نشان‌دهنده حقوق قانونی زارعین بر روی اراضی تحت تصرف و بهره‌برداری آنان است.

• ماهیت «مستثنیات» اعلامی منابع طبیعی: مستثنیات اعلامی از سوی اداره منابع طبیعی، صرفاً نتیجه یک فرآیند اداری و کارشناسی در راستای تفکیک اراضی ملی از اراضی مستثنی از مالکیت دولت است و تصمیمی اداری است. این اعلام، ملازمه‌ای کاملاً منطبق با حدود اراضی نسقی اشخاص ندارد. چه بسا، بسیاری از اراضی فاقد سابقه در زمان اجرای قانون اصلاحات ارضی، مستثنیات اعلام شده و به اراضی نسقی ملحق شده‌اند و برعکس.

۲ - عدم تفکیک انواع بهره‌برداری در اعلام مستثنیات:

• نظام اصلاحات ارضی و تفکیک بهره‌برداری: یکی از اصول بنیادین نظام اصلاحات ارضی، ارزش‌گذاری و تعیین سهم بر اساس نوع بهره‌برداری زراعی است. اراضی آبی، دیم، باغات، اراضی دایر، بایر و باغات هر کدام دارای ارزش و ماهیت حقوقی متفاوتی در نظام اصلاحات ارضی هستند و سهام زارعانه متناسب با همین تفکیک‌ها تعیین می‌شود.

• نقص در اعلام مستثنیات منابع طبیعی: اداره منابع طبیعی، در فرآیند اعلام مستثنیات، تفکیکی میان انواع اراضی (آبی، دیم، باغ، و غیره) قائل نمی‌شود. اعلام مستثنیات به صورت یک مجموعه کلی و بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های ماهوی انواع بهره‌برداری صورت می‌گیرد.

• خطای ماهوی در تناسب ریاضی: بنا بر آنچه گفته شد ایجاد یک تناسب ریاضی بین مجموعه‌های

قانون اصلاحات ارضی، با هدف توزیع عادلانه زمین و توانمندسازی کشاورزان، تحولات بنیادینی در ساختار مالکیت اراضی کشاورزی ایران به وجود آورد. یکی از چالش‌های اساسی در اجرای این قانون، تعیین دقیق سهم زارعانه در پلاک‌های مشمول این قانون بوده است. در این میان، رویکردی مبتنی بر استفاده از «مستثنیات» اعلامی از سوی اداره منابع طبیعی برای تعیین متراژ سهم زارعانه، رواج یافته است. این رویکرد، که اغلب به صورت یک «تناسب ریاضی» بین میزان مستثنیات و مجموع شش‌دانگ سهم پلاک صورت می‌گیرد، از سوی کارشناسان و حتی برخی سردفتران مورد استفاده قرار می‌گیرد. باین حال، این مقاله به نقد ریشه‌ای این شیوه محاسبه پرداخته و ایرادات فنی و حقوقی آن را تشریح می‌نماید.

گذار از ابهام تناژ به شفافیت سهام زارعانه در اصلاحات ارضی

در فرآیند اجرای قانون اصلاحات ارضی در دهه ۱۳۴۰ شمسی، یکی از چالش‌های اساسی در تدوین اسناد و تعیین حقوق زارعان، ابهام ناشی از تفاوت واحدهای اندازه‌گیری محلی بود. به عنوان مثال، ذکر ارقامی چون ۳ کیلوگرم، ۵/۳ کیلوگرم، ۶ کیلوگرم و ارقامی آن‌چنان متفاوت و چالش‌برانگیز، این پرسش را مطرح می‌کرد که کدام واحد «من» و کدام میزان تناژ مدنظر نویسنده سند بوده است. این عدم قطعیت، زمینه را برای بروز شیبهات و دشواری در اجرای عادلانه قانون فراهم می‌آورد. مشاوران اجرایی قانون، با درک این خلأ آماری و نیاز به معیاری شفاف و استاندارد، به این نتیجه رسیدند که به جای اتکا به واحدهای اندازه‌گیری متغیر و تنازهای اقلیمی - منطقه‌ای، باید مبنای حقوق زارعان را بر «سهام زارعانه» استوار سازند. این تغییر پارادایم، امکان احصاء دقیق سهم هر زارع صاحب نسق را بر اساس درصدی مشخص از کل زمین یا محصول، فارغ از ابهامات واحد اندازه‌گیری و تفاوت‌های بازدهی در مناطق مختلف، فراهم آورد. بدین ترتیب، مفهوم سهام زارعانه به عنوان معیاری عینی و قابل اتکا، جایگزین ارقام متغیر تناژ شد و به شفافیت، دقت و عدالت در اجرای اصلاحات ارضی کمک شایانی نمود.

(مستثنیات) که فاقد تفکیک نوعی است، با مجموعه‌ای دیگر (سهام زارعانه) که دقیقاً بر اساس همین تفکیک نوعی شکل گرفته است، ذاتاً غیرواقعی و همراه با خطای ماهوی خواهد بود. این عدم تطابق، منجر به تعیین مترائزهای نادرست و ناعادلانه برای سهام زارعانه می‌شود.

۳- ماهیت پویا و متغیر مستثنیات در مقابل ثبات سهم:

• ثبات سهم در نظام ثبت و اصلاحات ارضی: واحد سهم در نظام ثبت و قانون اصلاحات ارضی، ماهیتی ثابت و غیرقابل تغییر در طول زمان دارد، همچنان که «من» زراعی همواره در طول تاریخ واحدی ثابت است. این ثبات، تضمین‌کننده حقوق قانونی مالکین و زارعین است.

• پویایی مستثنیات اعلامی منابع طبیعی: در مقابل، مستثنیات اعلام‌شده توسط اداره منابع طبیعی، امری دینامیک و متغیر است. این تغییرات می‌تواند ناشی از دلایل متعددی باشد، از جمله:

الف) آرای مراجع قضایی: احکام صادره از سوی دادگاه‌ها می‌توانند محدوده مستثنیات را تغییر دهند.

ب) عملیات کاداستر: اجرای نقشه‌برداری دقیق‌تر می‌تواند به بازنگری در اعلام مستثنیات منجر شود.

ج) سایر اقدامات اداری و حقوقی: تغییر در قوانین و رویه‌های اداری نیز بر اعلام مستثنیات مؤثر است.

• تزلزل در محاسبه: مرتبط ساختن یک واحد ثابت حقوقی (سهام زارعانه) با داده‌ای که امکان تغییر مداوم و متغیر دارد (مستثنیات)، تزلزل بنیاد محاسبه و بی‌اعتباری نتایج حاصل از آن را در پی خواهد داشت. این امر، عدم قطعیت را به حقوق زارعین تحمیل کرده و امکان سوءاستفاده را فراهم می‌سازد.

گذار از تناسب بندی صوری به محاسبه ماهوی سهم زارعانه

۱- احراز «رابطه بین سهم و من» (بنیان مقداری):

در این مرحله، باید به اسناد تأسیس نسق (مانند صورت‌جلسات اصلاحات ارضی، دفاتر زارعین، یا اسناد انتقال اولیه) رجوع کرد. سهم زارع در نظام اصلاحات ارضی صرفاً یک عدد اعشاری از شش‌دانگ نیست، بلکه یک «حق بهره‌برداری» بر مبنای بذرافکن محلی است؛ بذرافکن سهمی هر فرد زارع صاحب نسق نسبت به مبذر کل پلاک معادل سهم فرد موردنظر است.

۲- استحصال مترائز از عرف محل (تبدیل به مترمربع):

این حساس‌ترین مرحله است؛ اینکه «هر من معادل چند مترمربع است» باید از عرف محل استخراج شود. به‌رحال بذرافکن زمین‌های مرغوب، متوسط یا کم بازده متفاوت است. عرف محل یا مستندات پرونده اجرایی اصلاحات ارضی دقیقاً می‌داند که میزان بذرافکن اراضی آبی و دیم و غیره دقیقاً چه میزان است.

چرا این روش علمی و حقوقی‌تر است؟

۱- پایداری: برخلاف تناسب بندی با «مستثنیات متغیر منابع طبیعی»، این روش بر مبنای «ظرفیت ذاتی پلاک» و «حق مکتسبه زارع» استوار است که در طول زمان تغییر نمی‌کند.

۲- عدالت: این روش به تفاوت‌های کیفی زمین (که در روش‌های ریاضی فعلی نادیده گرفته می‌شود) توجه دارد؛ چراکه عرف محل، کیفیت خاک و توان رویشی و تولیدی را در تعیین مترائز متناظر هر من محلی لحاظ کرده است.

۳- قابلیت دفاع: این مبنا در مراجع قضایی قابلیت دفاع بالایی دارد، زیرا مبتنی بر «اسناد تاریخی» و «شواهد عرفی» است، نه یک عملیات ریاضی صوری بی‌مبنا.

نتیجه‌گیری

تحلیل عمیق ایرادات ذکرشده، نشان می‌دهد که اتکا به تناسب ریاضی میان مستثنیات اعلامی از سوی اداره منابع طبیعی و سهام نسقی زارعین، نه تنها از منظر فنی و حقوقی، بلکه از منظر عدالت اجتماعی نیز قابل دفاع نیست. این رویکرد، با نادیده گرفتن ماهیت تاریخی و حقوقی «نسق» به‌عنوان حق مکتسبه زارع، و تقلیل آن به یک نسبت صرف در برابر مستثنیات، عملاً صورت مسئله را پاک کرده و به جای حل ریشه‌های اختلافات، بر دامنه و گستره آن‌ها در آینده می‌افزاید.

نادیده گرفتن تمایزات بنیادین میان سهم زارع (که متکی بر سابقه کشت، نوع محصول و حق بهره‌برداری است) و مستثنیات اعلامی (که تصمیمی اداری است و اغلب بر مبنای کاربری فعلی یا آتی اراضی تعیین می‌شود)، منجر به وضعیتی می‌گردد که در آن، حقوق قانونی زارعین به‌سادگی پایمال می‌شود. این شیوه؛ با تقلیل پیچیدگی‌های حقوقی و فنی تعیین سهم به یک

ضوابط و مقررات مربوط به تفکیک و ارزش‌گذاری اراضی بر اساس نوع بهره‌برداری، اتکا کرد. استفاده از شیوه‌های محاسبه غیرعلمی و فاقد پشتوانه قانونی، نه تنها کمکی به حل‌وفصل اختلافات نمی‌کند بلکه بر پیچیدگی و گستردگی آن‌ها می‌افزاید.

منابع

- ۱- امام خمینی، تحریرالوسیله (باب غصب و معاملات). تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- ۲- اسناد و لوایح اصلاحات ارضی (دهه ۱۳۴۰)
- ۳- قانون اصلاحات ارضی و آیین‌نامه‌های اجرایی آن
4. George, H. (1879). Progress and Poverty: An Inquiry into the Cause of Industrial Depressions and of Increase of Want with Increase of Wealth. D. Appleton & Company..

محاسبه ساده ریاضی، از درک عمیق مفاهیمی چون «عرف بلد»، «کیفیت زمین»، و «ظرفیت تولید» بازمی‌ماند.

با توجه به ایرادات اساسی و نتیجه‌گیری مبنی بر فقدان مبنای علمی روش تناسب سازی فعلی، اتکا به تناسب ریاضی میان مستثنیات اعلامی از سوی اداره منابع طبیعی به‌عنوان یک تصمیم اداری و سهام نسقی زارعین، از منظر حقوقی و فنی فاقد مبنای علمی بوده و نمی‌تواند ملاک صحیح برای تعیین متراژ سهم زارعه قرار گیرد. این شیوه محاسبه، مبنای حقوقی و فنی قانون اصلاحات ارضی را نادیده گرفته و به‌طور بالقوه موجبات طرح دعاوی حقوقی گسترده خواهد شد.

لذا ضروری است که در تعیین متراژ سهم زارعه، به مستندات قانونی مربوط به نسق زارعین، نقشه‌های ثبتی و سایر اسناد و مدارک معتبر، با رعایت دقیق

تو نیکی میکنی و در دجله انداز!

بنده خدا

«خیالم راحت‌تر است که هر چه بشه، بنده بید نیستم که بلرزم!»

واقعاً به خودم و اون ته مانده اتاق فکرم کارت چند هزار آفرین نثار می‌کنم که به هیچ وجه تحت تأثیر این حباب‌های توخالی گرانی، هم‌رنگ جماعت انبوه نمی‌شویم و از جهش نرخ‌های چند قلم بی‌مصرف مثل زرشک و پفک و غیره، لب به گله و شکوه باز نمی‌کنیم و خوشحالیم که اکثر قریب به اتفاق صاحب‌کاران عزیز هم مثل ما تابع افزایش قیمت‌ها نیستند و خیلی محکم و استوار بر همان اصول دهه‌ها قبل، به خوبی کمیت و کیفیت کار را سنجیده و ارزش کار را برآورد و دستمزد کارشناسان فرهیخته، این بازوان عدالت و ذره‌بین‌های محذب را برخلاف مسیر تورم افسارگسیخته و درست برعکس تصورات و رفتار کاسب‌کاران و حرف دیگر عوام‌الناس، به حکم زوجات دو و شیش و چار، آن‌چنان تعیین می‌فرمایند که حسب توصیه تمامی عالمان تغذیه و سلامتی و پزشکان داخلی و خارجی، قشر فرهیخته کارشناسان، در ادامه تزکیه خود و اهل و عیال، سنگ تمام بگذارند تا به‌طور خودکار از بسیاری از اغذیه‌هایی نظیر گوشت (به‌ویژه نوع قرمز مضر آن)، پرهیز و همچون مرتاضان به یک‌کف دست نان خشک، قناعت تا انشالله در کمال سلامتی و شور و شوق، ۱۲۰ ساله شوند!

خوشحالیم که استواریم و در سمت و سوی هر طرف که باد بوزد حرکت نمی‌کنیم و مصرانه آن‌قدر بر ارزش کارمان به نرخ گذشته‌های ارزان، پایبندی نشان می‌دهیم تا کمر تورم را بشکنیم و هیچ ابایی هم نداریم که تکرر و خودرأی باشیم و از برآوردن چنین هدف والايمان هم در بمانیم (!!) چون تابع آنیم که حتی اگر دجله‌ای هم در دسترس نباشد، به‌رحال نیکی خود را در جایی دیگر بیندازیم!!
این اشارات را این‌جوری به عرض مبارک رساندم تا بهانه به دست غیر خودی‌هایی که هر کاف (ی) را (ر) افزایی می‌کنند، ندهم.

یادنامه

در گذر زمان، در گذر بی‌صدای ثانیه‌های دنیای فانی، جرس کاروان از رحیل مسافران گراتقدر از جامعه کارشناسان خبر داد. هر چند که تاب فراق و هجران سخت و دشوار است، لیکن تقدیر الهی را جز صبر و بردباری چاره‌ای نیست و این بارزترین تفسیر فلسفه آفرینش در فراخنای بی‌کران هستی و یگانه راز جاودانگی پروردگار است. فقدان این عزیزان را به جامعه محترم کارشناسان و خانواده گراتقدرشان تسلیت عرض نموده و از خداوند متعال برای ایشان رحمت و مغفرت الهی و برای بازماندگان صبر و شکیبایی آرزو نمودیم.

محمد مهدی قرص ریز
رشته:
راه و ساختمان
۱۳۳۱-۱۴۰۴

مسیح اله فرهادی نیا
رشته:
امور ثبتی
۱۳۳۶-۱۴۰۴

محمد صادق نوشاد
رشته:
راه و ساختمان
۱۳۱۸-۱۴۰۴

شهید حمید زحمت کش
رشته:
راه و ساختمان
۱۳۵۱-۱۴۰۴

عبدالحسین فصحت
رشته:
امور و سائط نقلیه موتوری زمینی
۱۳۲۰-۱۴۰۵

قدرت الله ممتحن
رشته:
تشخیص اصالت خط، امضا و اثر انگشت
۱۳۱۲-۱۴۰۵

راهنمای تدوین و ارائه مقاله به فصلنامه «دیدگاه کارشناسی»

۱. موضوع مقاله ترجیحاً در ارتباط با نکاتی باشد که کارشناسان در رشته‌های مختلف کارشناسی با آن‌ها روبرو هستند.
۲. مقاله حاصل مطالعات، تجربیات و تحقیقات نویسنده (یا نویسندگان) باشد.
۳. مقاله قبلاً برای هیچ‌یک از نشریات (داخلی یا خارجی) ارسال یا در هیچ‌یک از نشریات (یا مجموعه مقالات همایش‌ها) چاپ نشده باشد.
۴. مقاله با استفاده از نرم‌افزار **Word** (ترجیحاً ویرایش‌های ۲۰۰۷ به بالا) نوشته شود. برای متن فارسی از قلم **B Nazanin** با فونت ۱۲ و برای متن انگلیسی از قلم **Times New Roman** و فونت ۱۲ استفاده شود.
۵. کلیه فرمول‌ها فقط با نرم‌افزار **Word** تایپ شده باشد.
۶. ارسال مقالات به هر دو صورت **WORD** و **PDF** باشد.
۷. مقالات باید به ایمیل نشریه (kkrdfars@gmail.com) ارسال شده یا به واحد روابط عمومی واقع در طبقه دوم کانون کارشناسان رسمی دادگستری تحویل گردد. پس از دریافت فایل مقاله، فرآیند بررسی، داوری و سایر پیگیری‌ها آغاز می‌شود.
۸. یادداشت‌ها بصورت پاورقی آورده شود.
۹. فهرست منابع جداگانه به ترتیب حروف الفبا (ابتدا فارسی و سپس انگلیسی) آورده شود و از تکرار منابع خودداری گردد.
۱۰. در ذکر منابع از الگوی زیر استفاده شود:
 - ۱-۱۰) کتاب تألیف‌شده: نام خانوادگی، نام نویسنده، (سال نشر)، نام کتاب، محل نشر: ناشر.
 - ۲-۱۰) مقاله: نام خانوادگی، نام نویسنده (سال نشر)، عنوان مقاله، نام نشریه، دوره یا جلد، (شماره نشریه): شماره صفحات مقاله. ارجاع به صورت کامل همراه با ذکر شماره و سال انتشار و شماره صفحه باشد و از نوشتن لفظ «و دیگران» در ارجاع فارسی و موارد مشابه در ارجاع لاتین خودداری شود.
 - ۳-۱۰) کتاب ترجمه‌شده: نام خانوادگی، نام نویسنده، (سال تألیف)، نام کتاب به فارسی، نام و نام خانوادگی مترجم، محل نشر: نام ناشر.
- ۱۱) حجم مقالات با منابع، جداول و شکل‌ها حداکثر ۸ صفحه باشد.
- ۱۲) مسئولیت علمی و حقوقی مطالب ارسالی بر عهده نویسنده یا نویسندگان آن است.
- ۱۳) فصلنامه «دیدگاه کارشناسی» در پذیرش و ویرایش مطالب ارسالی آزاد است.

از نویسندگان محترم تقاضا می‌شود جهت پیگیری مقالات با شماره تلفن ۰۷۱ ۳۶۲۹۱۵۳۷-۰۷۱ داخلی ۱۲۴ تماس حاصل فرمایند.

باز این چه شورش است که در خلق عالم است
باز این چه نوحه و چه عز او چه ماتم است

باز این چه رتخیز عظیم است کز زمین
بی نفع صور خاسته تا عرش اعظم است

این صبح تیره باز دمید از کجا کزو
کار جهان و خلق جهان جمله در هم است

گویا طلوع می کند از مغرب آفتاب
کاشوب در تمامی ذرات عالم است

گر خوانمش قیامت دنیا بعید نیست
این رتخیز عام که نامش محرم است

در بارگاه قدس که جای ملال نیست
سرهای قدسیان همه بر زانوی غم است

جن و ملک بر آدمیان نوحه می کنند
گویا عزای اشرف اولاد آدم است

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَعَلَىٰ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَىٰ سَيِّدِنَا عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ
وَعَلَىٰ سَيِّدِنَا الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ
وَعَلَىٰ سَيِّدِنَا الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ

